

Eesti Maaülikool
Majandus- ja sotsiaalinstituut

**PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE VALMISOLEK
MUUTUSTEKS ÖKOLOOGILISE TEADLIKKUSE,
VÄÄRTUSHOIAKUTE JA ERINEVATE
PRAKTIKATE KAUDU**

UURINGU LÕPPARUANNE

TELLIJA: Eesti Vabariigi Põllumajandusministeerium

Tartu 2008

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
KOKKUVÕTE PEAMISTEST UURIMISTULEMUSTEST.....	5
METOODIKA.....	10
UURINGUTULEMUSED.....	12
I Vastajate ja nende põllumajandustootmise üldiseloostus.....	12
1.1. Vastajate üldiseloostus.....	12
1.2. Tootmisüksuse üldiseloostus.....	16
II Hinnangud maaelu üldisele olukorrale.....	20
III Maaettevõtluse ja põllumajandusettevõtluse prognoos.....	27
IV Hinnangud üldisele keskkonnaseisundile.....	35
V Ökoloogiline teadlikkus.....	43
VI Elulaad.....	48
VII Teadlikkus mahe- ja intensiivtootmisest ja tootmise heade põllumajandus- ja keskkonnatingimustele ja kohustuslike majandamisnõuetele vastavusest.....	57
7.1. Mahe- ja intensiivtootmise arengud.....	57
7.2. Teadlikkus põllumajandustootmisele esitatavatest headest põllumajandus- ja keskkonnatingimustest ja kohustuslikest majandamisnõuetest.....	65
KASUTATUD KIRJANDUS.....	69
LISAD.....	70
Lisa 1. Uuringu „Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu“ küsitluse ankeet	70
Lisa 2. Vastuste protsentjaotused.....	86

SISSEJUHATUS

Uuringu „Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu“ teostajaks oli Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut ja käesolev uuring toimus Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi rahastamisel riikliku programmi “Põllumajanduslikud rakendusuringud ja arendustegevus aastatel 2004–2008“ raames.

Seoses keskkonnaseisundi halvenemisega, inimeste keskkonnateadlikkuse suurenemisega ja erinevate keskkonnakaitse liikumiste arenguga viimastel aastakümnetel on ühiskondlikus diskussioonis saanud keskseks küsimuseks säästev areng ja selle saavutamine. Brundtlandi (1987) sõnastatud säästva arengu põhimõte on, et tänane majanduskasv ja inimeste heaolu suurenemine ei tohi toimuda järeltulevate põlvkondade ja keskkonna arvelt. Ka Eestis on vastu võetud Säästva arengu seadus (1995), mille järgi looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise eesmärgiks on tagada inimesi rahuldav elukeskkond ja majanduse arenguks vajalikud ressursid looduskeskkonda oluliselt kahjustamata ning looduslikku mitmekesisust säilitades.

Üheks tegevusalaks, mis keskkonnaseisundit väga oluliselt mõjutab, on põllumajandus ja selle areng, sest põllumajandus kasutab oluliselt loodusressursse ja see võib toimuda keskkonnasäästlikult või –vaenulikult. Säästva arengu tähtsust nii põllumajanduses kui ka maamajanduse ja maapiirkondade arengus rõhutavad mitmed strateegilised dokumendid (nt Maaelu Arengu Strateegia 2007- 2013 jne). Sellest tulenevalt on aktuaalne uurida, mis tegurid mõjutavad põllumajandustootjaid käituma keskkonnasõbralikumalt, milline on tootjate arvates inimeste keskkonnateadlikkus, millisena tootja näeb mahe- ja intensiivtootmist, senist keskkonnakaitset, vajadust keskkonnakaitse järele, keskkonnaseisundi muutust, majanduslikke võimalusi maapiirkonnas, maettevõtluse ja põllumajanduse arenguvõimalusi ja keskkonnasäästlikumate praktikate realiseerumist tegelikkuses.

Keskkonnateadliku ja keskkonda säästva käitumise saavutamiseks ei piisa ainult seadustest ja direktiividest. Ehkki üha enam inimesi on mures keskkonnaseisundi pärast, on mitmete autorite uurimused näidanud, et paljud ei saa seda adekvaatselt realiseerida keskkonnasõbraliku käitumisena igapäevaelus (Raudsepp 2003; Raudsepp 2002). Valmisolekut keskkonda säästvaks käitumiseks mõjutavad nii inimese elulaad, ökoloogiline teadlikkus, väärtushinnangud kui ka nende kõigi vahelised seosed.

Uurimuse „Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu“ põhieesmärgiks oli uurida põllumajandustootmise keskkonnasõbralikumaks muutmise tegelikke võimalusi ja seniseid praktikaid. Selleks seati järgmised alaeesmärgid:

- Analüüsida põllumajandustootjate elulaadi, ökoloogilise teadlikkuse ja väärtushoiakute vahelisi seoseid;
- Uurida põllumajandustootjate senist tegelikku käitumist ja selle vastavust või vastuolu nende väärtushinnangutega;
- Vaadelda põllumajandustootjate valmisolekut muutusteks, sealhulgas mahetootmisele ja keskkonnasõbralikumatele praktikatele üleminekuks;

- Uurida tegureid, mis oluliselt mõjutavad võimalusi keskkonnasõbralikematele praktikatele üleminekuks (investeeringuid, nõudeid jms);
- Uurida konflikti: keskkonnanõuded versus intensiivtootmise kasumlikkus;
- Selgitada tootjate suurimad arengutakistused;
- Analüüsida, millised tootjad toetuste vähenemisel ja uute tootmis-majandamisnõuete korral oma tegevuse lõpetavad;
- Uurida suurtootjate versus väiketootjate seniste praktikate põhjuseid ja tegelikku jätkusuutlikkust järgnevatel aastatel;
- Uurida põllumajandustootjate tootmisüksuse tegelikku vastavust toetuste uutele nõuetele ja võimalusi oma tootmine nendega vastavusse viia.

Uuringu lisaeesmärgiks oli koguda võrdlusandmeid Eesti Maaülikooli maasotsioloogide uurimisgrupi poolt 1998. a. läbiviidud uuringule „Eesti maatühiskond turu ja riigi vahel“ (1998), et uurida inimeste hinnanguid viimase 10 a. jooksul maapiirkondades toimunud sotsiaalmajanduslikele ja keskkonna-alastele muutustele.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks viidi posti teel läbi ankeetküsitlus (märts 2008- september 2008), millele vastas 303 respondenti.

Käesolevas uuringuaruandes on alljärgnevalt esitatud põhitulemuste lühikokkuvõte, ülevaade meetodikast, uurimistulemused seitsmes alapeatükis. Läbiviidud küsitluse ankeet ja vastanute protsentjaotused on toodud lisades.

KOKKUVÕTE PEAMISTEST UURIMISTULEMUSTEST

Uurimuse „Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu“ käigus küsitleti 303 respondenti.

Vastajatest oli naisi 43,9% ja mehi 56,1%. Vastajate keskmine vanus oli 50,8 a. Ligi viiendik hindas, et nende netokuusissetulek leibkonnaliikme kohta jääb alla 3000 kr, 44,1%, et see on vahemikus 3001- 5000 kr, veerand hindas, et see on 5001- 10000 kr ja kümnendik arvas, et see on sellest kõrgem.

Vastajad saab jagada ettevõtlusvormi alusel: 30,5% kodumajapidamised, 32,7% kodumajapidamine/FIE, 30,9% FIE, 4,8% OÜ, 0,7% muud, 0,4% AS. Tegevusalades nimetati peamiselt kartulikasvatust (63% küsitletutest), köögiviljakasvatust (55,8%), teraviljakasvatust (50,8%), marjakasvatust (48,8%), puuviljakasvatust (44,6%). Lihakarjakasvatust ja piimakarjakasvatust mainis veerand vastanutest, seakasvatust natuke alla viiendiku ja lambakasvatust 16,5% kõikidest küsitletutest.

Kolmandik vastajaid nimetas, et neil sisuliselt puudus müügitulu põllumajandustegevusest (eelkõige kodumajapidamised, kes enda tarbeks toodavad ja saavad põhiliselt toetusi maahoolduseks). 29,6% jäi aastane müügitulu alla 38 000 kr ja 18,7% vahemikku 38 001- 113 000 kr. 9% oli neid, kelle müügitulu jääb vahemikku 113001- 300000 kr ja üle 300 001 kroonise käibega vastajaid oli ligi kümnendik. 55% vastajatest on põllumajandusliku maa suurus alla 20 ha. 20,1- 50 ha põllumajandusmaad on 22,1% ja üle 50,1 ha on 22,6% vastanutest. Kolmandik küsitletutest arvas, et nende põllumajanduslik tegevussuund ja tootmismahud jäävad samaks, 16,7% arvas, et nad laiendavad tootmist, kümnendik vastajatest arvas, et lõpetab tegevuse ja 16,5% nimetas, et ei oska öelda, millised on tegevusplaanid järgmise 5 a. jooksul.

Väärtushinnangud ja elulaad

Küsitletute enesemääratlus väljendas hästi nende elulaadi, mis avaldus erinevates tegevustes ja hoiakutes loodusesse. 69,2% vastanutest määratles ennast läbi ja lõhki maainimesena, 22,8% rohkem maa- kui linnainimesena, 4,7% ei osanud vastata, 3% määratles ennast rohkem linnainimesena, 0,3% läbi ja lõhki linnainimesena. Ennast läbi ja lõhki maainimeseks pidanud vastajad viibisid nädalas keskmiselt 48,7 tundi õues, ennast rohkem maainimeseks pidajad 40 tundi, kes ei osanud sellele küsimusele vastata 31,8 tundi ja need, kes pidasid ennast linnainimeseks, 21,8 tundi. Ennast linnainimeseks pidavad vastajad hindavad madalamalt oma huvi looduse vastu, üldiseid ja unikaalseid teadmisi looduse kohta.

Mida tugevamalt vastaja ennast maainimesena identifitseeris, seda rohkem veetis ta keskmiselt aega õues, looduses. Põhiline aeg sellest veedetakse aias, põllul töötades. Maalise elulaadi puhul seostub väljas viibimine eelkõige tööga, seenel ja marjul käimisega. Linnalist elulaadi iseloomustab looduses viibimise seostamine spordi, puhkusega.

Maaline elulaad seostub ise endale toidu kasvatamise, korjamise, hankimisega. Ennast läbi ja lõhki maainimesteks pidavatest vastajatest ainult 16,6% hindas, et enda kasvatatud toidu osa on väike, ennast rohkem maa- kui linnainimeseks pidavate vastajate puhul oli see 33,3% ja ennast rohkem või täielikult linnainimeseks pidavate vastajate puhul 70%.

Üldistes hoiakutes ja väärtushinnangutes loodusvaenulikkusest distantseerutakse ja tuginedes emotsioonidele rõhutatakse loodust kui väärtust iseeneses, looduse sümboolset tähtsust, loodusest saadud elamusi, inimese-looduse võrdsust ja looduse kui terviku harmooniat. Elulaad väljendub väärtushinnangutes. Mida tugevamalt vastajad ennast maainimeseks pidasid, seda kõrgemalt nad ka hindasid looduse sümboolset väärtust. Võrreldes varasemate sellelaadsete uuringutega on see tulemus uudne ja vajab täiendavat analüüsi. Ennast maainimeseks pidavad vastajad hindasid kõrgemalt loodusest saadavaid elamusi ja nende väärtuslikkust, looma kui inimese truud kaaslast ja sõpra, looduse uurimise vajalikkust. **Seega peab riiklikul tasandil tehtavate reformide puhul arvestama, et maaelanikud ei pruugi loodust puudutavaid muutusi analüüsida ainult kainelt-ratsionaalselt, vaid väga olulist rolli mängib ka inimeste tugev emotsionaalne ja tunnetuslik side loodusega.**

Oluline on rõhutada, et kuigi küsitluses osalejate isiklikku elulaadi, praktikaid ja väärtushinnanguid puudutavatest küsimustest ilmneb väga tugev side loodusega, **peavad vastajad kõige tõsisemaks keskkonnaseisundi paranemist takistavaks teguriks võõrandumist loodusest.** Sellele järgnevad inimeste vähene keskkonnateadlikkus ja tarbijalikud ideaalid.

Looduse väärtustamist näitas vastajate kõrge hinnang huvile looduse vastu (3,81), kuid tegelikke teadmisi hinnatakse sellest madalamaks (3,41) ja eelkõige keskmiseks või heaks. Inimeste üldist keskkonnateadlikkust hinnati olevat alla keskmise (2,46 5-sel skaalal). Tulevikuprognosisid on aga optimistlikumad ja usutakse, et inimeste keskkonnateadlikkus paraneb märgatavalt (3,7 5-sel skaalal). Huvi looduse vastu, teadmised looduse kohta, keskkonnateadlikkus on omavahel seotud. Need, kes hindasid kõrgemalt oma huvi looduses toimuva kohta, hindasid kõrgemalt ka oma üldiseid teadmisi ja unikaalseid teadmisi looduse kohta ning arvasid, et inimeste keskkonnateadlikkus on 10 a. pärast suurem. Suuremate teadmistega vastajad hindasid kõrgemalt ka inimeste keskkonnateadlikkust.

Mida kõrgemalt hinnatakse oma teadmisi loodusest, seda rohkem kasutatakse erinevaid infoallikaid keskkonna-alase teabe saamiseks. Vastajad, kes nimetasid, et nende teadmised loodusest on väga head, nimetasid keskmiselt 5,4 infoallikat. Vastajate puhul, kes nimetasid oma teadmisi heaks, keskmiseks ja halvaks, nimetasid vastavalt keskmiselt 5,0; 4,9 ja 3,7 infoallikat.

Intensiiv- ja mahetootmine maal

Andmed seniste tootmispraktikate kohta näitasid, et veerand vastajatest hindas, et nende tootmine on täielikult mahe, üle kolmandiku, et pigem mahetootmine, viiendik, et see on vahepealne ja 15,5%, et see on pigem intensiivne, 2,6%, et väga intensiivne. Olulist ja kiiret muutust tootmispraktikates lähitulevikus oodata ei saa. Vastajad, kes hindasid, et nende tootmine on praegu mahepõllumajanduslik, arvavad, et see on seda ka tulevikus. Mida intensiivsemaks vastajad praegu oma tootmist hindavad, seda tõenäolisem on, et see jääb intensiivseks ka tulevikus.

Mahetootmisega tegelejad olid väiksemad tootjad. kellel müügitulu sisuliselt puudus või jäi alla 38000 kr aastas. Vastajatest, kelle müügitulu oli vahemikus 38001-113000 või üle 113001 kr, pidas oma tootmist pigem intensiivseks või väga intensiivseks 32% ja 41,1%. Kõige suurema müügituluga vastajate hulgas pidas oma tootmist praegu täiesti mahetootmiseks või pigem

mahetootmiseks kokku 37,3%. Müügituluga 38001- 113000 kr ja kuni 38000 oli nende osakaal vastavalt 52% ja 68,4% ning vastajate puhul, kellel müügitulu sisuliselt puudus, oli see 77,2%.

Intensiivtootmisega tegelejate keskmine põllumajanduslik maa oli tunduvalt suurem kui mahepõllumajandustootjatel. Keskmine põllumajandusliku maa suurus vastajatel, kelle tootmine oli täielikult mahe, oli 33,6 ha, vahepealsetel 54,6 ha ja väga intensiivse tootmisega vastajatel 165,4 ha.

Võrreldes praegust tootmispraktikat (mahe/intensiiv) hinnangutega oma teadmiste looduse kohta, huviga looduse vastu ja inimeste keskkonnateadlikkusega, siis olulist seost praeguse tootmisviisi ja nende tunnuste vahel ei ilmnenud. **Seega ei saa öelda, et mahetootmisele orienteeritud tootjad hindaks oma huvi looduse vastu või oma teadmisi looduse kohta oluliselt suuremaks kui intensiivtootmisega tegelejad.**

Mahetootmisega tegelevad vastajad hindavad kõrgemalt inimeste valmisolekut mahetoodangu eest rohkem maksma. Ökoloogilisemat tootmist harrastavad vastajad hindavad, et neile on iseloomulikum piirata kodukeemia kasutamist, komposteerida aia- ja köögijäätke, tarbida pigem mahetoodetud ja säilitusaineteta toitu.

Tootjate tegevust mõjutab eelkõige tootmise kasumlikkus ja tootjate hinnangud näitavad, et intensiivtootmise tulu on praegu suurem ja erinevad kulud väiksemad kui mahetootmisel. Kuigi mahetootmise puhul on kergem järgida etteantud keskkonnanõudeid, mahetootmist nähakse tervisesõbralikumana ja selle toodangut kvaliteetsemana, siis tootjate endi hinnangul on praegusel hetkel intensiivtootmine kasumlikkus suurem, sest selle saagikus ja konkurentsivõime on kõrgem, tööjõukulu väiksem ja on olemas parem tehnoloogia selle jaoks, varasemad teadmised ja kogemused, investeringuvõimalused, samuti põllumajanduspoliitika toetus sellele tootmisele. **Need on peamised põhjused, miks vastajate arvates praegusest intensiivtootmisest loobuda pole mõtet ja ökoloogilised väärtushinnangud tegelikus käitumises ei realiseeru.**

Mahetootmise kesketeks probleemideks peetakse bürokraatiat asjaajamisel, probleeme turustamisega ja tarbijate vähest valmisolekut selle eest oluliselt rohkem maksta. Mahetoodangu turustamisvõimalusi hinnatakse üldiselt halvaks praegu nii Eestis kui ka välismaal, samas arvatakse, et need paranevad tulevikus oluliselt. Eestis on mahetoodetele turg alles kujunemas ja mahetoodete osakaal on praegu liiga väike, poes on neid raske eristada tavalistest toodetest ja tarbijatel on mahetooteid raske kätte saada.

Mahetootmisele üleminekut soodustaksid **eelkõige suuremad toetused mahetootmisele, keskkonnasõbralikumate tehnoloogiate kättesaadavus, tarbijate suurem keskkonnateadlikkus, paremad turustamisvõimalused, kasvav nõudlus mahetoodangu järgi ja mahetoodangu kõrgem hind.** Olulised on ka investeringud tootmise vastavusse viimiseks mahetootmise nõuetega ja tootjate suurem keskkonnateadlikkus. Vähe tulemuslikuks peetakse trahvide ja sanktsioonide rakendamist.

Hinnangud küsimusele, kas keskkonna-alaste nõuetega arvestatakse erinevates eluvaldkondades ja majandusharudes piisavalt, näitasid, et ligi kümnendik vastajatest arvas, et neid küsimusi on ülemäära tõstatatud. 45,5% arvas, et keskkonnaküsimusi pole piisavalt käsitletud, 43,2% arvas, et on käsitletud parasjagu.

Maaelu arengu probleemid

Maapiirkondade arengu suurimateks takistusteks peetakse töökohta saamise võimalusi, toodangu turustamise probleeme, põllumajandusettevõtte või muu eraettevõtluse alustamise võimalusi, maaperede majanduslikku olukorda, inimeste vähest aktiivsust. Need tegurid olid suuremateks probleemideks ka 10 aastat tagasi. Põllumajandustootjate ja muude maaettevõtjate seisukohast on eriti kriitilised probleemid turustamisega, tööjõuga ja põllumajandus-ja eraettevõtluse alustamisega. Peaaegu rahuldavaks või heaks on hinnatud postiteenuste, koolide ja lastehariduse ja laste päevahoiu võimalusi, mille puhul aga eeldatakse, et need võrreldes praegusega tulevikus oluliselt või mõnevõrra halvenevad. Ka praegu pigem kehv bussühendus halveneb vastajate hinnangul tulevikus veelgi.

Kuigi ligi pooled vastajad arvasid, et nad oma võimete poolest võiksid ettevõtlusega tegeleda, **on üldine meelestatus ettevõtluse arendamiseks küllaltki negatiivne. Ettevõtluse arengut piiravad eelkõige rahakapitali puudus, probleemid tööjõuga, heade toodangu turustamisvõimaluste puudus, partnerite ja kompanjonide puudus, vähene valitsuse toetus**, aga ka eestvedajate, aktiivsete inimeste puudus, probleemid masinate ja seadmetega. Ebapiisavad on ka vajalik infrastruktuur; samuti inimeste ärivaim ja riskijulgus ning kohaliku omavalitsuse toetus.

Tootjad, kes põllumajandustegevusest müügitulu ei saanud, hindasid oma teadmiste, oskuste ja kogemuste olemasolu madalamalt. Mida väiksem oli tootja käive, seda madalamalt hindas ta ka rahakapitali kättesaadavust; omandi, põhivara; masinate, seadmete; vajaliku infrastruktuuri olemasolu ettevõtluse arendamiseks. Väiksematele tootjatele oli suuremaks probleemiks partnerite leidmine, samuti oli neil hinnanguliselt vähem ärivaimu ja riskijulgust ning nad hindasid teistest keskmiselt madalamaks ka toodangu turustamisvõimaluste olemasolu.

Põllumajandustootmise arenguks peetakse oluliseks põllumajandusliku maa säilitamist põllumeeste omanduses, põllumajandusettevõtte varustamist kaasagevate masinate ja seadmetega, taimede ja loomade loodusliku kasvukeskkonna säilitamist, taimede ja loomade looduslähedaselt kasvatamist, kaubanduslikku organiseerumist. Põllumajandustootmise laiendamist, maa säilitamist põllumeeste omanduses ja turumajanduslikku mõtteviisi peavad olulisemaks suurema käibega tootjad. Ilma sisulise müügituluta vastajad ei pea turumajanduslikku lähenemist tootmisele nii tähtsaks, kui seda teevad suurema käibega ettevõtjad, **sest neil on erinevad prioriteedid**. Kui väiksemad tootjad toodavad ainult enda tarbeks, harjumusest või maa korrashoiuks, siis suuretegevõtete eesmärgiks on efektiivne tootmine ja suurem kasum. **Suurema käibega tootjatel on maapuudus väga aktuaalne probleem ja selles tulenevalt soovivad nad ka maa säilimist põllumajandustootjate kasutuses**.

Tegevust laiendada ja mitmekesistada kavatsevad suured ettevõtted. Vastajate puhul, kes kavatsesid oma tegevust vähendada, lõpetada või ei omanud selgeid plaane, oli tegemist väiksemate tootjatega, eelkõige nendega, kellel sisuline müügitulu puudus või jäi alla 38000 kr aastas.

Tootjad eeldasid, et järgneva 10 a. jooksul põllumajandustoetused vähenevad. **38,5% arvas, et toetuste vähenemine oleks põhjuseks, mistõttu tootmistegevus lõpetada**, 29,1% ei osanud sellele vastata ja kolmandik arvas, et see ei ole põhjuseks, mistõttu tootmisest loobuda.

Enamus tootjaid arvas, et keskkonnanõuete järgimine pole neile probleemiks ja seetõttu tootmistegevust lõpetama ei peaks. 15,3% arvas, et tõenäoliselt või kindlasti on keskkonnanõuete järgimise probleem tegevuse lõpetamise põhjuseks. Tootjaid, kes sisulise müügiga ei tegele, paljud nõuded ei puuduta ja seetõttu nad on vähem informeeritud kui teised vastajad. **Mida suurema käibega on ettevõtte, seda ebatõenäolisem on, et heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste ja kohustuslike majandamisnõuetega vastavusse viimine võib saada tegevust takistavaks probleemiks.**

Kokkuvõttes võib rõhutada, et väiketootjad maal ei taha loobuda tootmisest kui elulaadi osast. Just neil on samas suuremaks takistuseks keskkonnanõuete täitmine ja bürokraatia. Kujunenud situatsioonis peaks riik kaasa aitama mahetootmise arengule, seda enam, et pikemas perspektiivis on mahetootmine kui suurema lisandväärtusega tootmine ilmselt jätkusuutlik. Riigilt oodatakse toetuste suurenemist mahetootjatele, keskkonnasõbralike tehnoloogiate väljatöötamise toetamist, samuti abi mahetootmisega seonduvas teavitustöös.

METOODIKA

Uuringu „Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu“ andmete kogumise viisiks oli ankeetküsitlus, mis viidi läbi Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi maasotsioloogia töögrupi poolt vahemikus märts 2008- september 2008.

Valimi moodustamiseks kasutati Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) 2007. a. andmeid järgnevate toetuste saajatest: ühtne pindalatoetus, põllumajandusloomade kasvatamise toetus ja põllumajanduskultuuri kasvatamise täiendav otsetoetus. Toetuse saajate nimekirjast selekteeriti välja lisaks ühtsele pindalatoetusele vähemalt üht muud toetust saanud isikud, kes suurema tõenäosusega tegelevad ka tegelikult põllumajandustootmisega. Kokku jäi üldkogumisse 9186 põllumajandustoetuse saajat, kelle hulgast tehti 1490 tootja juhuvalik, kellega telefoni teel üritati kontakti võtta. Nendest 650-ga (43,6%) ei saadud uuringuperioodil ühendust (sealhulgas 132 tootja puhul puudusid telefoni kontaktandmed üldse, 58 kontaktandmed oli valed, 68 vastajat polnud uuringuperioodil kättesaadavad, 392-ga ei saadud vaatamata kontaktnumbri olemasolule ühendust), 415 (27,8%) ei nõustunud uuringus osalema ja 425 (28,5%) oli nõus osalema. Lisaks posti teel saadetule jagasid projekti täitjad isiklikult välja veel 180 ankeeti.

2008. a. juuni alguseks oli posti teel välja saadetud 305 ankeeti ja 180 ankeeti oli vastajatele isiklikult kätte viidud. Juuni lõpuks oli tagasi laekunud 238 täidetud ankeeti, mis moodustas 49% välja saadetud/jagatud ankeetidest. Seda arvesse võttes saadeti juulis, augustis 2008 välja veel täiendavalt 120 ankeeti. Kokku saadeti/anti seega välja 605 ankeeti ja täidetud ankeete saadi tagasi 303 vaatamata sellele, et vastajad olid esialgu olnud nõus ankeedile vastama. Seega posti teel läbiviidud ankeetküsitluse vastamise määr oli 50%. Posti teel saadetud ankeetide hulka on siin loetud ka elektronposti teel saadetud 27 ankeeti. Kokku laekus tagasi elektrooniliselt 17 ankeeti (5,6% kõikidest ankeetidest).

Uuringu eesmärgiks oli uurida põllumajandustootjaid, aga valimi moodustamisel ja esimeste ankeetide testimisel selgus, et sellesse sattus ka vastajaid, kes on juba põllumajandustootmise lõpetanud, sest valimi andmed oli moodustatud 2007. a. toetuste saajate nimekirja põhjal (2008. a. andmeid pole veel saadaval). Selle aja jooksul olid mitmed inimesed oma tootmistegevuse juba lõpetanud. Samuti on toetuste saajate nimekirjas inimesi, kes ise realselt tootmisega ei tegele. Arvestades, et küsitlus sisaldas küsimusi, mis pole ainult tootmisspetsiifilised, jäeti mittetootjad küsitlusse, kuna kõikide mittetootjate põhielukoht oli ka maal. Ankeedis vastasid nad kõik samad küsimused, mis ka tootjad (keskkonnateadlikkus, maaelu tulevik, majandusareng maal jne), v.a. küsimused nende tootmise kohta. Kokku 303-st täidetud ankeedist 278 oli põllumajandustootjate ja 25 mittetootjatest maaelanike omad.

Väljatöötatud ankeet (vt lisa 1) sisaldas põllumajandustootjatele 61 küsimust (mittetootjatest maaelanikele oli 46 küsimust). Nende hulgas oli 10 kohandatud küsimusteblokki Eesti Maaülikooli poolt läbiviidud „Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel“ (1998) uuringust, mille alusel koguti võrreldavaid andmeid maaelanike hinnangute kohta toimunud muutustele.

Uuringu andmete töötlemiseks kasutati programmi SPSS.

Uuringu „Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu“ ankeedis olid järgmised küsimusteblokkid:

- Vastaja taust (maakond, sugu, vanus, haridus, hõivestaatus jne),
- Maaelu üldine olukord (hinnang erinevatele teguritele elukohas praegu ja 10 a. pärast, kuidas peaks toimuma maaelu toetamine, maaelu üldolukorra muutus 10 a. jooksul jne),
- Maaettevõtlus (mis tegurid soosivad ettevõtlusega alustamist, põllumajandustootmise põhisuunad, põllumajanduslikud tootmissuunad ja tootmistüübid 10 a. pärast jne),
- Üldine keskkonnaseisund elukohas (hinnangud erinevatele keskkonnateguritele praegu ja 10.a. pärast, mis takistab keskkonnaseisundi paranemist jne),
- Ökoloogiline teadlikkus (hinnang enda teadmiste, keskkonnateadlikkus praegu ja 10 a. pärast, infoallikad keskkonnaseisundi kohta jne),
- Elulaad (kui palju viibitakse vabas looduses, kui suur on enda kasvatatud toidu osakaal, kui aktiivselt tegeletakse keskkonnasäästuga),
- Põllumajandustootmine (ettevõtlusvorm, tootmissuund, müügitulu, tulevikuplaanid, kas tootmine mahetootmine/intensiivtootmine, mahe- ja intensiivtootmist iseloomustavad tegurid, turustamisvõimalused, mahetootmise võimalused eesti turul, mahetootmisele üleminek jne),
- Tootmise headele põllumajandus- ja keskkonnatingimustele ja kohustuslikele majandamisnõuetele vastavus (teadlikkus enda tootmist puudutavatest nõuetest, nende vastavus, kas põllumajandustoetuste vähenemisel lõpetatakse tootmine jne).

Käesolevas aruandes on uurimistulemused esitatud samade blokkide kaupa, v.a. üldandmed tootmisüksuse kohta, mis on parema ülevaate saamiseks esitatud esimeses alapeatükis. Uurimistulemustes viidatud 1998. a. andmed pärinevad uuringust „Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel“ (1998). Lisas on esitatud küsitlusankeet ja vastuste % -jaotused.

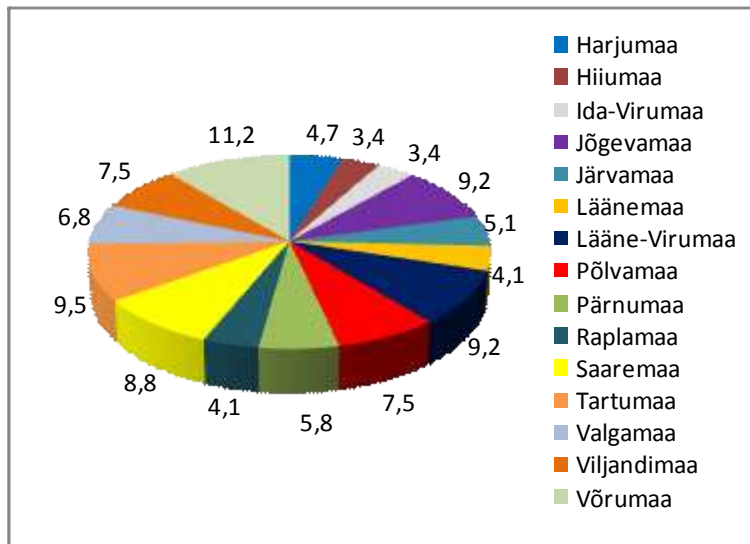
UURINGUTULEMUSED

I Vastajate ja nende põllumajandustootmise üldiseloostus

Alljärgnevalt on välja toodud peamised vastajaid iseloomustavad sotsiaaldemograafilised näitajad ja esitatud peamised andmed nende põllumajanduslike tootmisüksuste kohta. Vastajate hinnanguid oma põllumajandustootmise headele põllumajandus- ja keskkonnatingimustele ja kohustuslikele majandamisnõuetele vastavuse kohta ja kas nad tegelevad mahe- või intensiivtootmisega on toodud käesoleva aruande seitsmendas alapeatükis.

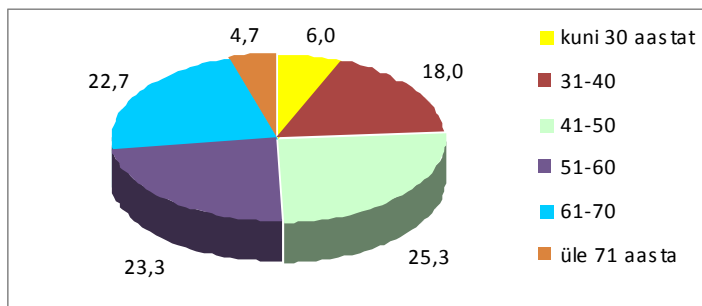
1.1. Vastajate üldiseloostus

Küsitluse valim moodustati juhuvaliku alusel. Joonisel 1.1. on toodud vastajad maakondade järgi. Kõige suuremalt oli esindatud Võrumaa (11,2% vastajatest) ja Lääne-Virumaa (9,5%). Kõige vähem oli vastajaid Hiiumaalt ja Ida-Virumaalt (mõlemast 3,4%).

Joonis 1.1. Vastajad maakonna kaupa (%)

303 küsitatud vastaja hulgas oli naisi 133 (43,9%) ja mehi 170 (56,1%). Vastajate keskmine vanus oli 50,8 a., ka vastajate mediaanvanus oli sama- 51 a. Noorim vastaja oli 20 ja vanim 79.

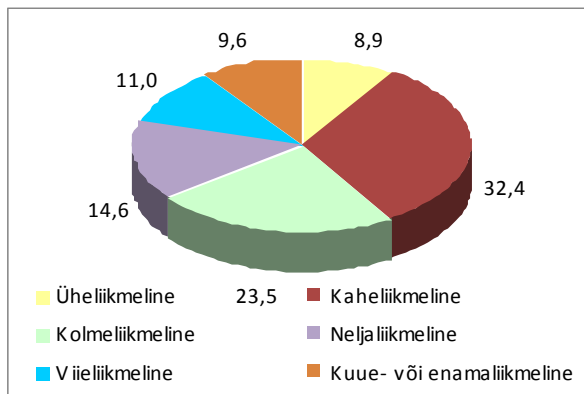
Joonis 1.2. Vastajate jagunemine vanusegrupiti (%)

Joonisel 1.2. on toodud jaotus vanusegruppide järgi. Sisuliselt saab vastajad jagada neljaks, sest kuni 40-aastaseid oli kokku ligi veerand, samuti 41- 50-aastaseid; 51- 60-aastaseid oli 23,3% ja üle 61-aastaseid oli 27,3%.

98,7% vastajatest olid eestlased, venelasi oli 1% ja muust rahvusest vastajateks oli üks soomlane (0,3%). Perekonnanähtuse järgi $\frac{3}{4}$ vastajatest olid abielus, vallalisi oli 11,4%, lahutatuid 4%, leski 8,4%.

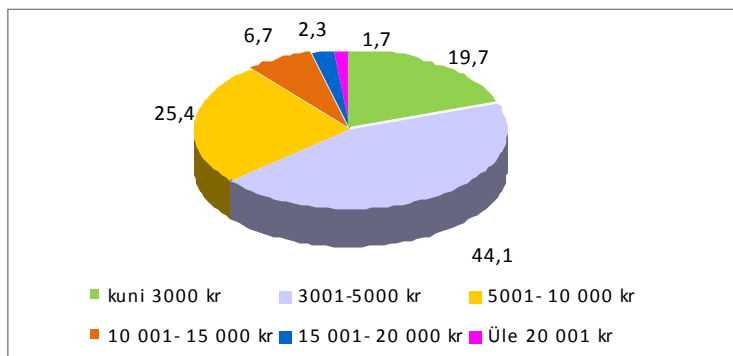
Kõige rohkem oli vastajate seas keskeriharidusega respondente (40,8%), neile järgnesid kõrgharidusega (22,4%) ja keskharidusega (16%) vastajad. Kutseharidusega vastajaid oli 13,6% ja kõige väiksem oli põhiharidusega vastajate osakaal (7,1%).

Keskmine vastajate leibkonnaliikmete arv oli 3,3 (mediaan oligi 3), suurim leibkond oli 11-liikmeline. Üheliikmelisi leibkondi oli 8,9%, üle poolte vastajate leibkonnad olid kahe- või kolmeliikmelised (vastavalt siis 32,4% ja 23,5%). Neljaliikmelisi ja suuremaid leibkondi oli kokku ligi kolmandikul vastajatest (joonis 1.3.).

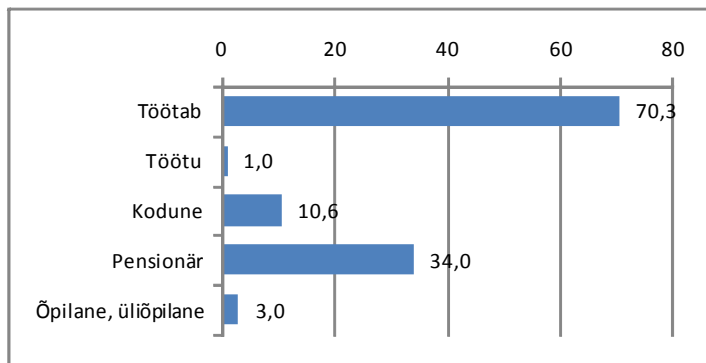
Joonis 1.3. Vastajate leibkondade suurus (%)

Küsitluse käigus paluti vastajatel hinnata oma leibkonna keskmist netokuusissetulekut leibkonnaliikme kohta (joonis 1.4). Nagu vastustest näha, siis ligi viiendik hindas, et nende netokuusissetulek leibkonnaliikme kohta jääb alla 3000 kr ja 44,1% vastas, et see on vahemikus 3001- 5000 kr. Veerand vastajatest hindas, et see on vahemikus 5001- 10000 kr leibkonnaliikme kohta ja kümnendik vastas, et see on sellest kõrgem.

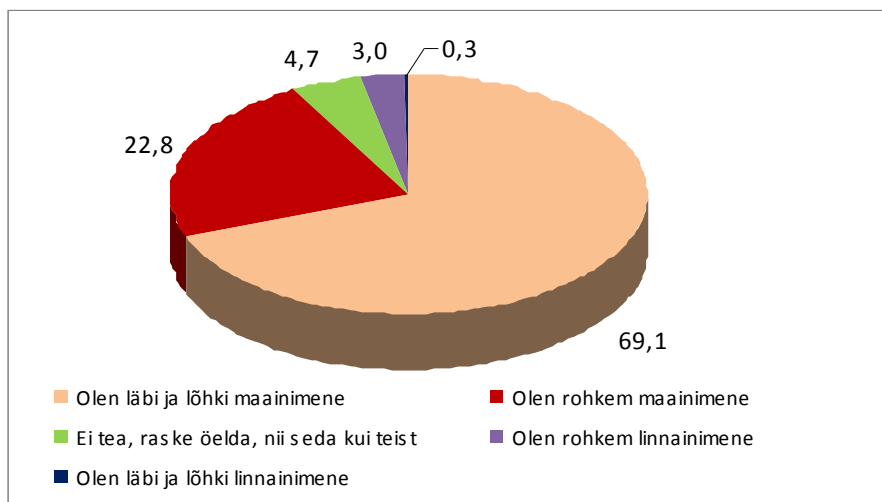
Joonis 1.4. Vastajate netokuusissetulek leibkonnaliikme kohta (%)

Küsitluse ankeedis paluti vastajatel hõivestaatuse puhul märkida kõik vastused, seetõttu ka joonisel 1.5. antud protsentidest ei tule kokku 100%. 70,3% kõikidest küsitletutest käisid tööl, nendest oli pensionäre 16%, üliõpilasi ja õpilasi 1,9%. Kõikidest vastajatest 1% oli töötuid. Pensionäre oli vastajate hulgas kolmandik ja see on ka loomulik arvestades vastajate vanuselist struktuuri (joonis 1.2.). Pensionäridest vastajatest 33% käis tööl. 9 vastajat märkisid, et nad on õpilased või üliõpilased (3% küsitletutest) ja nendest 4 käisid lisaks õpingutele ka tööl. Vastajad, kes märkisid, et nad on kodused, oli eelkõige lapsehoolduspuhkusel või töötud.

Joonis 1.5. Vastajate hõive (%)

Tööl käivatest vastajatest asus 76,7%-l töökoht samas vallas või linnas ja 23,3%-l asus töökoht väljaspool koduvalda, kodulinna. Vastajatel, kes ei käinud tööl, paluti hinnata, kas nad otsivad aktiivselt tööd või mitte. Ainult 12,3% vastas, et otsib aktiivselt tööd ja 87,7% ei otsinud tööd. Selle põhjuseks on suur pensionäride osakaal, keda oli tööd mitte otsivate vastajate hulgas 80%. Kõikidest pensionäridest otsis tööd 4,3%, kodustest 15%, õpilastest, üliõpilastest 80%.

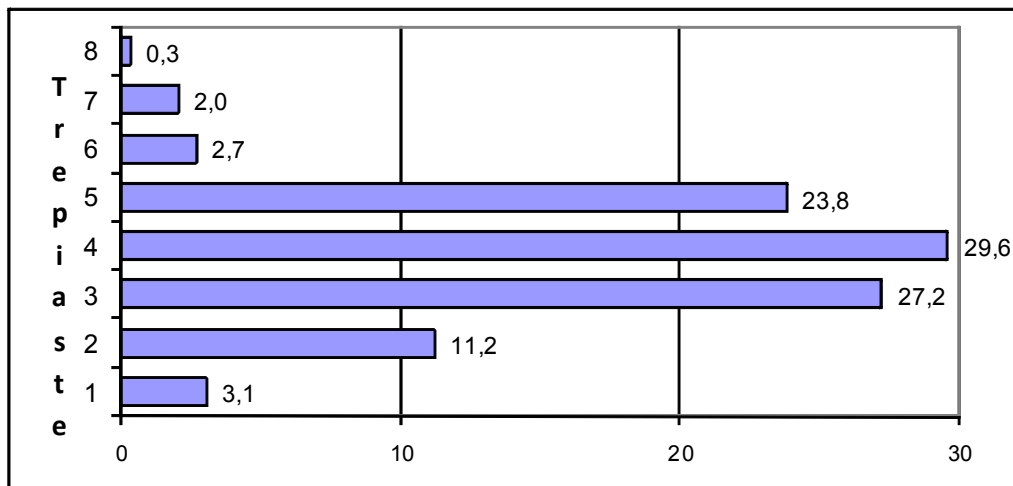
Joonis 1.6. Kas vastajad peavad ennast maainimeseks või linnainimeseks (%)

Käesoleva uurimuse põhifookuseks olid nii vastajate väärtushoiakud kui ka elulaad ja seetõttu paluti ankeedis vastajatel endal hinnata, kas nad on rohkem maainimesed või linnainimesed (joonis 1.6). Üle 90% vastanutest pidas ennast maainimesteks, sealhulgas 69,2% arvas, et nad on läbi ja lõhki maainimesed ja 22,8%, et nad on rohkem maainimesed kui linnainimesed. Ainult 3,3% vastanuid hindas, et nad on pigem linnainimesed. Selline tulemus on küllaltki

ootuspärane arvestades, et valim moodustati erinevaid toetusi saanud inimestest, kellel oli seega side tootmisega või vähemalt maade hooldusega. Tegemist oli eelkõige maainimestega. Kuigi Eestis on koos kinnisvarabuuma toimunud ränne maapiirkondadesse, mis on toonud maale linnalise elulaadi, siis käesoleva uuringu valimisse selliseid vastajaid ei sattunud seetõttu, et neil ei ole peale elamukrundi maad ega põllumajandusega seotud tootmist, mis annaks neile aluse taotleda erinevaid PRIA jm toetusi. Seega tuleb rõhutada, et käesolevas uuringus on eelkõige tegemist põllumajandustootmisega seotud vastajatega ja eelkõige maainimestega.

Samuti nagu 1998. a. uuringus (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998), paluti ka käesolevas uuringus vastajatel hinnata, kus nad enda arvates paiknevad 9-astmelisel rikkuse trepil. Aste 1 tähendas vaesust, astmel 9 asusid rikkad.

Astmele 9 (rikkad) ei paigutanud ennast keegi. 9-astmelisel skaalal oli keskmine hinnang 3,8 (vastuste mediaan oli 4). Suurem osa vastajaid paigutas ennast astmetele 3,4 ja 5 nii, et ennast hinnati keskmiselt või pigem vaeseks. Ainult 5% vastajatest hindasid ennast keskmisest rikkamaks ja paigutasid ennast trepil astmetele 6,7 või 8 (joonis 1.7.).

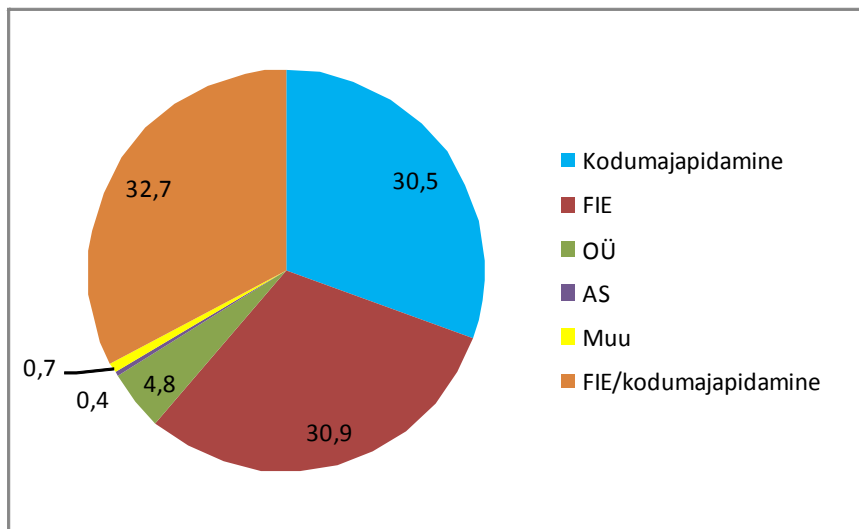
Joonis 1.7. Vastajate paiknemine 9-astmelisel rikkuse-vaesuse trepil (%)

1998. a. oli keskmine hinnang 4,1, sest ennast 4. astmele paigutanuid oli rohkem. 1998. a. paigutasid ennast 3., 4., ja 5. astmele vastavalt 23,7%, 34,4% ja 22,8% vastanutest (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998).

Kui võrrelda, kuidas erinevad vastajad oma rikkust 2008. a. uuringus hindavad, siis esineb seos sellega, kas vastajad pidasid ennast maa- või linnainimesteks. Vastaja, kes hindas ennast läbi ja lõhki linnainimeseks, hindas ka kõige kõrgemalt oma rikkust. Ennast läbi ja lõhki maainimesteks pidanute hinnang rikkuse-vaesuse trepil oli kõige madalam- keskmine oli 3,75. Ennast rohkem maainimeseks pidanute keskmine hinnang oli 3,85 ja neil, kes ei osanud ennast maa- või linnainimeseks liigitada, oli keskmine hinnang 3,92. Samas ennast rohkem linnainimesteks pidajate keskmine hinnang oli ka madalam- 3,78.

1.2. Tootmisüksuse üldiseloomustus

Käesoleva uuringu käigus paluti küsitletavatel kirja panna kõik oma ettevõtlusvormi variandid. Põhjuseks on, et läbiviijate varasemad kogemused on näidanud, et paljudel põllumajandustootjatel on raskusi enda määratlemisega eriti siis, kui nad on väiketootjad ja kui on tegemist enda kodumajapidamisega. Näiteks on tüüpiline probleem, et märgitakse ennast FIE-ks, kuid samas tegemist on ka enda tarbeks tootva kodumajapidamisega. Seetõttu ei piiratud vastajaid nii, et nad oleksid pidanud valima ankeedis selle küsimuse puhul ainult ühe vastusevariandi. Samuti ilmnis näiteks, et oli vastajaid, kes tegutsesid nii FIE-na, kuid olid ka põllumajanduses tegutseva OÜ omanikud. Joonisel 1.8. toodud jaotuses on kokku võetud põhilised vastusevariandid ja esitatud on ka vastajad, kes nimetasid, et nad on nii FIE-d kui kodumajapidamised.

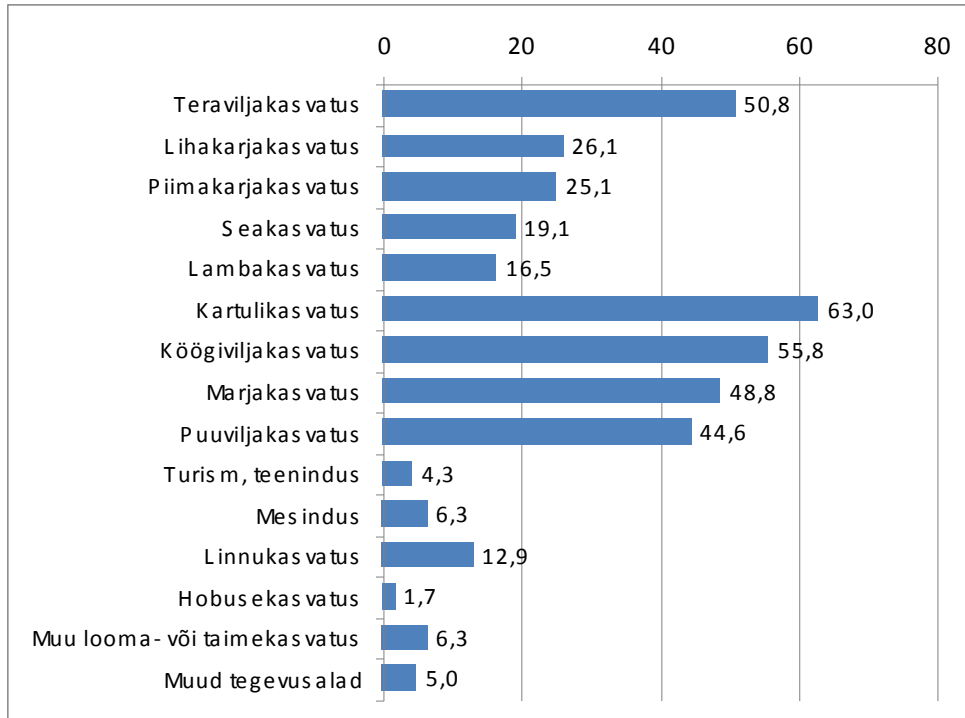
Joonis 1.8. Vastajate ettevõtlusvorm (%)

Võttes arvesse, et põllumajandustootjate valim moodustati erinevaid PRIA toetusi saajate nimekirjast, siis oli oodatav, et juhusliku valiku alusel sattusid sinna eelkõige kodumajapidamised ja FIE-d, kes moodustavad suurema osa PRIA toetuste saajatest. Osahinguid ja aktsiaseltsi oli kokku alla 5%. Samuti oli AS-ide ja OÜ-de puhul ka suurem uuringust keeldujate ja ankeedi mitte tagastanute osakaal. Suurimad tootjad on haaratud kõikse valimina erinevatesse Statistikaameti pidevuuringutesse ja muudesse uuringutesse ja seetõttu näitasid nad suurt vastumeelsust järjekordses uuringus osalemise vastu.

Uuringu käigus paluti vastajatel märkida ka kõik tegevusalad, millega nad tegelevad (joonis 1.9). Nagu näha, siis kõige rohkem mainiti kartulikasvatust (63% kõikidest küsitletutest), köögiviljakasvatust (55,8%), teraviljakasvatust (50,8%). Alla poole küsitletutest nimetasid ka marjakasvatust (48,8%) ja puuviljakasvatust (44,6%). Nende tegevusalade puhul on tegemist tüüpiliselt enda tarbeks tootmisega. Nendest poole vähem mainiti loomakasvatust. Lihakarjakasvatust ja piimakarjakasvatust mainis veerand vastanutest, seakasvatust natuke alla viiendiku ja lambakasvatust 16,5% kõikidest küsitletutest. Linnukasvatuse (12,9% küsitletutest) puhul oli tegemist eelkõige kanakasvatusega. Mesindust nimetas 6,3% küsitletutest ja sama palju oli neid, kes muud looma- või taimakasvatust nimetas. Viimaste puhul nimetati järgnevaid tegevusi: kitsekasvatus, küülikukasvatus, tšintšiljade pidamine, kalakasvatus, köömne- ja

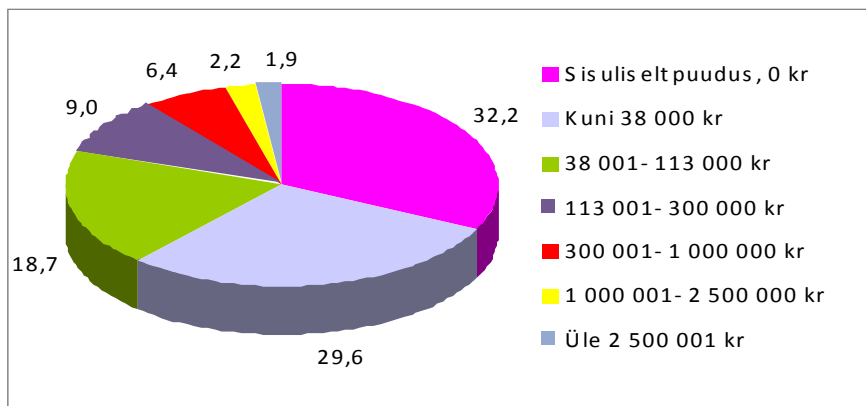

mädarõikakasvatus jne. Muude tegevusaladena nimetati veel iluaiandusega tegelemist, heinaseemne ja heintaimede kasvatust, hooldusniite tegemist, metsataimede kasvatust; metsandust, puidutöötlemist, põllumajanduslikke teenustöid, elektrienergia tootmist jne.

Joonis 1.9. Vastajate põhilised tegevusalad (%)

Küsitletud tootjatel paluti hinnata oma müügitulu põllumajandustegevusest 2007. a. (joonis 1.10.). Tulenevalt uuringu läbiviijate varasematest kogemustest, et käibe hindamisel on maaettevõtjate uuringutes tavaliselt väga suur mittevastanute osakaal tihti sellel põhjusel, et väiketootjatel käivet ei ole ja nad jäta vastamata, pandi ankeeti vastusevariant, et müügitulu sisuliselt puudus.

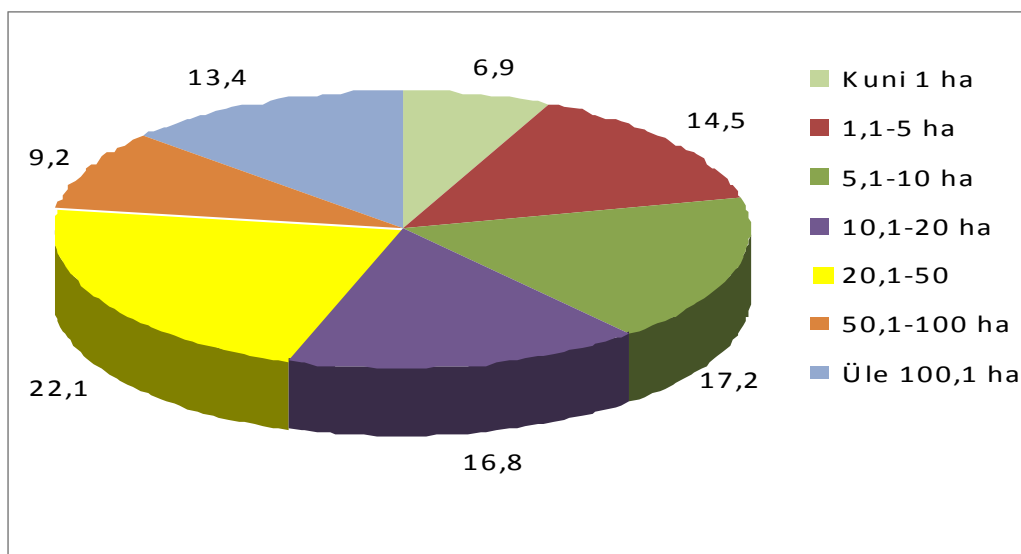
Joonis 1.10. Vastajate müügitulu põllumajandustegevusest 2007. a. (%)

Kolmandik vastajaid nimetas, et neil sisuliselt müügitulu põllumajandustegevusest puudus. Nende puhul on tegemist kodumajapidamistega, kes enda tarbeks toodavad ja saavad põhiliselt toetusi maahoolduseks. Vastustest on näha, et tegemist on eelkõige väiketootjatega, sest 29,6% jäi aastane müügitulu alla 38 000 kr ja 18,7% vahemikku 38 001- 113 000 kr. Üle 300 001

kroonise käibega vastajaid oli ligi kümnendik ja 9% oli neid, kes hindasid, et nende aastane müügitulu jääb vahemikku 113001- 300 000 kr.

Uurides, milline oli müügitulu ettevõtlusvormi lõikes, ilmnes, et nendel, kes ennast ainult kodumajapidamisena liigitasid, 72,4%-l sisuliselt müügitulu puudus ja 25%-l jäi see alla 38000 kr aastas. Ennast FIE/kodumajapidamisena märkinutest viiendik nimetas, et neil põllumajandustegevusest müügitulu sisuliselt ei ole, FIE-de puhul oli selliseid vastajad kümnendik. FIE-dest kolmandiku puhul oli müügitulu üle 113001 kr aastas, OÜ-de puhul 63,7%-l.

Hinnates vastajaid põllumajandusliku maa suuruse järgi, on näha, et viiendikul vastajatest jääb see alla 5 ha (joonis 1.11.). 55% vastajatel on põllumajandusliku maa suurus alla 20 ha. 20,1-50 ha põllumajandusmaad on 22,1%-l ja üle 50,1 ha on 22,6% vastanutest.

Joonis 1.11. Vastajad põllumajandusmaa suuruse järgi (%)

Keskmine põllumajandusliku maa suurus oli 81,7 ha, sest suurimal tootjal oli 5000 ha põllumajanduslikku maad (väiksem nimetatud põllumajandusliku maa suurus oli 0,01 ha). Mediaansuuruseks kujunes 19 ha, millest poolte vastajate põllumajandusmaa oli suurem, pooltel väiksem.

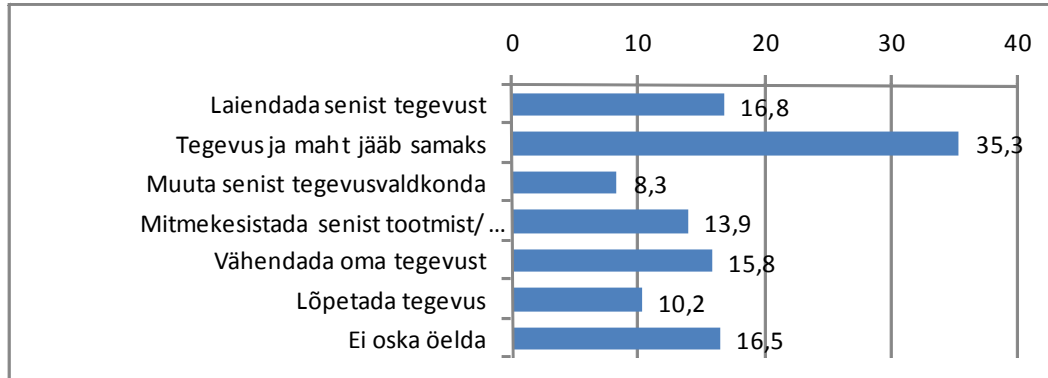
Tabel 1.1. Keskmine põllumajanduslik maa ettevõtlusvormi järgi (ha)

Ettevõtlusvorm	Põllumajanduslik maa
Kodumajapidamine	6,2
FIE/kodumajapidamine	41,4
FIE	68,9
OÜ	754,8
AS	200,0
Muu	37,0

Kui hinnata erinevate ettevõtlusvormide põllumajanduslikku maad (tabel 1.1.), siis kodumajapidamistel oli keskmiselt 6,2 ha maad, ennast nii FIE kui ka kodumajapidamisena

nimetanud vastajad jäid kodumajapidamiste ja FIEde vahele 41,4 ha-ga, FIE-del oli keskmiselt 68,9 ha põllumajanduslikku maad.

Uurides, mis plaanid on vastajatel oma põllumajandusliku tootmisega, hindas kolmandik, et tegevus ja maht jäävad samaks. Ka selle küsimuse puhul võisid küsitletavad kõik vastusevariandid märkida (joonisel 1.12. esitatud jaotuse % -d ei ole seetõttu kokku 100%).

Joonis 1.12. Vastajate põllumajandustootmise arenguplaanid lähima 5 a. jooksul (%)

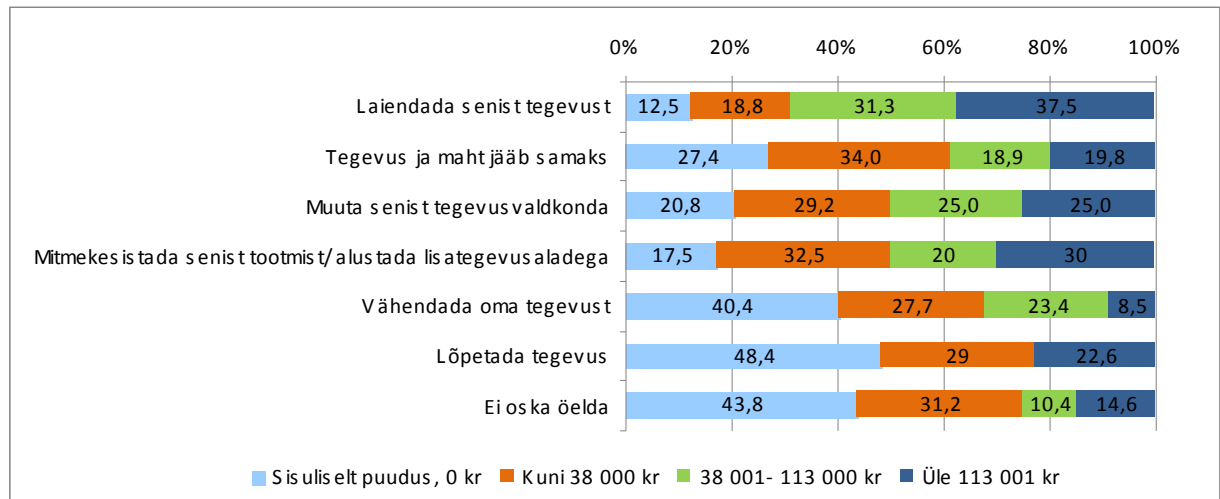
Kümnendik vastajatest arvas, et lõpetab tegevuse ja 16,5% nimetas, et ei oska öelda, millised on tegevusplaanid järgmise 5 a. jooksul. Paljud vastajad nimetasid mitmeid plaane. Eriti vastajate hulgas, kes kavatsesid senist tegevust laiendada, oli palju ka neid, kes kavatsesid oma senist tegevust muuta (13,7%) kui ka neid, kes kavatsesid oma tegevust mitmekesistada/lisategevustega alustada (39,2%).

Tabel 1.2. Keskmise põllumajanduslik maa vastajate tegevusplaani kaupa (ha)

Tegevusplaan	Põllumajanduslik maa
Laiendada senist tegevust	234,32
Tegevus ja maht jääb samaks	74,37
Muuta senist tegevusvaldkonda	118,31
Mitmekesistada senist tootmist/ alustada lisategevusaladega	101,2
Vähendada oma tegevust	23,93
Lõpetada tegevus	26,55
Ei oska öelda	34,98

Kui analüüsida tegevusplaanide kaupa tootjaid, siis tegevuse laiendamist ja mitmekesistamist/lisategevusalasid nimetanud vastajate keskmine põllumajanduslik maa oli ligi 10 korda suurem kui tegevuse lõpetamist plaaninud vastajatel ja üle kolme korra suurem kui tegevuse samaks jäämist plaaninud vastajatel (tabel 1.2.).

Vastajate puhul, kes kavatsesid oma tegevust vähendada, lõpetada või ei omanud selgeid plaane, oli tegemist väiksemate tootjatega. Seda näitavad ka erinevate tegevusplaanidega tootjate müügitulu hinnangud (joonis 1.13.).

Joonis 1.13. Vastajate müügitulu tegevusplaanide kaupa (%)

Ainult kolmandikul vastajatel, kes kavatsesid oma tegevust laiendada, jäi müügitulu 2007 a. alla 38000 kr aastas. Tegevuse laiendamist plaanisid eelkõige suuremad ettevõtted. Suurem osa põllumajandusliku tegevuse lõpetamist plaaninud vastajatest olid tootjad, kellel müügitulu sisuliselt puudus ja need, kellel see jäi alla 38000 kr. Samuti plaanisid paljud neist oma tegevust vähendada või neil polnud järgmise viie aasta kohta tegevusplaane.

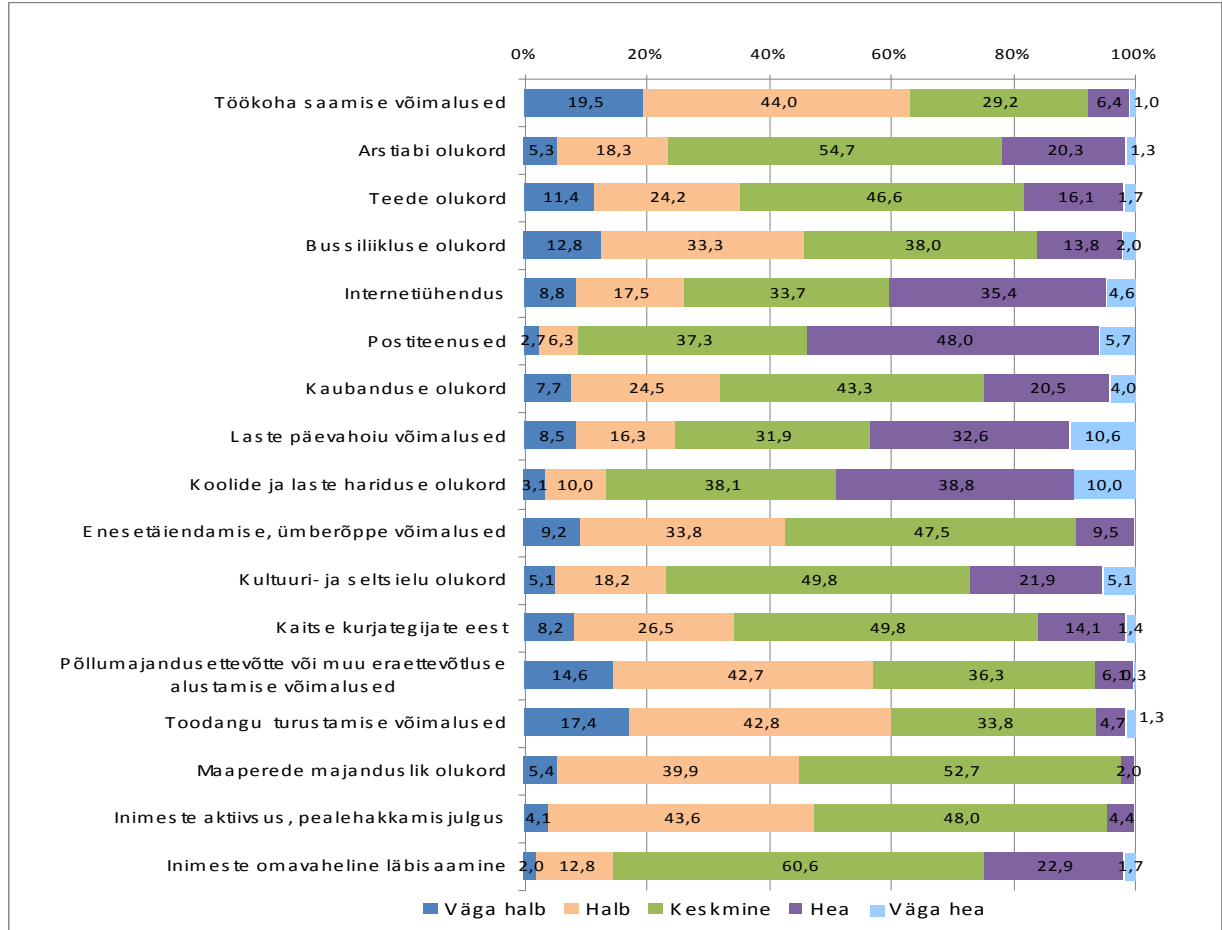
II Hinnangud maaelu üldisele olukorrale

Erinevad majanduslikud olud ja sotsiaalsed teenused maapiirkondades määravad ära maaelanike elukvaliteedi ning põllumajandustootjate ja teiste ettevõtete tegevusvõimalused. Käesolevas uuringus läbiviidud ankeetküsitluses paluti vastajate hinnata erinevaid majanduslikke tegureid ja sotsiaalseid teenuseid või tingimusi vastajate elukohas ja selle ümbruses praegu (joonis 2.1.) ja tulevikus (joonis 2.2.).

Kõige paremaks hindasid vastajad postiteenuseid (53,7% pidas seda oma kodukohas heaks või väga heaks, 37,3% rahuldavaks ja ainult 9% halvaks või väga halvaks), koolide ja lastehariduse olukorda (48,8% hindas heaks või väga heaks, 38,1% rahuldavaks ja 13,1% halvaks või väga halvaks), laste päevahoiu võimalusi (vastavalt siis 43,3%, 31,9% ja 24,8%). Inimeste omavahelist läbisaamist hinnati eelkõige rahuldavaks (60,6%), heaks või väga heaks pidas seda veerand vastanutest, halvaks või väga halvaks kokku 14,8%.

Samas võib vastustest näha, et teenuste kättesaadavus piirkonniti erineb, sest kui laste päevahoiu võimalusi hinnati keskmiselt rahuldavaks või pigem heaks, siis veerandi vastajate kodukohas olid need halvad. Lahknevusi oli ka internetiühenduse puhul, mis paljudes piirkondades oli rahuldav või hea, aga veerand vastajatest arvas, et nende elukohas on see probleemiks. Pooled vastajad hindasid arstiabi olukorda, kultuuri- ja seltsielu ja kaitset kurjategijate eest oma elukohas eelkõige rahuldavaks, kuid ka siin esineb piirkonniti erinevusi. Näiteks arstiabi hindas oma elukohas halvaks või väga halvaks, kuid ka heaks või väga heaks üle viiendiku vastajatest. Kuigi 26,9% pidas kultuuri- ja seltsielu oma elukohas heaks või väga heaks, siis 23,2% hindas seda halvaks või väga halvaks. Ka kaitset kurjategijate eest pidas oma elukohas halvaks kolmandik vastajatest ja heaks või väga heaks ainult 15,5%. Piirkondlik diferentseerumine esineb eriti hinnangute puhul kaubanduse olukorrale (32,2% hindab, et see

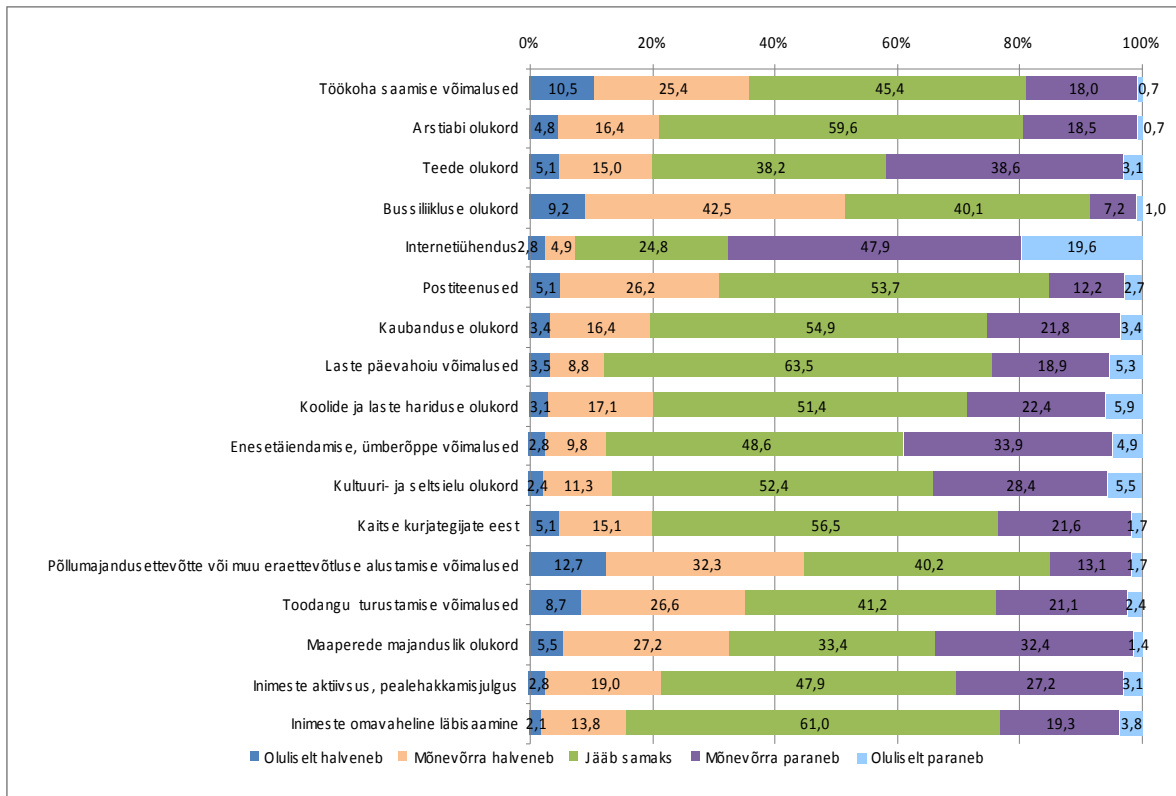
on halb või väga halb ja 24,5%, et hea või väga hea), teede olukorrale (vastavalt 35,6% ja 17,8%), bussiliikluse olukorrale (vastavalt 46,1% ja 15,8%). Neid tegureid hinnatakse eelkõige rahuldavaks või halvaks. Samamoodi hinnatakse ka enesetäiendamise ja ümberõppe võimalusi (43% arvas, et need on elukohas halvad või väga halvad ja ainult 9,5%, et need on head) ning inimeste aktiivsust ja pealehakkamisjulgust (vastavalt 47,6% ja 4,4%).

Joonis 2.1. Hinnangud erinevatele teguritele praegu vastajate elukohas ja selle ümbruses (%)

Kõikidest etteantud teguritest hinnati kõige madalamalt töökoha saamise võimalusi oma elukohas (63,4% hindas neid väga halvaks või halvaks, kokku ainult 7,4% heaks või väga heaks), toodangu turustamise võimalusi (vastavalt 60,2% ja 6%), põllumajandusettevõtte või muu eraettevõtluse alustamise võimalusi (vastavalt 57,3% ja 6,4%). Samuti hinnati probleemseks maaperede majanduslikku olukorda, mida 45,3% pidas oma elukohas halvaks või väga halvaks ja mille puhul oli kõige väiksem „hea“ ja „väga hea“ vastuste osakaal, sest ainult 2% vastanutest pidas maaperede olukorda heaks. Nimetatud tegurid on tihedalt seotud ettevõtete arenguvõimalustega, sest lisaks turustamisvõimalustele, ettevõtluse alustamise võimalustele, millele antud negatiivsed hinnangud näitavad neid kui peamisi arengutakistusi, määrab piirkonna üldine sotsiaalne ja majanduslik areng ära selle atraktiivsuse ettevõtjatele.

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

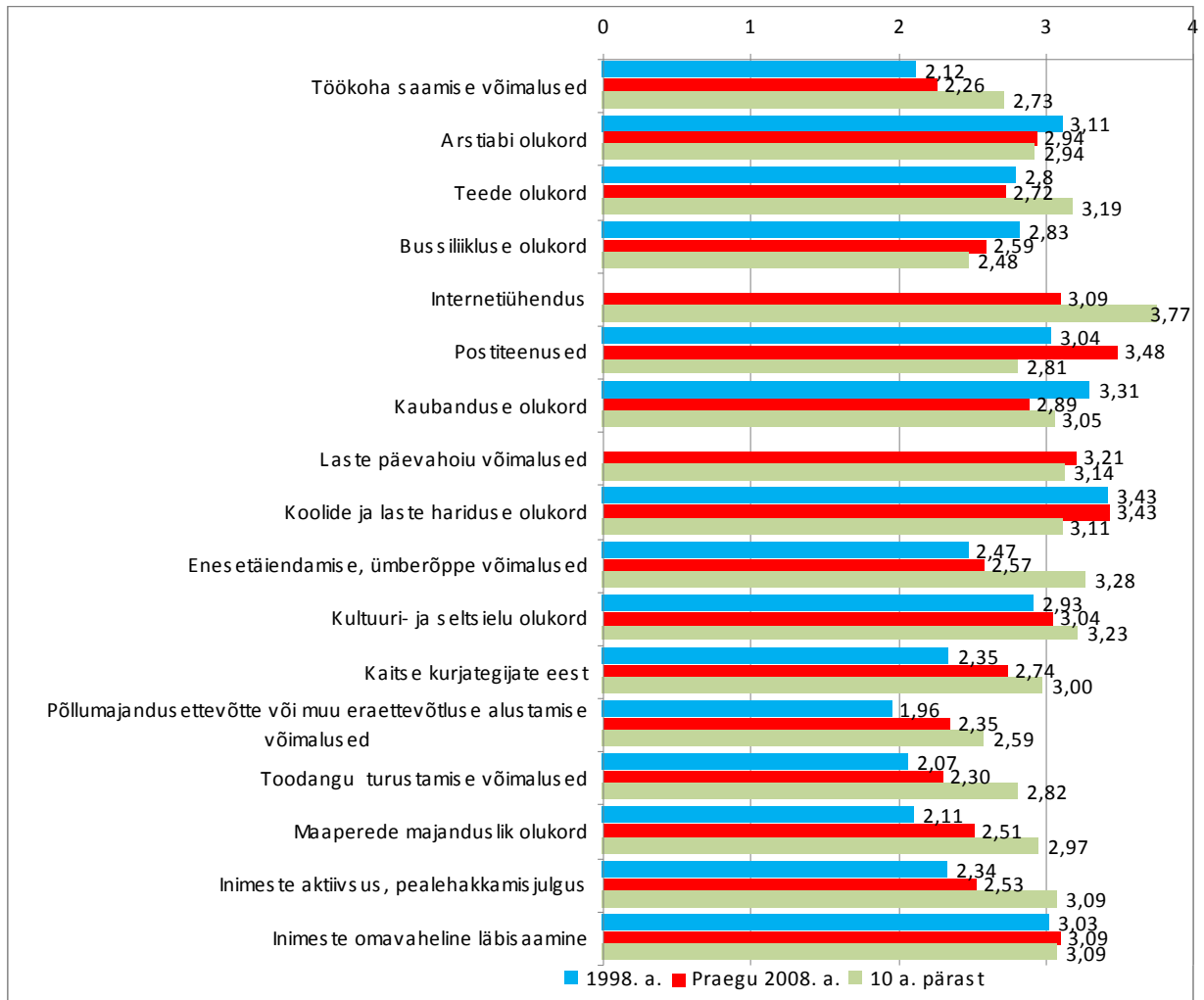
Joonis 2.2. Hinnangud erinevatele teguritele 10 a. pärast vastajate elukohas ja selle ümbruses (%)

Vastajad eeldasid, et tulevikus jäävad hinnatud tegurid üldiselt samaks või paranevad mõnevõrra. Näiteks 63,5% hindas, et laste päevahoiu võimalused on tulevikus nende elukohas samad (24,2%, et paranevad ja 12,7% halvenevad). Sarnaselt hinnati inimeste omavahelist läbisaamist tulevikus: 61% arvas, et see jääb samaks, 23,1%, et see paraneb ja 15,9%, et halveneb. 59,6% hindas arstiabi olukorda tulevikus samaks, aga selle paranemist ootas 19,2%, halvenemist eeldas 21,2%. Rohkem kui pooled vastajatest hindasid tulevikus samaks kaitset kurjategijate eest, kaubandust ja postiteenuseid, kultuuri- ja seltsielu, koolide ja lastehariduse olukorda tulevikus. Nende hulgas, kes arvasid, et need ei jää samaks, oli rohkem vastajaid, kes ootasid nende paranemist kui halvenemist. Üheks erandiks olid postiteenused, mille puhul 31,3% arvas, et need halvenevad ja 15%, et paranevad.

Vastajad arvasid, et internetiühendus nende elukohas tulevikus oluliselt paraneb (47,9% mõnevõrra paraneb ja 19,6% oluliselt paraneb). Kokku ainult 7,7% arvas, et see mõnevõrra või oluliselt halveneb. Vastajad arvasid, et 10 a. pärast on enesetäiendamise ja ümberõppe võimalused jäänud samaks (48,6%) või mõnevõrra või oluliselt paranenud (kokku 38,8%), samuti hinnati ka inimeste aktiivsust ja pealehakkamisjulgust (vastavalt 47,9% ja 30,3%). Teede olukorda hinnates lootsid vastajad, et need tulevikus eelkõige paranevad (41,6%) või jäävad samaks (38,6%).

Suureks probleemiks hinnati tulevikus bussiliikluse olukorda (51,7% arvas, et see halveneb mõnevõrra või oluliselt) ning põllumajandusettevõtte või muu eraettevõtluse alustamise võimalusi (45% pidas neid tulevikus halvemaks). Kolmandik vastajatest arvas ka, et nende elukohas 10 a. pärast on halvenenud töökoha saamise võimalused, toodangu turustamise võimalused. Seda, et need jäävad samaks, arvas vastavalt 45,4% ja 41,2%. Üks suurimaid probleeme praegusel hetkel maapiirkondades oli maaperede majanduslik olukord. Hinnates,

milline see võib olla tulevikus, jagunesid vastajad kolmeks: kolmandik arvas, et see nende elukohas halveneb, kolmandik, et jääb samaks ja kolmandik, et see paraneb.

Joonis 2.3. Keskmised hinnangud erinevatele teguritele 1998. a., 2008. a. ja 10 a. pärast vastajate elukohas ja selle ümbruses (1998. a. ja 2008. a. 5-ne skaala: 5- väga hea, 1- väga halb; 10 a. pärast skaala: 5- oluliselt paraneb, 1- oluliselt halveneb)

Joonisel 2.2. toodud tegureid paluti vastajatel hinnata ka 1998. a. uuringus (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998). Erinevuseks oli, et 1998. a. ankeedis polnud küsimust interneti ja laste päevahoiu võimaluste kohta. Kui võrrelda keskmiseid hinnanguid nendele teguritele, mis olid nii 1998. a. kui ka 2008. a. ankeedis (joonis 2.3.), siis on näha, **et võrreldes 1998. aastaga on halvenenud teede, bussiliikluse, kaubanduse ja arstiabi olukord.** Muude tegurite puhul on 2008. a. hinnangud üldiselt kõrgemad. Näiteks võib tuua enesetäiendamise ja ümberõppe, kultuuri- ja seltsielu, kaitse kurjategijate eest, ettevõtluse alustamise võimalused, toodangu turustamise võimalused, maaperede majandusliku olukorra, inimeste aktiivsuse. Lasteharidust ja inimeste omavahelist läbisaamist hinnatakse 1998. a. ja 2008. a. sarnaselt. 1998. a. hinnati töökoha leidmise võimalusi veel madalamalt kui praegu ja postiteenuste olukorda tunduvalt kehvemaks (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998).

Kui võrrelda 1998. a. ja 2008. a. kõige madalamaid hinnanguid saanud tegureid, siis need on jäänud samaks, kuigi nende järjestus on natuke muutunud. 2008. a. hinnati kõige madalamalt

töökoha saamise võimalusi, toodangu turustamise võimalusi, põllumajandusettevõtte või muu eraettevõtluse alustamise võimalusi, maaperede majanduslikku olukorda, inimeste aktiivsust ja pealehakkamisjulgust. 1998. a. kõige madalamaid hinnanguid saanud tegurite järjestus oli: ettevõtluse alustamise võimalused, toodangu turustamise võimalused, maaperede majanduslik olukord, töökoha saamise võimalused, inimeste aktiivsus. **Probleemid maapiirkondades on jäänud samaks ja 10 a. jooksul pole regionaalareng neid lahendada suutnud.**

Kui võrrelda keskmiseid hinnanguid toodud teguritele praegu ja tulevikus, siis praegu rahuldavaks või heaks hinnatud postiteenuste, koolide ja lastehariduse ja laste päevahoiu võimaluste puhul eeldatakse, et need võrreldes praegusega tulevikus oluliselt või mõnevõrra halvenevad. Praegu pigem kehv bussiihendus halveneb mõnevõrra veelgi. Ülejäänud tegurite puhul eeldatakse, et kas praegune olukord jääb kestma või need siis paranevad. Inimeste omavaheline läbisaamine ja arstiabi olukord jääb pigem samaks.

Usutakse internetiühenduse paranemist, mis praegu on keskmiselt rahuldav. Keskmine hinnang enesetäienduse, ümberõppe võimalustele ja teede olukorrale, inimeste aktiivsusele ja pealehakkamisjulgusele, toodangu turustamisvõimalustele, töökoha saamise võimalustele, kultuuri- ja seltsielu olukorrale, kaubandusele jne on võrreldes praeguse olukorraga kõrgem, sest loodetakse, et praegu kehvaks hinnatud teenuste olukord tulevikus mõnevõrra paraneb. Samas usutakse, et need tegurid jäävad arengutakistusteks ka tulevikus. Põllumajandustootjate ja muude maaettevõtjate seisukohast on eriti kriitilised probleemid turustamisega, tööjõuga ja põllumajandus-ja eraettevõtluse alustamisega. Keskmised hinnangud nendele jäävad alla 3 ja seega hinnatakse neid pigem halvaks.

Eespool joonistel 2.1.- 2.3. toodud hinnanguid kinnitavad ka vastused ankeedis olnud avatud küsimusele, milline tegur on praegu maaelu suurim probleem. Vastajatel oli võimalus oma sõnadega kirjutada, mis on nende arvates suurim probleem. Valdavalt nimetati juba eespool toodud probleeme, aga vastajad lisasid ka muid probleeme. Kõige rohkem nimetati järgimisi tegureid (sulgudes vastajate arv):

- Töökohtade puudus (89 vastajat)
- Toodangu turustamisvõimalused (29)
- Bussiliikluse ja ühistranspordi olukord (28)
- Teede olukord (25)
- Kaubanduse olukord (16)
- Noorte lahkumine maalt (16)
- Sobiva tööjõu puudus (15)
- Hindade ja elukalliduse tõus (15)
- Maaperede majanduslik olukord (13)
- Inimeste vähene aktiivsus (12)
- Väikesed palgad (12)
- Riigi regionaal- ja maaelupoliitika (11)
- Alkoholism (8)
- Ettevõtete arenemisvõimaluste puudumine (8)
- Internetiühendus (7)
- Külade väljasuremine ja jätkusuutlikkuse puudumine (7)
- Masinate ja seadmete puudumine (6)
- Arstiabi kättesaadavus (6)
- Vähene kaitse kurjategijate eest (6)

- Asukoht (6)
- Postiteenuste olukord (5)
- Koolide ja lastehariduse olukord (5)
- Sotsiaalprobleemid ja heitumine (4)
- Inimeste vaimupimedus ja kultuuritus (4)
- Maaelanike vananemine (4)
- Kohaliku omavalitsuse tegevus ja selle korrupsioon (4)

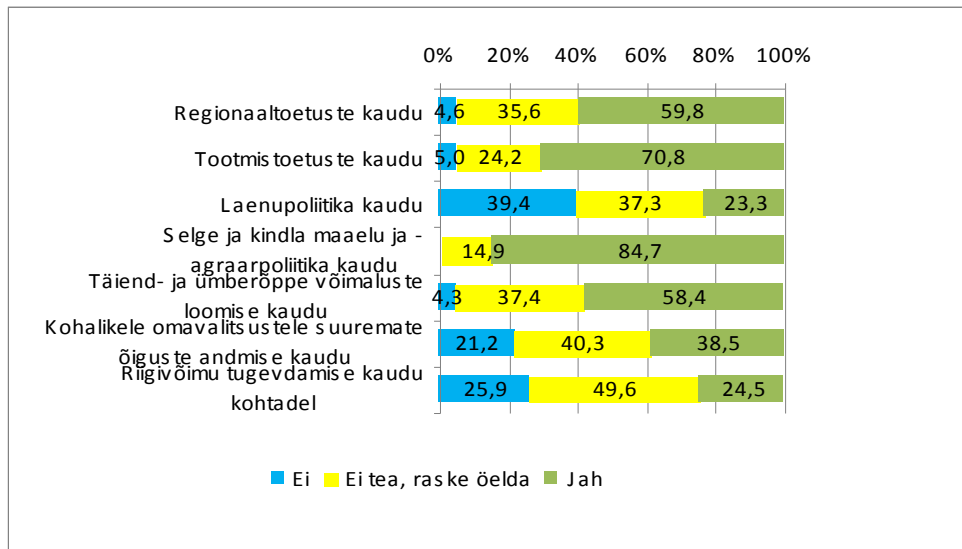
Ülejäänud peamisi probleeme nimetas 3 või vähem vastajat. Nagu näha, siis võrreldes eespool vastajatele ankeedis etteantud vastustega, mis on joonistel 2.1., 2.2., 2.3., lisasid küsitletavad noorte lahkumise probleemi, hindade ja elukalliduse tõusu, väikesed palgad, riigi poliitika, maaelanike alkoholismi, külade väljasuremise ja jätkusuutlikkuse puudumise jne.

Ankeedis oli samasugune avatud küsimus ka tuleviku kohta. Vastajatel oli võimalus oma sõnadega kirjutada, milline tegur on 10 a. pärast maaelu suurim probleem. Peamised vastused on järgmised (sulgudes vastajate arv):

- Töökohtade puudus (56 vastajat)
- Noorte lahkumine maalt (27)
- Maaelanike vähenemine (24)
- Bussiliikluse ja ühistranspordi olukord (21)
- Maaelanike vananemine (19)
- Külade väljasuremine ja jätkusuutlikkuse puudumine (18)
- Maaperede majanduslik olukord (17)
- Koolide ja lastehariduse olukord (14)
- Sobiva tööjõu puudus (13)
- Väiketootjate kadumine ja tootmise koondumine suurtootjate käte (13)
- Kaubanduse olukord (12)
- Põllumajandustootjate kadumine (12)
- Toodangu turustamisvõimalused (12)
- Hindade ja elukalliduse tõus (11)
- Teede olukord (10)
- Ettevõtete arenemisvõimaluste puudumine (10)
- Arstiabi kättesaadavus (8)
- Suvilate ja linnalise elulaadi levimine (8)
- Postiteenuste olukord (7)
- Inimeste vähenenud aktiivsus (5)
- Vähenenud kaitse kurjategijate eest (5)
- Asukoht (5)
- Keskkonnasaastatus ja – seisund (5)
- Riigi regionaal- ja maaelupoliitika (4)

Ülejäänud probleeme nimetati vähem. Nagu näha, siis joonistel 2.1.-2.3. toodud teguritele lisasid vastajad maarahvastiku küsimused, mis on omavahel tihedalt seotud. Noorte lahkumisega toimub vananemine ja sellega koos ka maaelanike arvu vähenemine. Probleemide hulka lisati ka väiketootjate kadumine maalt, põllumajandustootjate kadumine, toimunud hindade ja elukalliduse tõus jne.

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

Joonis 2.4. Kuidas peaks toimuma maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine? (%)

Hinnates, kuidas peaks toimuma maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine (joonis 2.4.), arvasid küsitlud, et **põhiline on selge ja kindel maaelu ja –agraarpoliitika (84,7%), tootmistoetused (70,8%)**. Oluliseks hindasid vastajad regionaaltoetusi ja täiend- ja ümberõppe võimalusi (vastavalt 59,8% ja 58,4%), kuid üle kolmandiku ei osanud hinnata, kas riiklik toetamine peaks toimuma nende kaudu. Kõige rohkem olid vastajad vastu laenupoliitika kaudu maaelu ja maamajanduse toetamisele (39,4% vastas „ei“, 37,3% „ei tea, raske öelda“). Riigivõimu tugevdamise ja kohalikele omavalitsustele suuremate õiguste andmise mõju ei osanud hinnata vastavalt pooled ja 40,3% vastajatest, nendele olid otseselt vastu 25,9% ja 21,2% vastanutest.

Ka 1998. a. uuringu ankeet sisaldas küsimusi, kuidas peaks toimuma maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998). Selles küsitluses polnud vastust „Regionaaltoetuse kaudu“, vaid „Regionaalarengu soodustamise kaudu“. Kui võrrelda kahe küsitluse andmeid, siis üheks oluliseks erinevuseks on hinnang laenupoliitika vajadusele. 2008. a. arvas kolmveerand vastajatest, et see ei ole vajalik või ei osanud seda hinnata, samas 1998. a. pidas 84,7% vastanutest seda oluliseks maamajanduse toetamise viisiks. Selle arengu põhjuseks saab pidada, et viimase kümne aasta jooksul on põllumajandustootjate laenu, liisingu ja krediidi saamise võimalused oluliselt laienenud.

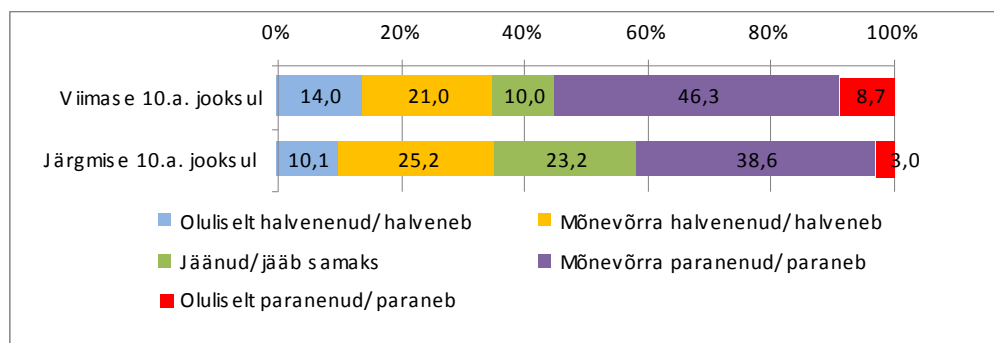
Põllumajandustootjad ootavad riigilt selget agraar- ja regionaalpoliitikat. Kahe küsitluse andmeid võrreldes on näha, et keskmised hinnangud regionaaltoetustele, täiend- ja ümberõppele, kohalikele omavalitsustele suuremate õiguste andmise kohta pole palju muutnud (tabel 2.1.). Võrreldes 1998. aastaga hinnatakse olulisemaks tootmistoetusi ja seda hinnangut on kindlasti mõjutanud põllumajandustoetuste süsteemi tööle hakkamine vahepealsel perioodil. 1998. a. oli poole vähem vastajaid- ligi kolmandik, kes arvas, et maamajanduse toetamine peaks toimuma tootmise doteerimise kaudu.

Tabel 2.1. Keskmise hinnang küsimusele, kuidas peaks toimuma maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine (3-ne skaala: 3- jah, 2- ei tea, raske öelda, 1- ei)

Toetusviis	1998	2008
Selge ja kindla maaelu ja -agraarpoliitika kaudu	2,74	2,84
Tootmistoetuste kaudu	2,03	2,66
Regionaaltoetuste kaudu*	2,59	2,55
Täiend- ja ümberõppe võimaluste loomise kaudu	2,49	2,54
Kohalikele omavalitsustele suuremate õiguste andmise kaudu	2,16	2,17
Riigivõimu tugevdamise kaudu kohtadel	1,67	1,99
Laenupoliitika kaudu	2,81	1,84

* 1998. a. ankeedis „Regionaalarengu soodustamise kaudu“

Vastajate arvamused selle kohta, kuidas maaelu üldolukord on viimase 10 a. jooksul muutnud ja kuidas see muutub järgmise 10 a. jooksul (joonis 2.5.), näitavad, et maaelu üldolukord on mõnevõrra paranenud. Ainult 8,7% vastanutest arvas, et see on viimase 10 a. jooksul oluliselt paranenud ja 3% arvas, et see paraneb oluliselt tulevikus. Võrreldes viimase 10 aastaga (10%) on üle poole rohkem neid (23,2%), kes arvavad, et järgmiste aastate jooksul jääb olukord samaks. Võrdselt oli neid vastajaid, kes hindasid, et maaelu on viimase 10 a. jooksul halvenenud ja halveneb ka tulevikus.

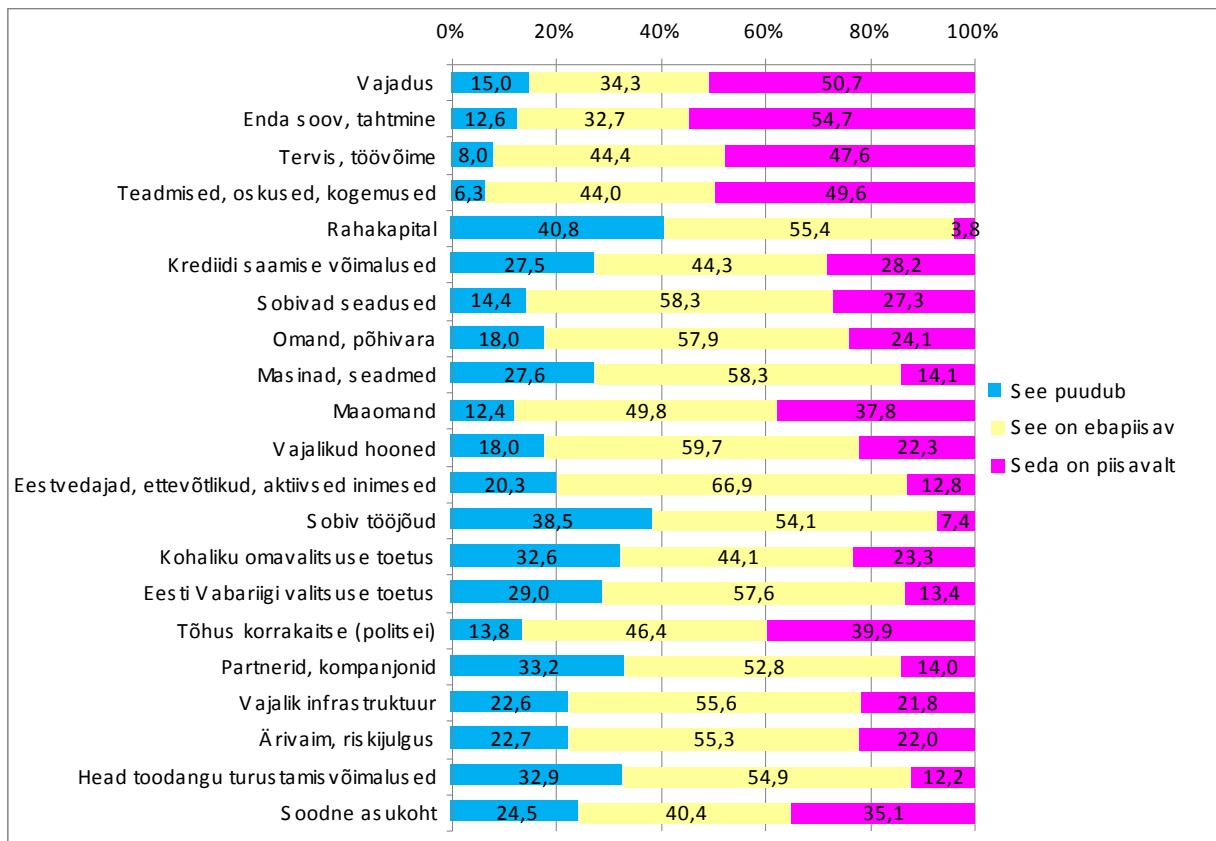
Joonis 2.5. Maaelu üldolukord viimase 10.a. jooksul ja 10.a. pärast (%)

Kui võtta nende küsimuste vastuste keskmised hinnangud (5-sel skaalal 5- oluliselt paranenud/paraneb, 1- oluliselt halvenenud/halveneb), siis keskmine hinnang maaelu üldolukorral tulevikus (2,99) on mõnevõrra madalam, kui hinnang olukorra muutusele viimase 10 a. jooksul (3,15).

III Maettevõtluse ja põllumajandusettevõtluse prognoos

Iga piirkonna majandusliku arengu seisukohalt on oluline selle elanike ettevõtlikkus. Põllumajanduse osakaal tööhõives on langenud ja seetõttu on eriti tähtis kohalike elanike ettevõtlikkus, nende poolt nii endale kui teistele elanikele pakutav tööhõive. Maapiirkonnad on oma asukohast ja eripärast tulenevalt teistsuguses olukorras kui linnad. Selle uurimiseks paluti käesoleva küsitluse käigus hinnata, mis on vastajatel ja nende ümbruskonnas olemas ja millest jääb vajaka selleks, et alustada uue ettevõtmisega või jätkata praegu olemasolevaga (joonis 3.1.). Lähtudes varasematest uuringutest (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998) anti vastajatele erinevate tegurite hindamisel vastusevariandid: seda on piisavalt, see on ebapiisav, see puudub üldse.

Kõige rohkem hinnati, et on piisavalt enda soovi, tahtmist; vajadust; teadmisi, oskusi, kogemusi; tervist ja töövõimet, et ettevõtlusega alustada või jätkata. Vastajad jagunevad aga pooleks, sest samal ajal pooled või natuke üle selle vastanutest arvasid, et nende seisukohast on need ebapiisavad või puuduvad, et ettevõtlusega alustada. Eespool loetletud tunnuste puhul on eelkõige tegemist vastajate hinnangutele enda isiksusele ja omadustele. Kui umbes pooled vastajatest oleksid võimelised ja huvitatud ettevõtlusega tegelema hakkamisest, siis nende tegevust piiravad välised tegurid, nagu olemasolevad ressursid ja kohalikud olud.

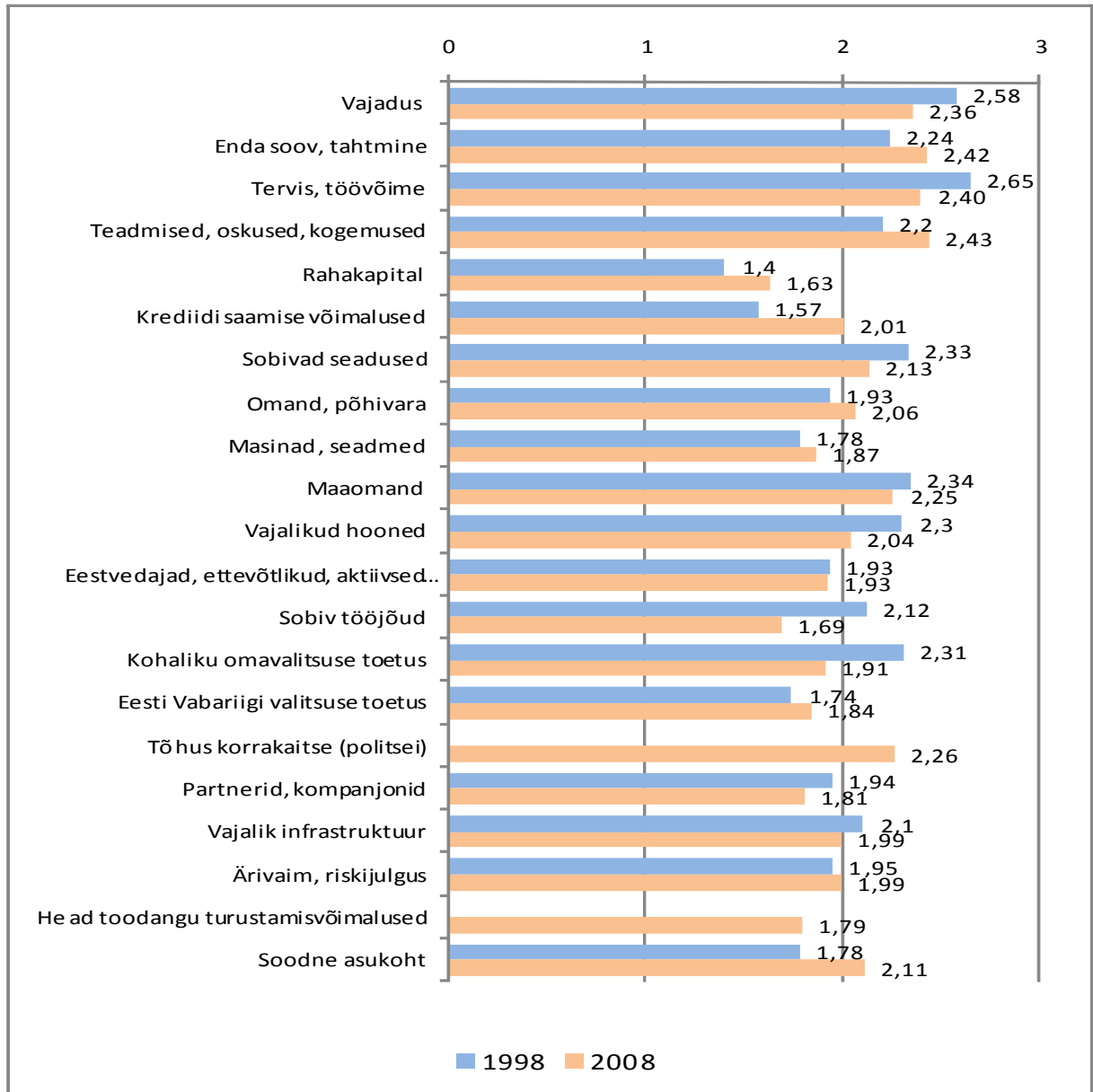

Joonis 3.1. Mis on vastaja ja tema ümbruskonnas olemas ja millest jääb vajaka selleks, et alustada uue ettevõtmisega või jätkata praegu olemasolevaga? (%)

Kõige negatiivsemad on hinnangud rahakapital olemasolule, mille puhul 40,8% vastab, et see puudub ja 55,4%, et see on ebapiisav ettevõtlusega alustamiseks või olemasoleva ettevõtluse edasiarendamiseks. Ainult üksikud vastajad arvasid, et neil ja nende ümbruskonnas on seda piisavalt. Sellele järgnevad probleemid sobiva töäjõuga (kokku 92,6%, et see on ebapiisav või puudub üldse), toodangu turustamisvõimalustega (vastavalt 87,8%), partnerite ja kompanjonidega (86%), valitsuse toetusega (86,6%), aga ka eesvedajate, aktiivsete inimeste olemasolu puudusega (87,2%) ning masinate ja seadmetega (85,9%). Rohkem kui kolmveerand vastajatest hindab ebapiisavaks või puudevaks veel ka vajalikku infrastruktuuri; ärivaime, riskijulgust; vajalikke hooned; kohaliku omavalitsuse toetust; omandit, põhivara. Krediidi

saamise võimalusi ja sobivaid seadusi hindavad piisavaks 28,2% ja 27,3% vastajatest, ülejäänute arvates on need ebapiisavad või puuduvad üldse. Natuke kõrgemalt hinnatakse asukoha soodsust (35,1% „see on piisav“), maaomandit (37,8%) ja tõhusat korrakaitset (39,9%), aga ka nende puhul üle 60% vastajatest arvab, et neid on ebapiisavalt või need puuduvad üldse.

Analüüsid, mis tegurid takistavad ettevõtluse arengut, siis kui ligi pooled vastajad arvasid, et oma võimete seisukohast oleks nad võimelised ettevõtlusega tegelema, neid piiravad eelkõige rahakapitali ja muude ressursside, samuti turustamisvõimaluste puudus, probleemid tööjõuga ja nende asukoht. Üldine meelestatus ettevõtluse arendamiseks on küllaltki negatiivne.

Joonis 3.2. Keskmised hinnangud teguritele, mis on vastaja ja tema ümbruskonnas olemas ja millest jääb vajaka 1998. a. ja 2008. a. (3-ne skaala: 3- seda on piisavalt, 2- see on ebapiisav, 1- see puudub üldse)

Kui võrrelda 1998. a. uuringus teguritele antud keskmiseid hinnanguid (joonis 3.2.), siis 2008.a. hinnatakse kõrgemalt enda soovi, tahtmist, teadmisi, oskusi, kogemusi, masinaid ja seadmeid. Võrreldes 10 a. taguse ajaga on paranenud rahakapitali ja krediidi saamise võimalused, kuid rahakapitali puudus on ka 2008. a. üheks suuremaks takistuseks ettevõtluse arendamisel. Oluliseks probleemiks on vahepeal saanud ka tööjõud. 1998. a. hinnati kõrgemalt oma tervist, töövõimet, vajadust, sobivaid seadusi, maaomandit, vajalikke hooned, kohaliku omavalitsuse toetust, vajalikku infrastruktuuri.

Kui võrrelda tegurite järjestust keskmiste alusel 1998. a. ja 2008. a., siis 1998. a. said kõrgemad hinnangud tervist, töövõime; vajadus; maaomand; sobivad seadused; kohaliku omavalitsuse toetus. 2008. a. oli järjestus: teadmised, oskused, kogemused; enda soov, tahtmine; tervist, töövõime; vajadus; maaomand.

Kui võrrelda nendele ettevõtlusteguritele antud keskmiseid hinnanguid tootja 2007. a. müügitulu kaupa, siis ilmnis statistiliselt oluline seos keskmistes hinnangutes 10 teguri puhul (tabel 3.1.). Võrreldes teiste gruppidega hindasid tootjad, kes põllumajandustegevusest müügitulu ei saanud, teadmiste, oskuste ja kogemuste olemasolu madalamalt. Mida väiksem oli tootja käive, seda madalamalt hindas ta ka rahakapitali; omandi, põhivara; masinate, seadmete; vajaliku infrastruktuuri olemasolu ettevõtluse arendamiseks. Väiksematele tootjatele oli suuremaks probleemiks partnerite leidmine, samuti oli neil vähem ärivaimu ja riskijulgust ning nad hindasid teistest keskmiselt madalamalt ka toodangu turustamisvõimaluste olemasolu. Tootjad, kellel sisulist käivet ei olnud, hindasid võrreldes ülejäänud kolme grupiga, tunduvalt madalamalt ettevõtluse arendamiseks sobivate hoonete olemasolu.

Tabel 3.1. Keskmised hinnangud teguritele, mis on vastaja ja tema ümbruskonnas olemas ja millest jääb vajaka tootmisüksuse müügitulu kaupa (3-ne skaala: 3- seda on piisavalt, 1- see puudub üldse)

	Müügitulu sisuliselt puudus, 0 kr	Kuni 38000 kr	38 001- 113000 kr	Üle 113001kr
Teadmised, oskused, kogemused	2,28	2,59	2,50	2,57
Rahakapital	1,44	1,61	1,81	1,92
Sobivad seadused	2,00	2,21	2,17	2,33
Omand, põhivara	1,91	2,10	2,32	2,32
Masinad, seadmed	1,67	1,88	2,06	2,18
Vajalikud hooned	1,91	2,17	2,19	2,18
Partnerid, kompanjonid	1,71	1,79	1,80	2,08
Vajalik infrastruktuur	1,90	1,94	2,07	2,24
Ärivaim, riskijulgus	1,84	2,08	2,04	2,22
Head toodangu turustamisvõimalused	1,62	1,82	1,80	2,08

Tegurite puhul, mis tabelis 3.1. pole välja toodud, andsid erineva müügituluga vastajad sarnaseid hinnanguid. Näiteks hindasid nii vastajad, kellel müügitulu sisuliselt puudus kui ka suurima müügituluga vastajad ühtemoodi madalalt sobiva tööjõu olemasolu nende ümbruskonnas.

Lisaks joonisel 3.1. toodud küsimustele paluti vastajatel ankeedis vastata avatud küsimusele, milline tegur nende arvates takistab kõige rohkem ettevõtlusega alustamist või selle edasiarendamist. Need vastused avatud küsimusele kinnitavad toodud keskmiseid hinnanguid,

sest kõige suuremaks probleemiks nimetati rahakapitali puudust, tööjõu puudust, turustamisvõimalusi, aga on nimetatud ka muid probleeme. Peamised vastused olid järgmised (sulgudes vastajate arv):

- Rahakapitali puudus (92 vastajat)
- Sobiva tööjõu puudus (44)
- Toodangu turustamisvõimalused (31)
- Masinate, seadmete puudumine (29)
- Vähene riskivalmidus, ettevõtlusjulgus (22)
- Maapuudus (22)
- Vanus (18)
- Ebasobiv asukoht (15)
- Tervis (15)
- Enda soov, tahtmine (9)
- Eestvedajate olemasolu (8)
- Sobivad hooned (8)
- Kohaliku omavalitsuse tegevus (7)
- Teadmised ja oskused (7)
- Riigi toetuse puudumine (6)
- Toetuste saamise korraldus ja nõuded (6)
- Krediitvõimalused (5)
- Vajadus (5)
- Ärivaimu puudumine (5)
- Hindade ja elukalliduse tõus (4)
- Noorte lahkumine maalt (4)
- Maaelanike vähenemine (4)

Ülejäänud probleeme nimetati vähem.

Uuringu käigus paluti vastajatel ka hinnata, kui tähtsad on nende tootmise seisukohalt erinevad põllumajandustootmisega seotud strateegiad. Erinevaid põhimõtteid sai hinnata 5-sel skaalal, kus 5- väga oluline, 1- üldse mitte oluline. Vastuste keskmised hinnangud (tabel 3.2.) on kõrgemad põhimõtete põllumajandusliku maa säilitamine põllumeeste omanduses (4,57), põllumajandusettevõtte varustamine kaasaegsete masinate ja seadmetega (4,4), taimede ja loomade loodusliku kasvukeskkonna säilitamine (4,18) puhul, sest neid pidasid ebaoluliseks vähem kui 5% vastajatest ja vastuste „väga oluline“ ja „küllakti oluline“ osakaal oli nende puhul vastavalt 89,4%, 89,1% ja 78,7%. Kõrgelt hinnati ka taimede ja loomade looduslähedaselt kasvatamise, kaubandusliku organiseerumise (nt ühisturustamine, põllumajandusettevõtete vahelise ühistöö, talupidamises turumajandusliku mõtteviisi tähtsust ja valmisolekut uute ametioskuste omandamiseks, mida hindasid küllaltki ja väga oluliseks üle 2/3 vastanutest. Vastajad hindasid oluliseks uute ametioskuste omandamist, aga see ei pea toimuma ainult põllumajandusliku ametikoolituse saamise abil, mida pidasid oluliseks 61,5% vastanutest. Ka kutsealast organiseerumist ja toodangu spetsialiseerumist pidas väga oluliseks ja küllaltki oluliseks üle poolte vastajatest. Valmisolekut vahetada tootmissuunda ja põllumajandusettevõtte/talu suurendamist hinnati teistest teguritest madalamalt, sest neid pidas oluliseks alla poolte vastanutest ja suurem oli vastuste, et need pole olulised, osakaal (kokku vastavalt 19,2% ja 29,4%). Kõige madalam oli hinnang toodangu suurendamisele intensiivse väetamise, kemikaalide kasutamise ja loomade söödalisanditega, sest seda pidas enda

seisukohast mitte eriti oluliseks või üldse mitte oluliseks üle poolte vastajatest; küllaltki oluliseks või väga oluliseks 23,8%.

Tabel 3.2. Keskmise hinnang küsimusele, kuivõrd tähtsaks peetakse oma seisukohalt järgmisi põllumajandustootmisega seotud põhimõtteid (5-ne skaala: 5-väga oluline, 1- üldse mitte oluline)

Põhimõtted	
Põllumajandusliku maa säilitamine põllumeeste omanduses	4,57
Põllumajandusettevõtete varustamine kaasaegsete masinate ja seadmetega	4,40
Taimede ja loomade loodusliku kasvukeskkonna säilitamine	4,18
Taimede ja loomade kasvatamine looduslähedaselt	3,97
Kaubanduslik organiseerumine (nt ühisturustamine jms)	3,97
Turumajanduslik mõtteviis talupidamises	3,82
Põllumajandusettevõtete vaheline ühistöö	3,80
Valmisolek uute ametioskuste omandamiseks	3,77
Põllumajandusliku ametikoolituse hankimine	3,67
Kutsealane organiseerumine	3,60
Toodangu spetsialiseerumine	3,43
Valmisolek vahetada tootmissuunda	3,34
Põllumajandusettevõtte/talu suurendamine	3,27
Toodangu suurendamine intensiivse väetamise, kemikaalide kasutamise ja loomade söödalisanditega	2,56

Kui uurida tabelis 3.2. toodud keskmisi hinnanguid vastaja müügitulu abil, siis keskmistes hinnangutes ilmnes statistiliselt oluline seos kolme teguri puhul (tabel 3.3.): põllumajandusettevõtte/talu suurendamine, turumajanduslik mõtteviis talupidamises, põllumajandusliku maa säilitamine põllumeeste omanduses.

Tabel 3.3. Keskmised hinnangud küsimusele, kuivõrd tähtsaks peetakse oma seisukohalt järgmisi põllumajandustootmisega seotud põhimõtteid tootmisüksuse müügitulu kaupa (5-ne skaala: 5-väga oluline, 1- üldse mitte oluline)

	Müügitulu sisuliselt puudus, 0 kr	Kuni 38000 kr	38 001-113000 kr	Üle 113001kr
Põllumajandusettevõtte/talu suurendamine	3,02	3,35	3,52	3,56
Turumajanduslik mõtteviis talupidamises	3,60	3,91	3,96	4,06
Põllumajandusliku maa säilitamine põllumeeste omanduses	4,35	4,78	4,82	4,76

Mida suurem oli vastaja käive, seda olulisemaks ta pidas põllumajandusettevõtte suurendamist, turumajanduslikku mõtteviisi. Nagu eespool toodud andmetest selgus, siis laienemist plaanisid eelkõige suuremad tootjad. Seetõttu on loomulik, et nad rõhutavad ettevõtte suurendamise tähtsust, kuigi see kõikide vastajate üldises pingereas eriti prioriteetne polnud. Oodatav on ka tulemus, et ilma sisulise müügituluta vastajad ei pea turumajanduslikku lähenemist tootmisele nii tähtsaks, kui seda teevad suurema käibega ettevõtjad. Selle põhjuseks saab pidada erinevaid prioriteete, sest väiksemad tootjad toodavad ainult enda tarbeks, harjumusest või maa korrashoiuks. Suurettevõtete eesmärgiks on efektiivne tootmine ja suurem kasum. Siin võib arvata, et vastajad, kellel sisulist müügitugevust ei toimu, ei tunne ennast maa küsimusest eriti puudutatuna, sest nad toodavad eelkõige enda tarbeks. **Suurema käibega tootjatel on**

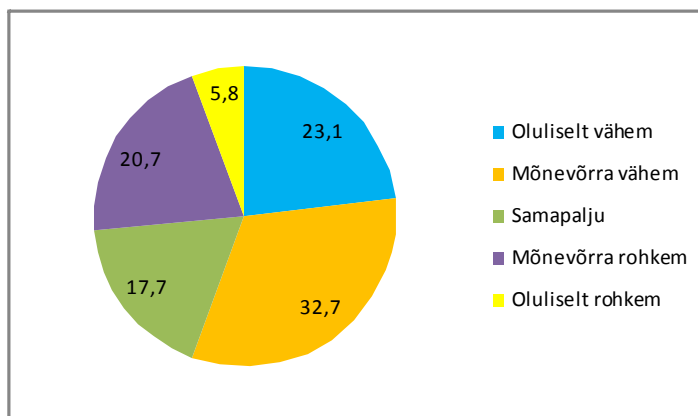
maapuudus väga aktuaalne probleem ja selles tulenevalt soovivad nad ka maa säilimist põllumajandustootjate kasutuses.

Arvamused erinevate tootmissuundade arenguvõimalustest tulevikus (tabel 3.4.) näitavad, et perspektiivi nähakse kõige rohkem lihakarjakasvatuses (keskmine hinnang 3,76) ja teraviljakasvatuses (3,72), sest nende osakaalu suurenemist 10 a. jooksul prognoosis 68,5% ja 64,9% vastajatest. Muude alternatiivsete tootmisalade osakaal vastajate hinnanguil suureneb või jääb samaks (48,6% „oluliselt suureneb“ või „mõnevõrra suureneb“, 32,6% „jääb samaks“); köögiviljakasvatuse puhul eeldati, et see jääb samaks (44,3%) või siis suureneb (35,6%). Keskmised hinnangud piimakarja-, lamba- ja marjakasvatuse mahu muutusele on sarnased. Piimakarjakasvatuse ja lambakasvatuse vähenemist prognoosis 29% vastajatest, suurenemist umbes 40%. Marja- ja puuviljakasvatuse hindamisel on kõige rohkem neid (vastavalt 45% ja 46,9%), kes arvas, et nende osakaal jääb samaks; nende osakaalu suurenemist eeldas alla kolmandiku vastajatest ja vähenemist ligi veerand. Keskmiselt madalamalt hinnati seakasvatuse, muu loomakasvatuse ja kartulikasvatuse osakaalu tulevikus ehk nende puhul oli rohkem vastuseid, et nende osakaal jääb samaks või siis mõningal määral väheneb.

Tabel 3.4. Keskmine hinnang erinevate põllumajanduslike tootmissuundade osakaalule 10 a. pärast (5-ne skaala: 5- oluliselt suurenenud, 1- oluliselt vähenenud)

Tootmissuund	Hinnang
Lihakarjakasvatus	3,76
Teraviljakasvatus	3,72
Muud alternatiivsed tootmisalad	3,33
Köögiviljakasvatus	3,17
Piimakarjakasvatus	3,12
Lambakasvatus	3,10
Marjakasvatus	3,06
Puuviljakasvatus	3,02
Seakasvatus	2,95
Muu loomakasvatus	2,92
Kartulikasvatus	2,86

Joonisel 3.3. on toodud vastajate arvamused selle kohta, kuidas põllumajandust 10 a. pärast doteeritakse.

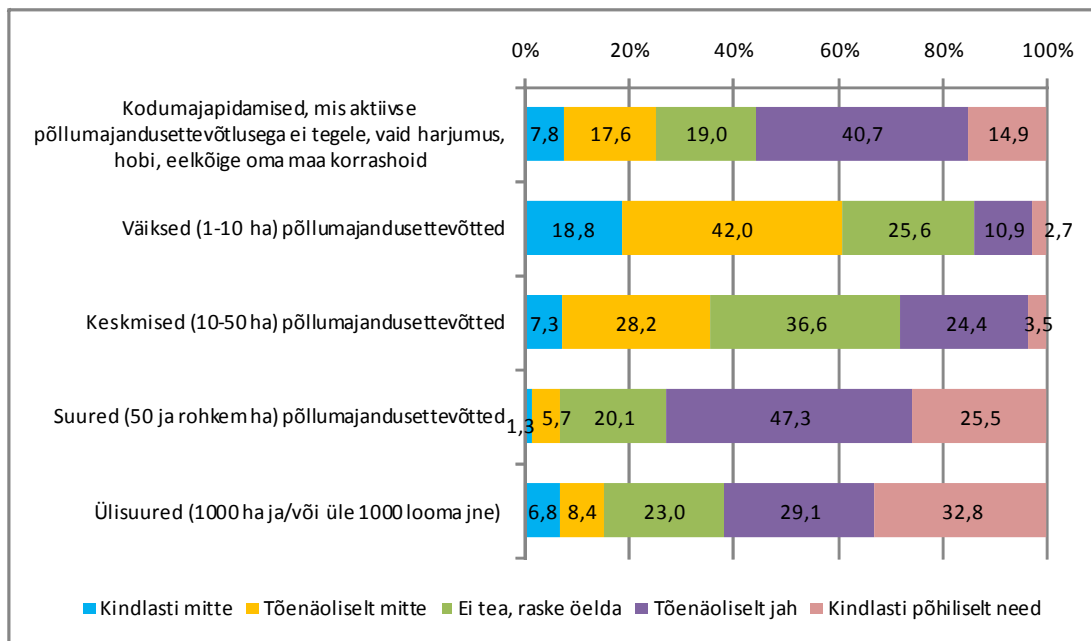

Joonis 3.3. Kuivõrd põllumajandust 10 a. pärast doteeritakse? (%)

Hinnangud näitasid, et üldiselt eeldatakse, et toetused vähenevad (joonis 3.3.). Kokku 55,8% vastanutest arvas, et erinevad EL-i ja riigi toetused 10 a. pärast on oluliselt või mõnevõrra vähenenud. Oluliselt suuremat doteerimist eeldas ainult 5,8% vastanutest, mõnevõrra suuremat viiendik.

Usutakse, et 10 a. pärast jäävad alles peamiselt suured ja ülisuured põllumajandusettevõtted ja kodumajapidamised (joonis 3.4.). Suurte (50 ha ja rohkem) põllumajandusettevõtete puhul 72,8% (vastused „tõenäoliselt jah“, „kindlasti põhiliselt need“) ja ülisuurte puhul 61,8% vastajatest arvas, et need domineerivad 10 a. pärast. Kodumajapidamiste allesjäämist prognoosis 55,6%.

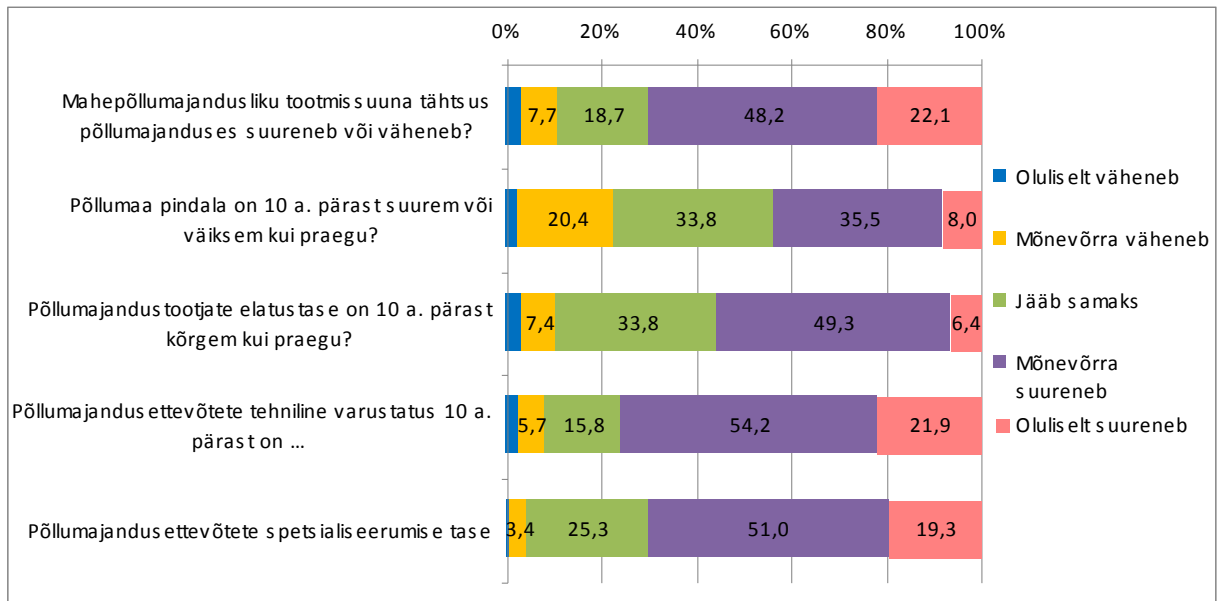
Hinnangud näitavad, et kõige ebatõenäolisemaks peetakse väikeste, 1- 10 ha suuruste põllumajandusettevõtete allesjäämist järgmisel 10-l aastal. Üle 60% vastajatest arvas, et 10 a. pärast sellised väiketootjad kindlasti või tõenäoliselt ei domineeri. Keskmiste põllumajandusettevõtete, mille suurus jääks 10- 50 ha vahele, arengute hindamisel üle kolmandiku vastajatest arvas, et need kindlasti või tõenäoliselt ei domineeri 10 a. pärast ja sama palju oli neid, kes ei osanud nende olukorda hinnata. Samas 27,9% vastajatest arvas, et tõenäoliselt või kindlasti jäävad need alles.

Joonis 3.4. Millised peamised põllumajandusettevõtete tüübid domineerivad 10 a. pärast? (%)

Lisaks eelnevale paluti küsitletutel hinnata veel erinevaid arenguid põllumajanduses (joonis 3.5).

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

Joonis 3.5. Hinnangud erinevatele arengutele põllumajanduses tulevikus (%)

Vastajad arvasid, et põllumajandusettevõtete tehniline varustatus 10 a. pärast ja põllumajandusettevõtete spetsialiseerumise tase on mõnevõrra (vastavalt 54,2% ja 51%) või oluliselt suurenenud (21,9% ja 19,3%). **Ka prognoositi mahepõllumajandusliku tootmise osatähtsuse suurenemist põllumajanduses** (kokku 70,2% vastanutest). Põllumajandustootjate elatusaste suurenemist mõnevõrra prognoosisid pooled vastajatest, aga kolmandik arvas, et see jääb samaks. Kümnendik arvas, et tootjate elatusaste väheneb. Ka põllumaa pindala suuruse muutuse kohta arvas kolmandik, et see jääb samaks, 43,5% arvas, et see on 10 a. pärast suurem, aga 22,7%, et väiksem kui praegu.

IV Hinnangud üldisele keskkonnaseisundile

Ankeedis küsiti vastajatelt hinnangut keskkonnaseisundile oma vallas (tabel 4.1.).

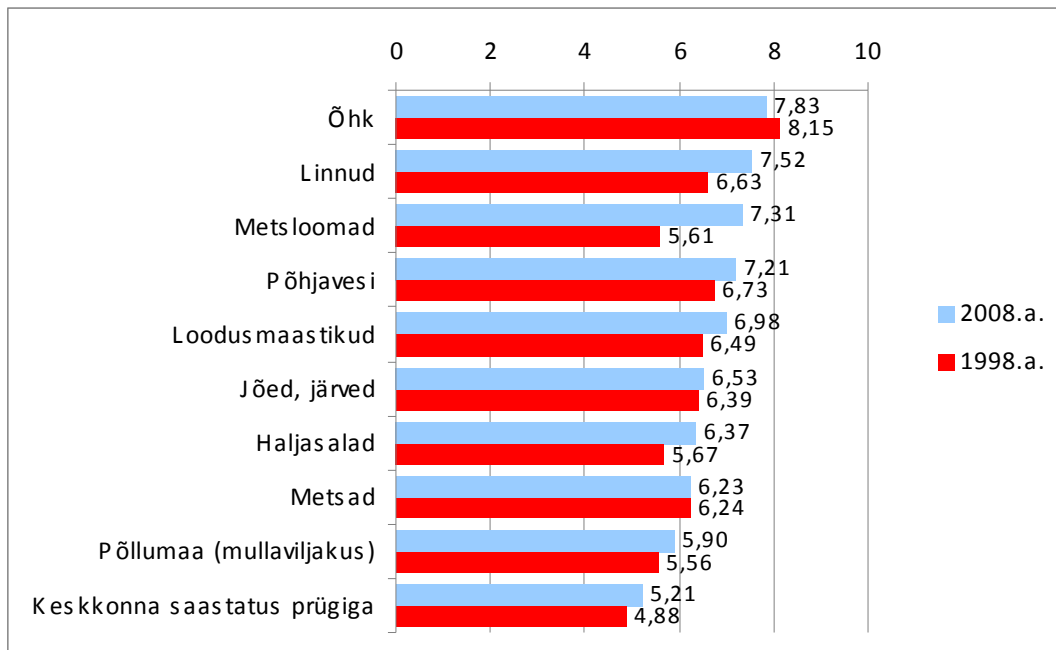
Tabel 4.1. Hinnang looduskeskkonna seisundile (10-ne skaala: 10- väga hea, 0- väga halb; %)

Keskkonnategur	Hinnang										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Õhk	0	0,3	0,3	1,4	3,4	9,5	8,8	12,6	21,1	18,4	24,1
Põhjavesi	0,3	0	2,0	2,4	4,4	15,9	9,8	13,9	19,9	16,6	14,9
Jõesed, järved	1,4	1,0	1,0	3,5	7,3	17,8	14,0	17,5	19,9	9,1	7,3
Põllumaa (mullaviljakus)	0	0,3	2,1	6,2	15,8	19,2	17,2	18,6	13,7	3,8	3,1
Metsad	0,3	1,0	1,0	2,1	13,0	19,9	18,8	16,8	14,4	9,9	2,7
Metsloomad	0	0,3	1,4	2,1	3,8	11,5	11,8	17,4	23,6	13,2	14,9
Linnud	0	0	0,3	2,1	1,4	10,0	13,4	17,9	22,3	20,6	12,0
Loodusmaastikud	0,7	0	1,7	1,0	5,6	18,4	12,8	14,2	19,4	15,6	10,4
Haljasalad	1,1	0,4	1,4	3,9	9,1	17,9	18,6	16,1	17,5	9,1	4,9
Keskkonna saastatus prüügiga	2,7	1,7	5,8	11,2	13,6	25,4	9,5	13,6	9,8	5,4	1,4

Hinnata paluti kümnes kategoorias, hinnata tuli skaalal 0-10 punkti (tabel 4.1.). Vastajad pidasid keskkonnaseisundit heaks. Üheski kategoorias ei langenud keskmine hinne alla 5 (joonis 4.1.). Kõige puhtamaks peeti õhku (keskmine 7,83), järgnesid hinnangud lindudele (7,52) ja metsloomadele (7,31).

Nagu näitab Säästva Eesti Instituudi viimane uuring, on keskkonnaseisundi positiivne hindamine Eesti elanikele üldiselt omane, tegu ei ole spetsiifiliselt maainimestele omase hinnanguga (Kuldna, Kaldaru, Peterson 2008: 11).

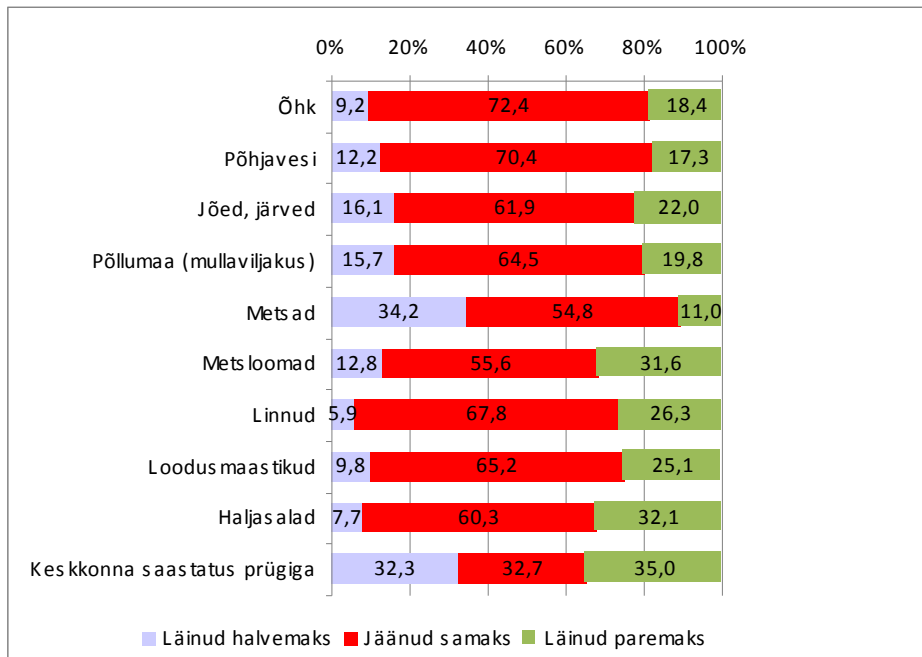
Võrreldes 1998. a. küsitlusega (vt joonis 4.1.) ei ole maaelanike hinnangud kuigivõrd muutunud, ka kategooriate järjestus positiivne-negatiivne teljel on 10 a. taguste tulemustega sarnane. Kõige suurem erinevus hinnangutes oli 1,7 punkti (metsloomad). Ainus kategooria, milles hinnati keskkonna seisundit 1998. a. kõrgemalt kui 2008, oli õhk.

Joonis 4.1. Keskmised hinnangud looduskeskkonnaseisundile koduvallas 2008. a. ja 1998. a. (skaalal: 10- väga hea, 0- väga halb)

Maakondade lõikes ei ilmnenuks keskkonnahinnangutes suuri erinevusi. Kõrgeima keskmise hinnangu pälvis looduskeskkond Pärnumaal ja Valgamaal (mõlemad 7,0) ning madalaima Ida-Virumaa keskkond (5,8), millele järgnes Harjumaa (5,9). Valdavalt ei ületanud ka kategooriate lõikes madalaima ja kõrgeima keskmise hinnanguga maakondade vahe kahte punkti. Erandiks võib tuua hinnangu õhule, kus kõrgeima hinnangu (Hiiumaa, 9,11) vahe madalaima hinnanguga (Ida-Virumaa, 5,78) oli märgatav. Äramärkimist väärib fakt, et kõikides aspektides peale põhjavee jäid hinnangud Harjumaa keskkonnale kolme madalaima hinnanguga maakonna hulka. Ida-Virumaa kogus sääraseid hinnanguid 6, kusjuures kummaski viimatimainitud maakonnas ei küündinud ühegi keskkonna-aspekti hinne kolme kõrgeima hindega maakonna sekka.

Uuringus küsiti vastajate hinnangut looduskeskkonna muutustele viimase 10 a. jooksul sama 10 kategooria lõikes, mis eelmises küsimuses. Eelmise küsimusega võrreldes oli skaala jäigem: oli võimalik väita, et looduskeskkond on läinud paremaks, jäänud samaks või halvenenud (joonis 4.2.).

Joonis 4.2. Hinnang looduskeskkonna muutustele viimase 10 a. jooksul (%)

Vastustest ilmnes väga selge üldtendents: inimesed ei ole tajunud looduskeskkonnas viimase 10 a. jooksul erilisi muutusi. Kõigis kategooriates jäi hinnangute statistiline keskmine keskmise tulemuse (2-jäänud samaks) lähedale. Kõige negatiivsem hinnang anti metsade olukorra muutusele (1,77), kõige positiivsem haljasalade olukorra muutusele (2,24). Samuti kogus 9-s kategoorias 10-st vastusevariant „jäänud samaks“ üle 54% vastustest. Erandiks oli kategooria „keskkonna saastatus prüügiga“, kus vastused jagunesid ühtlaselt kõigi kolme vastusevariandi vahel.

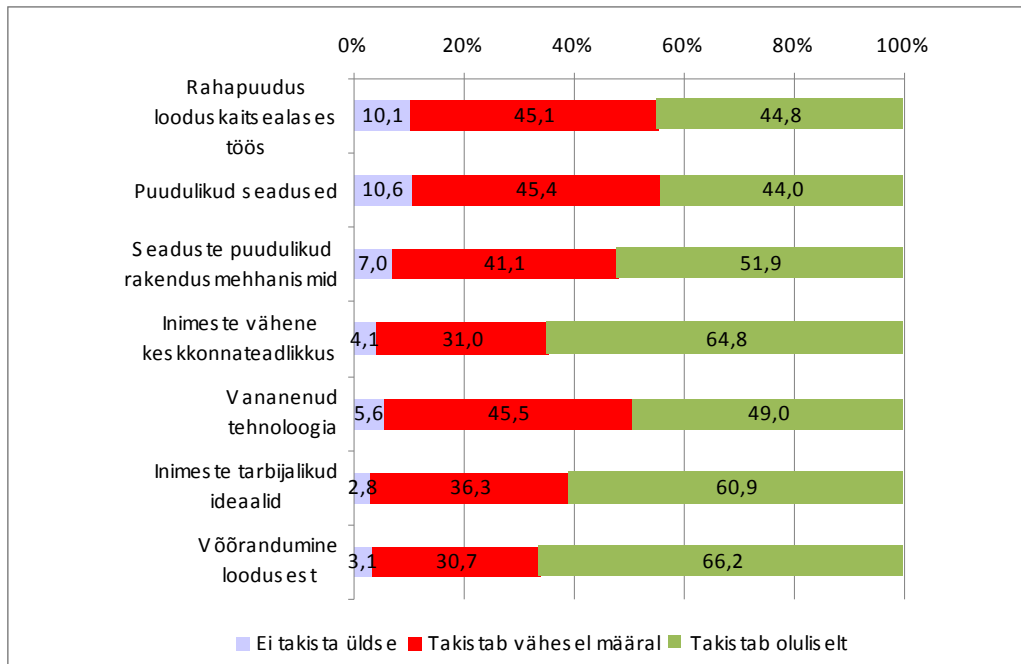
Ainsaks kategooriaks, kus muutust hinnati negatiivselt, oli metsade olukord (keskmine 1,77). Samuti ületas antud kategoorias ainsana negatiivsete hinnangute hulk märgatavalt positiivsete oma, 34,2% vs. 11%.

1998. a. küsitluses uuriti hinnanguid samade kategooriate kohta võrreldes 5 a. taguse ajaga. Kahte küsitlust võrreldes tuleb öelda, et maaelanikud hindavad viimase 10 a. arenguid positiivsemalt kui arenguid aastatel 1993-1998. 1998. a. hindas üle 40% vastajatest põllumaa (mullaviljakuse), metsade ja metsloomade osas muutusi negatiivselt, samuti anti alla keskmise hinnang loodusmaastikkude olukorrale ning keskkonna saastatusele prüügiga. Ülejäänud kategooriates on tollased vastused praeguse küsitluse vastustega sarnased.

Maakondade lõikes olulisi erinevusi ei ilmnenu.

Lisaks keskkonnaseisundi hindamisele uuriti vastajate arvamusi selle kohta, mis tegurid takistavad keskkonnaseisundi paranemist. Selles küsimuses paluti vastajatel hinnata seitsme teguri võimalikku takistavat mõju keskkonnaseisundi paranemisele. Nagu jooniselt 4.3. näha, pidasid vastajad enamike tegurite takistavat mõju keskkonnaseisundi paranemisele suureks. Viie teguri puhul seitsmest koondus protsentuaalselt kõige rohkem vastuseid vastusevariandi „takistab oluliselt“, ülejäänud kahes kategoorias (rahapuudus looduskaitsealases töös; puudulikud seadused) ületas vastusevariant „takistab vähesel määral“ väga napilt vastusevariandi „takistab oluliselt“. Vastusevariant „ei takista üldse“ kogus kõigi tegurite puhul

üksnes marginaalsel määral vastuseid, vahemikus 2,8-10,6%. Tulemused näitavad selgelt, et maaelanike arvates seisab keskkonnaseisundi edasise paranemise ees olulisi raskusi.

Joonis 4.3. Mis takistab keskkonnaseisundi paranemist? (%)

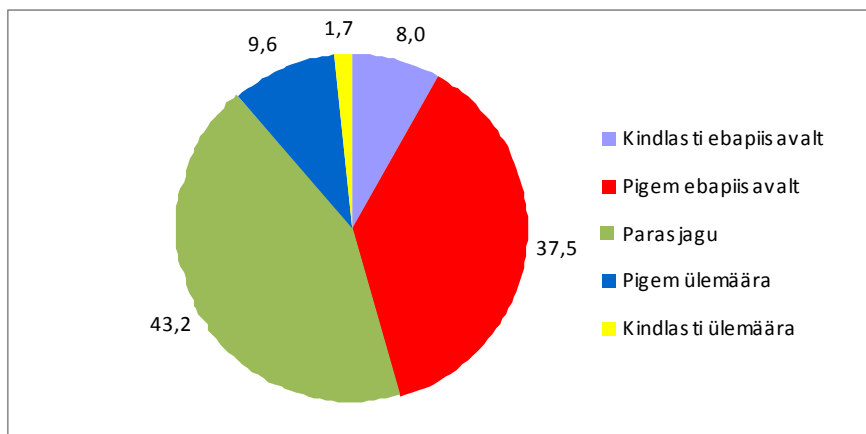
Kui vaadata, millised tegurid keskkonnaseisundi paranemist kõige rohkem takistavad, siis eristub vastustest selgelt kolmeteguriline grupp: võõrandumine loodusest (vastuseid „takistab oluliselt“ 66,2%); inimeste vähene keskkonnateadlikkus (64,8%); inimeste tarbijalikud ideaalid (60,9%). Seega on maaelanike hinnangul kõige teravamad probleemid just hoiakute ja väärtuste muutumine looduskaueks. Need tegurid, mida saab riik vahetult mõjutada, on probleemide suhtelises pingereas hoopis lõpus – rahapuudus looduskaitsealases töös („takistab oluliselt“ 44,8%); puudulikud seadused (44%). Viimati toodud tegurite protsendid on siiski piisavalt suured, et probleeme olulisteks pidada, kuid üldiselt näitab küsitlus teatud paradigmaatilist nihet. 1998. a. küsitluses oli rahapuudus probleemidest esikohal, kuid nüüd tunnetasid maaelanikud ka haldus- ja oskusteabe tegureid rahapuudusest teravamatenä, nt seaduste puudulikud rakendusmehhanismid („takistab oluliselt“ 51,9%); vananenud tehnoloogia (49%). Seega ei ole vastajate hinnangul keskkonnaseisundi parandamine lihtne ülesanne, vaid nõuab olulisi muutusi Eesti ühiskonnas käibivates väärtushinnangutes. Ka 1998. a. küsitlustes olid tõsiste takistustena esile toodud inimeste vähene keskkonnateadlikkus („takistab oluliselt“, 61,6%) ning inimeste tarbijalikud ideaalid (57,9%).

Kui eristada vastajaid sissetulekute taseme järgi, siis sellest tunnusest lähtudes ilmnes märkimisväärne erinevus vastustes vaid kahe teguri puhul: rahapuudus looduskaitsealases töös; vananenud tehnoloogia. Mõlema teguri puhul arvas nendest vastajatest enamus, kelle tulu leibkonnaliikme kohta kuus ületas 5000 krooni, et antud tegurid takistavad keskkonna arengut vaid vähesel määral. Seevastu madalama sissetulekuga vastajad pidasid neid tegureid suureks takistuseks. Eriti suur hinnangute erinevus sissetulekutest lähtudes oli teguri „vananenud tehnoloogia“ puhul: 61,8% vastajatest, kelle sissetulek leibkonnaliikme kohta oli kuni 3000 krooni, vastas „takistab oluliselt“; nendest, kelle sissetulekud jäid vahemikku 3001-5000 krooni, andis sama vastuse 52% ning üle 5001 kroonise kuusissetulekuga vastajatest arvas nii

vaid 38,2%. Antud kaks tegurit seostuvad otseselt rahaliste vahendite kättesaadavusega, seetõttu pole säärane hinnangute jagunemine üllatav.

Ilmnes statistiliselt oluline seos haridustaseme ja hinnangute vahel arvamuse kohta vananenud tehnoloogia mõjust, sest põhi- ja kutseharidusega küsitletud andsid sagedamini vastuseid „takistab oluliselt“, kõrgema haridustasemega küsitletud vastasid sagedamini „takistab vähesel määral“.

Üheks tunnuseks, mille alusel vastajate väärtushinnanguid uurida, on nende arvamus keskkonna-alaste nõuetega arvestamise kohta. Vastused küsimusele, kas keskkonna-alaste nõuetega arvestatakse erinevates eluvaldkondades ja majandusharudes piisavalt, jagunesid järgnevalt (joonis 4.4.).

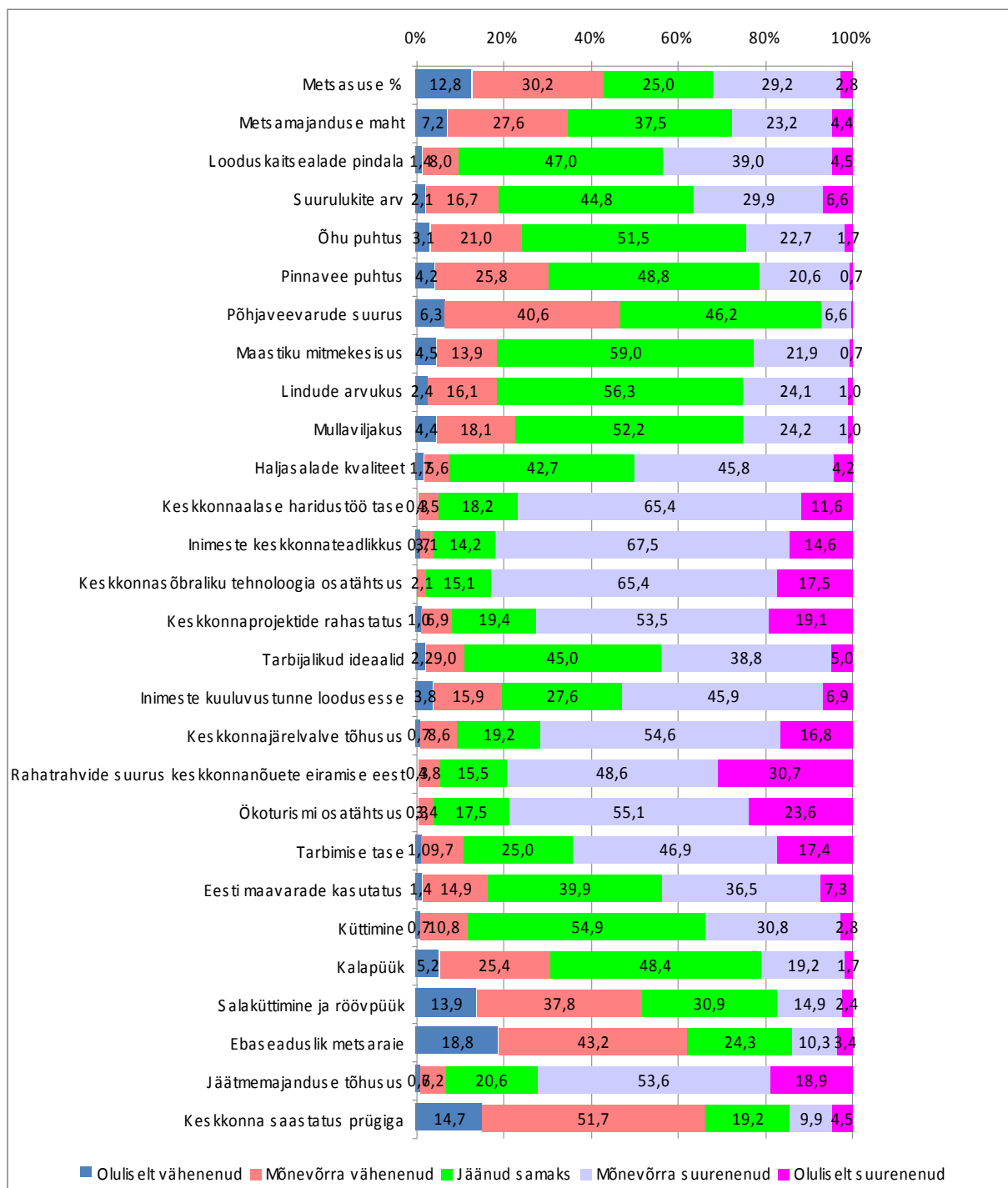

Joonis 4.4. Kuivõrd arvestatakse keskkonna-alaste nõuetega praegu erinevates eluvaldkondades ja majandusharudes? (%)

Tulemus näitab, et väga suurt rahulolematust keskkonnanõuete osas ei ole: vaid 8% vastanutest arvab, et keskkonnanõuetega arvestatakse kindlasti ebapiisavalt. Samuti moodustavad vastused „kindlasti ebapiisavalt“ ja „pigem ebapiisavalt“ kokku 45,5% vastustest, seega alla poole. Selles osas on viimase 10 aastaga toimunud maarahva arvamustes oluline murrang, 1998. a. arvas 75% küsitletutest, et keskkonnanõuetega arvestatakse ebapiisavalt. Ometi ei saa küsitluse põhjal järeldada, et keskkonna alaste nõuete elluviimise kallal pole vaja edasi töötada, sest 45,5% rahulolematuid või efektiivsuses kahtlejad on ikka veel piisavalt suur protsent, näitamaks probleemide püsimist. Natuke üle kümnendiku arvas, et keskkonnaküsimusi on ülemäära tõstatatud erinevates eluvaldkondades. Ülejäänud vastajad jagunesid pooleks selle alusel, kas nad näevad, et on vajadus keskkonna-alaste nõuetega rohkem arvestada kui praegu, või nad on rahul ja arvavad, et seda on seni piisavalt tehtud.

Vastajatelt küsiti prognoosi 28 keskkonna-aspekti kohta 10 a. pärast. Loend sisaldas mõningaste ümbersõnastustega ka küsimustes 4.1. ja 4.2. välja toodud aspekte (küsimuses 4.5. vastavalt punktid 1, 4-11, 28). Vastuste protsentuaalne jaotus on näha joonisel 4.5.

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

Joonis 4.5. Erinevate keskkonna-aspektide seisund 10 a. pärast (%)

Prognoosist nähtub, et vastajad peavad keskkonna seisundit järgneva 10 a. jooksul suhteliselt stabiilseks. Enamiku aspektide vastuste keskmine jäi vahemikku 2,5-3,5 (vt ka tabel 4.2.). Ainsana prognoositi olulist vähenemist kahes kategoorias: keskkonna saastatus prügiga ja ebaseaduslik metsaraie. Vastajate optimismi kinnitab ka see, et 9 aspekti seas, kus prognoositi märgatavat kasvu (keskmine üle 3,5), leiduvad just need meetmed, mis peaksid aitama ületada peamisi takistusi keskkonnaseisundi paranemisel (vt joonis 4.3): keskkonnasõbraliku tehnoloogia osatähtsus; inimeste keskkonnateadlikkus; keskkonnavalase haridustöö tase.

Kui vaadelda võrdlevalt vastajate hinnanguid keskkonnale (joonis 4.1.) ning keskkonnaprognoosi, tuleks esile tõsta kaks vastajatele muret tekitavat aspekti. Keskkonna saastatus prügiga sai joonisel 4.1. teistest madalama hinnangu (5,21 10-sel skaalal, kus 0 tähistas maksimaalset saastumist). Selles kategoorias oli tabelis 4.2. toodud prognoosi keskmiseks 2,38, s.t. küll lähemal vastusele „mõnevõrra väheneb“, kuid see ei pruugi olla inimeste rahuloluks piisav. Teine kriitiline aspekt on mullaviljakus, mida hinnati joonisel 4.1. võrreldes teiste aspektidega samuti madalamalt (5,9 10-sel skaalal) ning prognoos (vt tabel 4.2.) kujunes napilt alla hinnangu „jääb samaks“ (2,99).

Kõige rohkem eeldatakse, et suureneb keskkonnasõbraliku tehnoloogia osatähtsus (82,9% arvas, et see mõnevõrra või oluliselt suureneb), samuti inimeste keskkonnateadlikkus (82%), rahatrahvide suurus keskkonnanõuete eiramise eest (79,3%), ökoturismi osatähtsus (78,8%), keskkonna-alase haridustöö tase (77,1%), keskkonnaprojektide rahastatus (72,6%) ja jäätmemajanduse tõhusus (72,5%). Rohkem kui pooled vastajatest hindasid ka, et mõnevõrra või oluliselt suureneb tarbimise tase, inimese kuuluvustunne loodusesse, haljosalade kvaliteet.

Hinnates keskkonna saastatust prügiga, arvas 66,4%, et see mõnevõrra või oluliselt väheneb. Sarnased hinnangud olid ebaseaduslikule metsaraiele (62%), salaküttimisele ja röõvpüügile (51,7%), aga ka põhjaveevarude suurusele (46,9%).

Rohkem kui pooled vastajad arvasid, et maastiku mitmekesisus, lindude arvukus, küttimine, mullaviljakus, õhupuhtus jääb peamiselt samaks. Samuti ka kalapüük, pinnavee puhtus ja looduskaitsealade pindala jääb üldiselt samaks.

Keskmiised väärtused 5-sel skaalal (1- oluliselt vähenenud, 5- oluliselt suurenenud) osutusid (tabel 4.2). Keskmiiselt kõrgemad on hinnangud rahatrahvide suurusele keskkonnanõuete eiramise eest, ökoturismi osakaalule, keskkonnasõbraliku tehnoloogia osatähtsusele, inimeste keskkonnateadlikkusele, jäätmemajanduse tõhususele, keskkonna-alase haridustöö tasemele, keskkonnaprojektide rahastatusele jne, mille puhul eeldatakse, et need järgmise 10 a. jooksul suurenevad. Kõige madalamad on keskmised hinnangud ebaseaduslikule metsaraiele, keskkonna saastatusele prügiga, salaküttimisele ja röõvpüügile, põhjaveevarude suurusele, metsasuse %-le, mille puhul oodatakse, et need eelkõige vähenevad tulevikus.

Siiski sisaldab prognoos ka teatud vastuolusid. Ühtviisi prognoositakse kasvutrendi nii keskkonna seisundit parandavates kategooriates (nt rahatrahvide suurus keskkonnanõuete eiramise eest, jäätmemajanduse tõhusus, keskkonnaprojektide rahastatus, keskkonnajärevalve tõhusus, inimeste kuuluvustunne loodusesse) kui ka keskkonna seisundit ohustavates kategooriates: tarbimise tase, tarbijalikud ideaalid, Eesti maavarade kasutatus. Antud vastuolu seletamiseks võib välja pakkuda kaks hüpoteesi:

- 1) Loodetakse, et on võimalik saavutada hoiakutes ja väärtushinnangutes viljakas kompromiss tarbijaliku mentaliteedi ning loodusesse kuulumise vahel.
- 2) Vastajad hindavad eri aspekte erinevatelt lähtekohtadelt: loodussõbralikkust ja keskkonna seisundi paranemist prognoositakse lähtudes emotsioonidest ning soovidest; tarbijalikkuse kasvu prognoositakse lähtudes faktidest.

Tabel 4.2. Keskmise hinnang erinevate keskkonnaaspektide seisundile 10 a. pärast (5-ne skaala: 5-oluliselt suurenenud, 1- oluliselt vähenenud)

Keskkonna-aspekt 10 a. pärast	
Rahatrahvide suurus keskkonnanõuete eiramise eest	4,04
Ökoturismi osatähtsus	3,98
Keskkonnasõbraliku tehnoloogia osatähtsus	3,98
Inimeste keskkonnateadlikkus	3,92
Jäätmemajanduse tõhusus	3,84
Keskkonna-alase haridustöö tase	3,84
Keskkonnaprojektide rahastatus	3,83
Keskkonnajärevalve tõhusus	3,78
Tarbimise tase	3,70
Haljasalade kvaliteet	3,45
Looduskaitsealade pindala	3,37
Inimeste kuuluvustunne loodusesse	3,36
Tarbijalikud ideaalid	3,36
Eesti maavarade kasutatus	3,33
Küttimine	3,24
Suurulukite arv	3,22
Lindude arvukus	3,05
Maastiku mitmekesisus	3,00
Mullaviljakus	2,99
Õhu puhtus	2,99
Metsamajanduse maht	2,90
Pinnavee puhtus	2,88
Kalapüük	2,87
Metsasuse %	2,79
Põhjaveevarude suurus	2,54
Salaküttimine ja röövpüük	2,54
Keskkonna saastatus prügiga	2,38
Ebaseaduslik metsaraie	2,36

Kui võrrelda käesoleva uuringu tulemusi 1998. a. küsitluses (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998) läbi viidud prognoosidega, siis osutusid tulemused järgmiseks (tabel 4.3.).

Tabel 4.3. Keskkonnaprognoosid 1998. a.

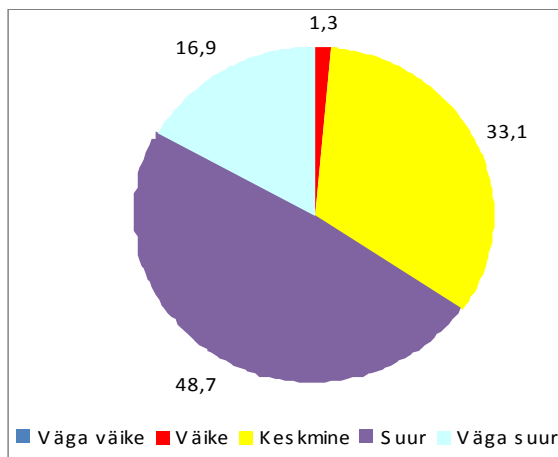
Suureneb	Väheneb
looduskaitsealade pindala	metsasuse %
haljasalade kvaliteet	metsamajanduse maht
keskkonnaalase haridustöö tase	suurulukite arv
inimeste keskkonnateadlikkus	põhjaveevarude suurus
keskkonnasõbraliku tehnoloogia osatähtsus	mullaviljakus
keskkonnaprojektide rahastatus	salaküttimine ja röövpüük
inimeste kuuluvustunne loodusesse	ebaseaduslik metsaraie
keskkonnajärevalve tõhusus	keskkonna saastatus prügiga
rahatrahvid keskkonnanõuete eiramise eest	
ökoturismi osatähtsus	
tarbimise tase	
jäätmemajanduse tõhusus	

Hämmastaval kombel erineb 10 a. tagune prognoos praegusest vaid ühe aspekti poolest: suurulukite arvu puhul prognoositi 1998. a. kahanemistrendi, käesolevas küsitluses prognoositakse nappi tõusutrendi. Seega on ka käesoleva aasta keskkonnaprognoos optimistlik nagu 10 a. tagasi, isegi aspektide statistilised keskmised olid praeguses küsitluses 1998. a. küsitlusega küllaltki sarnased.

Kokkuvõtteks võib öelda, et maaelanikud on üldiselt rahul keskkonnaseisundiga oma kodukohas. Arvatakse, et keskkonnaseisund on viimase 10 a. jooksul mõõdukalt paranenud ja prognoositakse selle trendi jätkumist ka järgmisel 10 aastal. Ohtudena nähakse inimeste võõrandumist loodusest ning tarbijalikkuse jätkuvat kasvu.

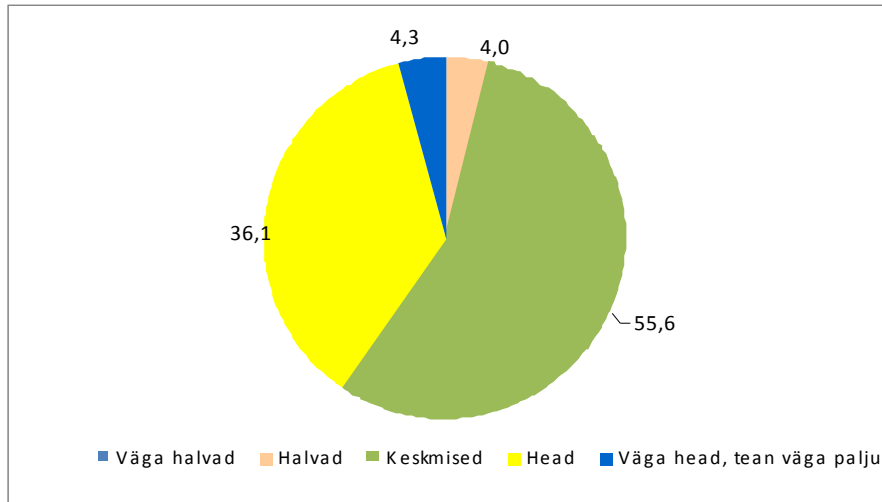
V Ökoloogiline teadlikkus

Käesoleva uuringu üheks eesmärgiks oli hinnata vastajate keskkonnateadlikkust ja teadmisi. Ühe küsimusena paluti hinnata, milline on vastajate huvi looduses toimuva vastu (joonis 5.1.).

Joonis 5.1. Milline on huvi looduses toimuva vastu? (%)

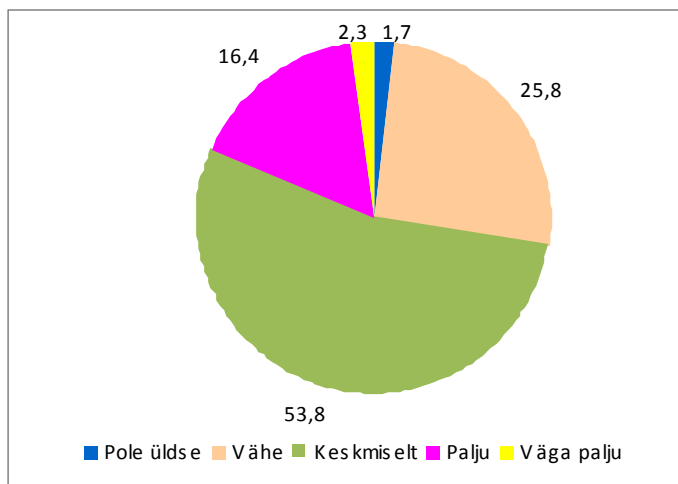
Vastajad hindasid oma huvi üle keskmise suureks, väga suur ja suur huvi andsid kokku 65,6% vastustest ning ükski vastaja ei määratlenud oma huvi väga väikeseks (joonis 5.2.). Küllap on õigustatud oletada, et väga väikese loodushuviga inimesed jätsid antud mahukale ankeedile inimese-looduse seoste kohta lihtsalt vastamata. Antud küsimuse statistiline keskmine oli 3,81 5-st. Küsimus huvi kohta väljendab ka inimeste väärtushinnanguid, sest võib eeldada, et need kes on looduses toimuvast rohkem huvitatud, väärtustavad loodust ja keskkonnahoidu rohkem.

Joonis 5.2. Millised on teadmised looduses toimuva kohta? (%)

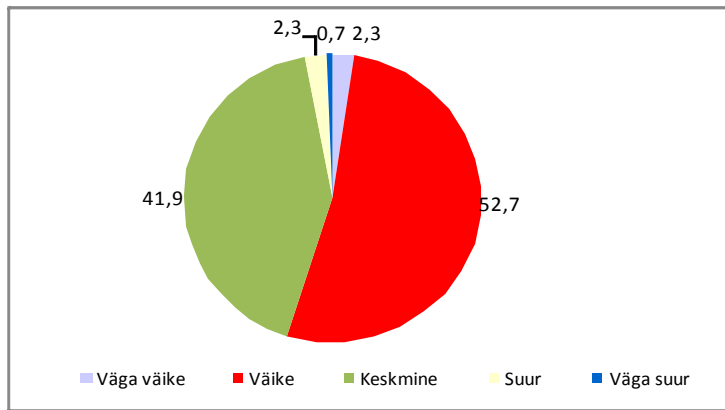
Võrreldes huviga hinnati oma teadmisi looduse kohta pisut tagasihoidlikumalt, statistiliselt keskmine hinnang tuli siiski üle keskmise- 3,41 5-st (1- väga halvad, 5- väga head, tean palju). Kõige rohkem hinnati oma teadmisi keskmiseks (55,6%), väga halvaks ei pidanud oma teadmisi üksi vastaja.

Küsiti, mil määral on vastajal selliseid teadmisi looduses toimuvast, mis põhinevad vaid tema enda tähelepanekutel (joonis 5.3.). Antud küsimuse eesmärgiks oli mõõta inimese tegelikku, praktikates avalduvat sidet loodusega. Nagu arvata võis, kujunes selle küsimuse keskmine hinnang madalamaks kui üldise huvi ja üldiste teadmiste küsimuse oma, jäädes siiski statistilisele keskmisele küllalt lähedale – 2,92 5-sel skaalal.

Joonis 5.3. Kui palju on unikaalseid teadmisi looduses toimuva kohta, mis põhinevad vaid enda tähelepanekutel? (%)

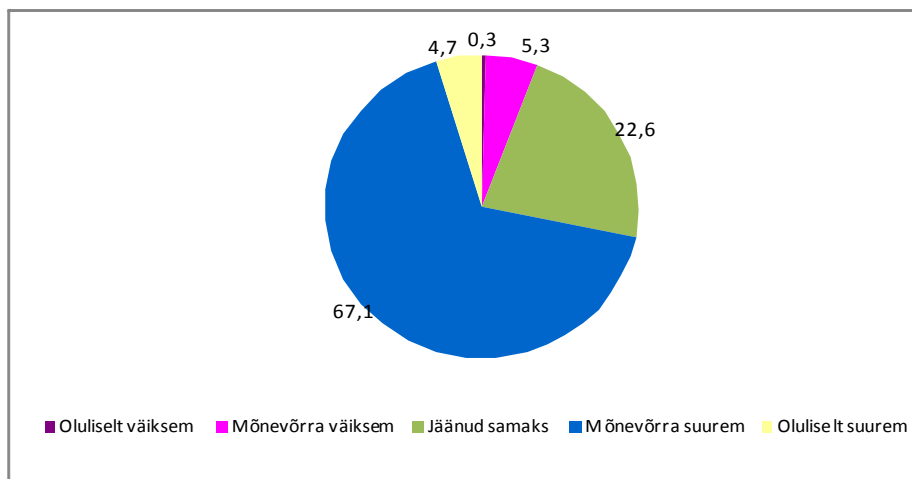
Enamik vastajatest positsioneeris ennast unikaalsete teadmiste keskmisele arvule, kuid nende hulk, kes hindasid säärase teadmiste arvu väheseks, ületas märgatavalt nende arvu, kes arvasid endal olevat palju unikaalseid teadmisi looduse kohta. Erinevalt eelmistest küsimustest leidis ka 1,7% vastajaid, kes arvasid, et neil pole üldse unikaalseid teadmisi loodusest.

Joonis 5.4. Milline on inimeste üldine keskkonnateadlikkus? (%)

Vastusest küsimusele, milline on inimeste üldine keskkonnateadlikkus (joonis 5.4.), ilmneb, et ankeedile vastajad tunnetavad, et nad eristuvad selgelt ühiskonna keskmisest. Vastajate hinnangul on inimeste üldine keskkonnateadlikkus alla keskmise, keskmise hinnang on 2,46 5-sel skaalal. Ainult 3% vastanutest hindas inimeste üldist keskkonnateadlikkust suureks või väga suureks. Pooled vastajad peavad seda väikseks, 41,9% keskmiseks. Seega on hinnang pessimistlik ning vastajad peavad enda teadmisi looduse kohta üldisest keskmisest märgatavalt kõrgemaks (vt joonis 5.2).

Kooskõlas joonisel 4.5 esitatud tulevikuproгноoside vastustega on vastajate tulevikunägemus inimeste keskkonnateadlikkusest optimistlik (joonis 5.5.). Usutakse, et inimeste keskkonnateadlikkus paraneb märgatavalt, keskmise hinnang on koguni 3,70 5-sel skaalal (5-oluliselt suurem, 1-oluliselt väiksem). Ainult 5,6% vastajatest arvas, et keskkonnateadlikkus tulevikus väheneb. Kasvutendentsi prognoosivad kaks vastusevarianti annavad kokku 71,8% vastustest. 22,6% arvab, et see jääb samaks. Vastusest ilmneb, et vastajatel on usku keskkonnahariduse võimalikkusesse urbanistlikus ühiskonnas.

Joonis 5.5. Milline on inimeste keskkonnateadlikkus 10 a. pärast? (%)

Joonistel 5.1.- 5.5. esitatud küsimuste puhul ei ilmnenud märkimisväärsed erinevusi vastajate haridustaseme ning sissetulekute taseme lõikes. Vastuste omavaheline võrdlemine näitas aga positiivset korrelatsiooni eespool esitatud küsimuste vahel. Need, kes hindasid kõrgemalt oma huvi looduses toimuva vastu, hindasid kõrgemalt ka oma üldiseid ja unikaalseid teadmisi

looduse kohta ning arvasid, et inimeste keskkonnateadlikkus on 10 a. pärast suurem. Need, kes hindasid oma teadmisi looduse kohta kõrgemalt, hindasid kõrgemalt ka kõiki ülejäänud joonistel 5.1-5.5. esitatud küsimuste aspekte.

Nagu võis oodata, eristuvad mõningal määral ennast linnainimeseks pidavad vastajad, kes hindavad natuke madalamalt oma huvi looduse vastu, üldiseid ja unikaalseid teadmisi looduse kohta. Samas hindavad nad võrreldes ennast pigem maainimesteks pidavate vastajatega, et inimeste keskkonnateadlikkus praegu on suurem.

Lisaks vastajate keskkonnateadlikkusele uuriti, millised on peamised infoallikad, kust vastajad saavad teavet keskkonnaseisundi kohta. Selleks paluti küsitletutel märkida kõik infoallikad, kust saadakse infot keskkonnaseisundi kohta. Tabelis 5.1. on esitatud allikate loetelu kahanevas järjekorras (% kõigist küsitletutest). Sama küsimus esines ka 1998. a. küsitluses.

Tabel 5.1. Kust saadakse infot keskkonnaseisundi kohta? (% kõigist küsitletutest)

Infoallikas	
Televisioonist	93,1
Ajalehtedest, ajakirjadest	89,1
Enda tähelepanekutest	82,8
Raadiost	79,5
Inimestelt	57,4
Internetist	47,2
Raamatutest	40,9

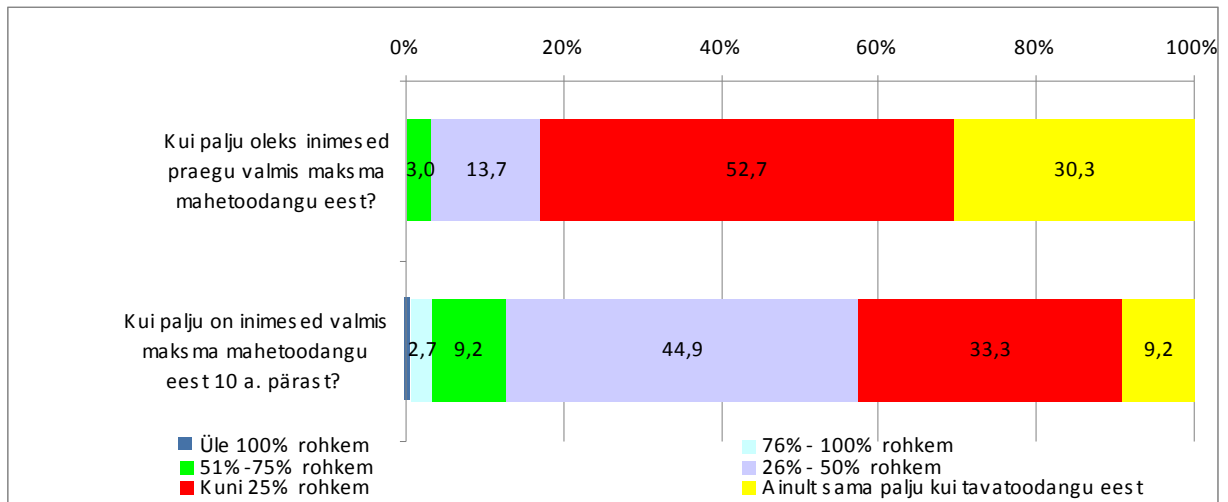
Vastuste profiil kinnitab massimeedia juhtivat rolli inimeste informeerimisel. Meediakanalitega suudavad konkureerida vaid isiklikud tähelepanekud. Tähelepanuväärne on interneti tagasihoidlik roll keskkonnainfo allikana. Seda võib seletada nii probleemidega interneti kättesaadavusega maal kui ka vastajate vanusega (keskmine vanus 51 a.).

Võrreldes 1998. a. küsitlusega (Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel 1998) on olulise languse teinud isiklikud tähelepanekud keskkonnainfo allikana, praegu oli seda allikat nimetanute % vastanutest 82,8%, kuid 1998. a. üle 97%. Kõigi üksikute allikate osakaal v.a. internet on võrreldes 1998. a. vähenenud. Ilmselt on selle põhjuseks erinevate allikate arvu suurenemine. Keskeltläbi märkisid vastajad sel aastal ankeeti 5 erinevat allikat. Analüüsist ei ilmnunud ühtegi väheinformeeritud riskigrupi.

Mida kõrgemalt vastajad hindasid oma teadmisi looduses toimuva kohta, seda rohkem infoallikaid nad ka nimetasid. Vastajad, kes nimetasid, et nende teadmised on väga head, nimetasid keskmiselt 5,4 infoallikat. Vastajad, kes nimetasid oma teadmisi heaks, keskmiseks ja halvaks, nimetasid vastavalt keskmiselt 5,0, 4,9 ja 3,7 infoallikat.

Kuna keskkonnahoid on moodsas Lääne tsivilisatsiooni inforuumis pidevalt positiivselt väärtustatud mõiste, siis on valdav enamik kindlasti deklaratiivsel tasandil loodushoiu poolt. Kuid küsimus on, mida ollakse valmis ise realselt korda saatma, millest keskkonna heaks loobuma. Selle mõõtmiseks lisati küsitluses küsimus praktikate kohta ja võimalik valmisolek mahetoodangu eest rohkem maksta oli üks selline näitaja. Joonisel 5.6. on esitatud vastused küsimustele, mis hindavad inimeste praegust valmisolekut ja valmisolekut 10 a. pärast mahetoodangu eest rohkem maksta.

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

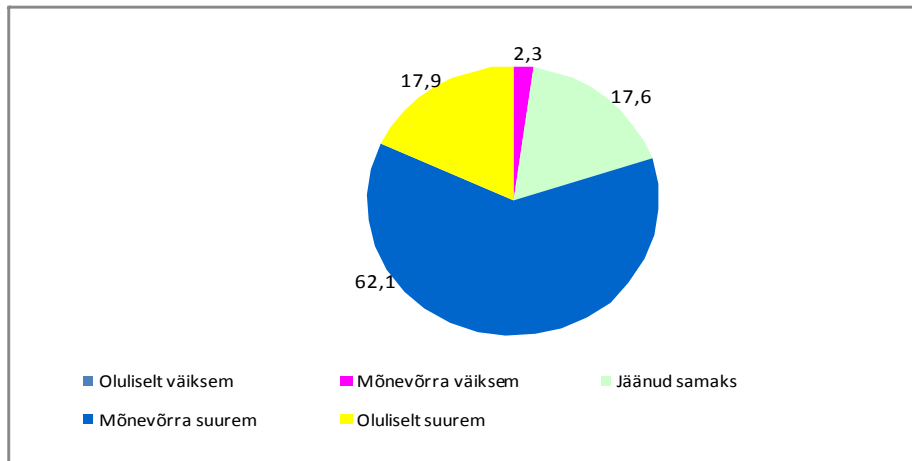
Joonis 5.6. Valmisolek mahetoodangu eest rohkem maksta praegu ja 10 a. pärast (%)

Nagu ilmnes ka keskkonnateadlikkuse küsimuste puhul, hinnatakse valmisolekut tulevikus kõrgemalt kui valmisolekut antud hetkel. Hinnanguliselt ollakse praegu nõus mahetoodangu eest kuni 25% rohkem maksma kui tavatoodangu eest. Kusjuures ligi 1/3 vastanutest arvab, et inimesed ei ole nõus üldse rohkem maksma. Antud kaks vastust kokku moodustavad 83% vastustest, seega on ülejäänud vastuste osakaal väike.

Seevastu 10 a. pärast on vastajate hinnangul tarbijate valmisolek rohkem maksta palju suurem. 44,9% vastajatest on 10 a. pärast nõus maksma juba 26%-50% rohkem kui tavatoodangu eest, kusjuures kui liidame antud kategooriale teised valmisoleku kategooriad, kus ollakse valmis veelgi kõrgemat hinda maksma, siis kujuneb koguprotsendiks 57,5%. 9,2% vastanuist arvab, et 10 a. pärast pole inimesed nõus mahetoodangu eest üldse rohkem maksma. Antud prognoosis ilmneb vastajate lootus keskkonnateadlikkuse kasvu tõusu suhtes ning küllap varjatult ka lootus, et inimeste sissetulekud kasvavad tolle aja jooksul piisaval määral, võimaldamaks teha toiduainetele kõrgemaid kulutusi.

Nende kahe küsimuse vastuseid omavahel võrreldes ilmnes, et mõlemad hinnangud on omavahel seotud: need, kes vastasid, et inimesed pole praegu valmis mahetoodangu eest rohkem maksma, ei uskunud säärase valmiduse tekkimisse ka 10 a. pärast või hindasid, et on nõus ainult kuni 25% rohkem maksma. Need, kes praegu olid mahetoodangu eest valmis rohkem maksma, näitasid seda valmidust üles ka tulevikku hinnates ja olid valmis ka senisest rohkem maksma, nt kui praegu olid nad valmis kuni 25% rohkem maksma, siis tulevikus 26%-50% maksma jne. Seega küsimuste vastuste vahel ilmnes korrelatsioonseos. Analüüsi käigus ei ilmnenu vastajate poolt käesolevatele küsimustele antud hinnangute puhul seost vastaja sissetulekuga ega nende põllumajandusliku tegevuse käibega ega põllumaa suurusega.

Lisaks muudele küsimusele uuriti ka, milline on vastajate arvates tulevikus inimeste valmisolek keskkonda hoida (joonis 5.7.).

Joonis 5.7. Inimeste valmisolek keskkonda hoida 10 a. pärast (%)

Keskmine hinnang oli 3,96 5-sel skaalal, kusjuures keegi vastanutest ei arvanud, et inimeste valmisolek keskkonda hoida on 10 a. pärast oluliselt väiksem. Kokku 80% hindas, et keskkonnateadlikkus on oluliselt suurem või mõnevõrra suurem.

Kokkuvõttes võib ökoloogilise teadlikkuse kohta öelda, et vastajate hinnangul ei ole Eesti inimeste keskkonna-alased teadmised ega ka valmisolek keskkonda hoida täna piisaval tasemel, kuid lähituleviku osas ollakse ülimalt optimistlikud. Küsitlus näitab, et keskkonnateadlikkust tõstma pidavatel institutsioonidel (kool, meedia, valitsus) on hetkel hämmastavalt suur usalduskrediit ning lähitulevikus suudetakse saavutada läbimurre keskkonnateadlikkuse tõstmisel.

VI Elulaad

Käesoleva küsitluse üheks osaks oli põllumajandustootjate elulaadi uurimine ja uurimine, milline on vastajate suhe loodusesse läbi praktiliste tegevuste. Elulaadiga seostub ka enese pidamine maa- või linnaelanikuks (osa 1.1.), mis näitas, et 90% vastajatest pidas ennast maainimesteks ja sealhulgas 69,2% arvas, et nad on läbi ja lõhki maainimesed.

Vastajatelt küsiti, mitu tundi nädalas nad veedavad õues ning kuipalju sellest ajast metsikus looduses, kuipalju aias või põllul. Keskmiseks õues veedetud tundide arvuks nädalas kujunes 44,9 tundi. Enamiku sellest ajast, 29,1 tundi, veedab vastaja aias või põllul, metsikus looduses viibitakse keskmiselt 11 tundi nädalas. Võrreldes keskmise hinnanguga oli nädalas õues veedetud tundide mediaan sellele külaltki lähedane – 42, suurim nimetatud aeg oli 140 tundi nädalas, lühim aeg, mis vastaja viibis õues oli 1 tund nädalas. Aias ja põllul viibimise mediaanaeg oli 25 tundi nädalas, pikim aeg 120 ja lühim 1 tund. Metsikus looduses viibimise aja mediaan oli keskmisest tunduvalt väiksem – 6 tundi. Kõige pikemalt viibis metsikus looduses vastaja 100 tundi nädalas ja kõige lühem aeg oli pool tundi nädalas.

Õues veedetud aja puhul ei ilmnenu märkimisväärseid erinevusi vastajate vanuse lõikes. Kui aga võrrelda õues veedetud aega vastuste lõikes, kas respondent peab ennast maa- või linnainimeseks, siis ilmnis loogiline statistiliselt oluline seos, et ennast maainimesteks pidavad inimesed veedavad ka keskmiselt rohkem aega väljas (tabel 6.1.). Näiteks vastajad, kes pidasid ennast läbi ja lõhki maainimesteks, hindasid, et viibivad nädalas keskmiselt 48,7 tundi õues,

looduses ja sellest keskmiselt vähem viibisid õues, looduses vastajad, kes pidasid ennast rohkem maainimeseks (40 tundi). Sellest vähem viibisid õues, looduses need, kes ei osanud sellele küsimusele vastata (31,8 tundi) ja need, kes pidasid ennast linnainimeseks (21,8 tundi). Ennast linnainimeseks pidavad vastajad hindasid, et veedavad nädalas keskmiselt rohkem kui poole vähem aega õues, looduses ja loomulikult ka aias, põllul (12,9 tundi võrreldes 31,2 tunniga).

Tabel 6.1. Maa- ja linnainimeste keskmised hinnangud õues, looduses viibitud ajale (tundi nädalas)

		Mitu tundi nädalas viibib õues, looduses	Mitu tundi nädalas viibib metsikus looduses (metsas, rabas, järvel)	Mitu tundi nädalal viibib aias, põllul
Olen läbi ja lõhki maainimene	Keskmine	48,7	12,1	31,2
	Mediaan	45	6	30
	Miinimum	1,5	0,5	1
	Maksimum	140	100	120
Olen rohkem maainimene	Keskmine	40,0	8,7	25,5
	Mediaan	40	5,5	20
	Miinimum	1	1	1
	Maksimum	100	50	67
Ei tea, raske öelda, nii seda kui teist	Keskmine	31,8	8,7	23,9
	Mediaan	22,5	6	13,5
	Miinimum	6	2	2
	Maksimum	110	40	100
Olen rohkem linnainimene/ Olen läbi ja lõhki linnainimene*	Keskmine	21,8	7,0	12,9
	Mediaan	20	3,5	12
	Miinimum	10	2	5
	Maksimum	50	30	20

*Kategooriad on kokku võetud keskmiste arvutamiseks, sest ainult üks vastaja vastas, et „Olen läbi ja lõhki linnainimene“

Küsitluse käigus paluti vastajatel hinnata, mis tegevustega nad tegelevad looduses viibides. Pakuti välja 9 vastusevarianti, sealhulgas oli ka avatud vastusevariant „muu tegevus“. Paluti ära märkida kõik sobivad variandid (tabel 6.2.).

Kooskõlas eelmises küsimuses ilmnenu faktiga, et vastajad veedavad enamiku õues oldud ajast aias või põllul, osutus kõige sagedasemaks vastuseks antud küsimusele „töö“. Ometi ei saa sellest järeldada, et vastajate jaoks oleks loodus ainult argise tähenduse kandja või elatusvahend. Tähelepanuväärne on see, et vastus „puhkus“ sai esinemissageduses teise koha (74,9%), edestades ka traditsioonilisi kasuliku tulemiga tegevusi seenel ja marjul käimist. Kuna ankeedile vastajad ei ela suurlinnades, siis ei saa nende looduslembust seletada vajadusega vahelduse järele.

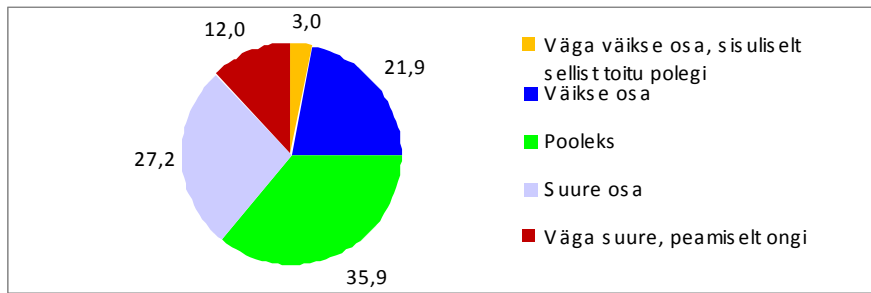
Tabel 6.2. Milliste tegevustega tegeletakse looduses viibides (% kõigist küsitletutest)

Tegevus	
Töö	88,4
Puhkus	74,9
Seenel käimine	69,6
Marjul käimine	58,4
Kalal käimine	22,4
Muu tegevus	20,8
Sport	19,5
Jaht	13,5
Fotograafia	8,3

„Muu tegevuse“ lahtrisse märgiti kõige rohkem talu- ja majapidamistöid (21 kirjet): aiatööd, kütte varumine, koristamine, loomade talitamine jne. Kuuel korral sisaldas vastus otseselt sõna „töö“, ülejäänud vastustes kirjeldati töö tegemist teiste mõistetega: varumine, talitamine, töötlemine, hooldamine jne. Lisaks mainitud 21-le kirjele sisaldasid veel 6 vastust implitsiitselt tööle viitavaid kirjeldusi: aias, põllul, laudas jms. Ometi oli „töö“ ankeedis esimese valikuna ette antud, ligi 30 töö tegemisele viitavat vastust ei saa ka olla tähelepanematus tulemus. Antud fenomeni annab seletada hüpoteesi abil, mis vajaks küll täiendavat uurimist: oluline osa maaelanikke ei määratle oma kodu, aia korrashoiuks ja loomade talitamiseks tehtavaid pingutusi töö kategooriasse. Nende jaoks võib töö mõiste tähendada pigem palgatööd või muud otseselt majandusliku kasumi nimel tehtavat tegevust, kuid oma talu korrashoid ei liigitu tööpuhkuse vastandusse. Samas on need talutööd inimeste jaoks nii olulised ja olemuslikud, et paljud pidasid vajalikuks neid ankeeti kirjutada. Selline tunnetus tähendaks samas, et paljud maaelanikud ei ole nõus oma elulaadi majanduslike-ratsionaalsete argumentide tõttu muutma. Veel mainiti „muu tegevuse“ lahtris jalutamist (8), loodusvaatlusi (4), planeerimist ja unistamist, ravimtaimede korjamist, matkamist, ujumist.

Ilmnesid ka statistiliselt olulised erinevused selle vahel, mida maa- ja linnainimesed looduses viibides teevad. Näiteks ennast läbi ja lõhki maainimeseks pidavatest vastajatest nimetas tööd 93,2%, „olen rohkem maainimene“ puhul 80,9%, „ei tea, raske öelda, nii seda kui teist“ puhul 71,4% ja ennast linnainimesteks pidavate vastajate puhul 70%. Spordi puhul ilmnes vastupidine tendents. Mida rohkem inimene ennast maainimeseks pidas, seda vähem oli nende hulgas neid, kes nimetasid sporti üheks peamiseks tegevuseks looduses viibides. Ennast läbi ja lõhki maainimesteks pidanud vastajatest nimetas ainult 15%, et teeb sporti looduses viibides. Samas linnainimestest 40% nimetas sporti ja „ei tea, raske öelda, nii seda kui teist“ puhul 64,3%.

Tegevuste ja elulaadi vahel ilmnes seoseid veel vastuste puhul seenel ja marju käimisele. Nagu ka võib eeldada, siis maainimesed tegelesid looduses olles nende tegevustega enam kui ennast linnainimeseks pidavad vastajad. Näiteks ennast läbi ja lõhki maainimesteks pidanud vastajatest 71,4% ja 58,7% nimetas vastavaid tegevusi. Ennast pigem linnainimesteks pidavate vastajate hulgas oli neid aga 30% ja 20%.

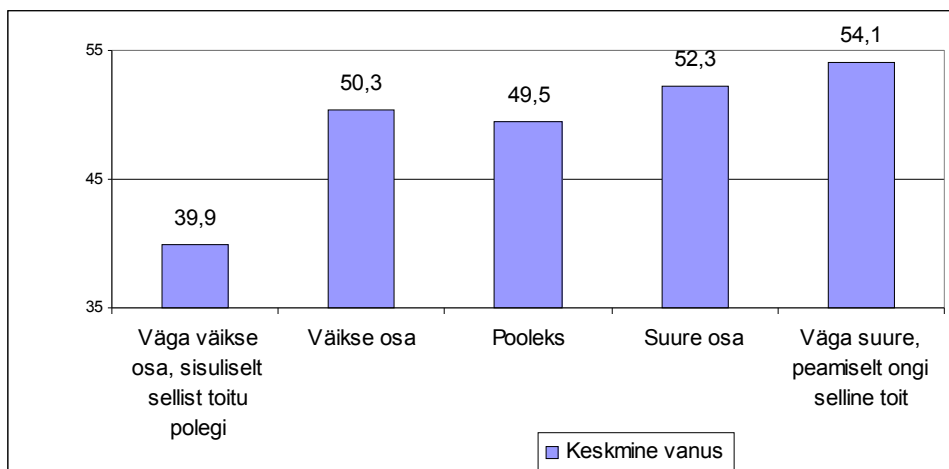

Joonis 6.1. Kui suure osa toidulauast moodustab ise kasvatatud, korjatud, hangitud (kütmine, kalastus jm) toit? (%)

Elulaadi hindamisel oli oluline osa ka küsimusel, kui suure osa praegusest toidulauast moodustab ise kasvatatud, korjatud, hangitud (kütmine, kalastus jm) toit (joonis 6.1.). Vastajad said valida 5 vastusevariandi vahel „väga suurest“ „väga väikeseni“.

Vastusest ilmnest, et vastajad hangivad arvestatava osa oma toidust ise. Keskmiseks hinnanguks kujunes 3,2 (5-väga suur, 1-väga väike). Kolmandik vastajaid arvas, et ise kasvatatud, korjatud, hangitud toidu osakaal on nende puhul pool, 27,2% arvas, et see moodustab suure osa ja 12%, et väga suure osa, peamiselt selline toit ongi. Samas ligi veerandil moodustas selline toit väikse osa või väga väikse osa toidulauast.

Mida vanemad olid vastajad, seda suurema osa toidust nad ise kasvasid. Joonisel 6.2. on toodud erinevaid vastuseid andnud vastajate keskmine vanus.

Joonis 6.2. Kui suure osa toidulauast moodustab ise kasvatatud, korjatud, hangitud toit vastused vastajate keskmise vanuse kaupa (aastates)

Ilmnes märgatav seos vastajate põllumajanduslikust tegevusest saadud müügitulu ning ise kasvatatud toidu osakaalu vahel. Kui tulugruppides, mis jäid alla 113 000 krooni aastas, kõikus käesoleva küsimuse keskmine hinnang 3,42 ja 3,46 vahel, siis üle 113 000 krooni tulu teeninud vastajate seas oli näitaja 2,96. Kuid see number tähendab, et omakasvatatud toidu osakaal toidulaual on ca 50%, seega ei saa sugugi järeldada, nagu oleksid kõik rohkem tulu teenivad tootjad loobunud oma tarbeks toidu kasvatamisest.

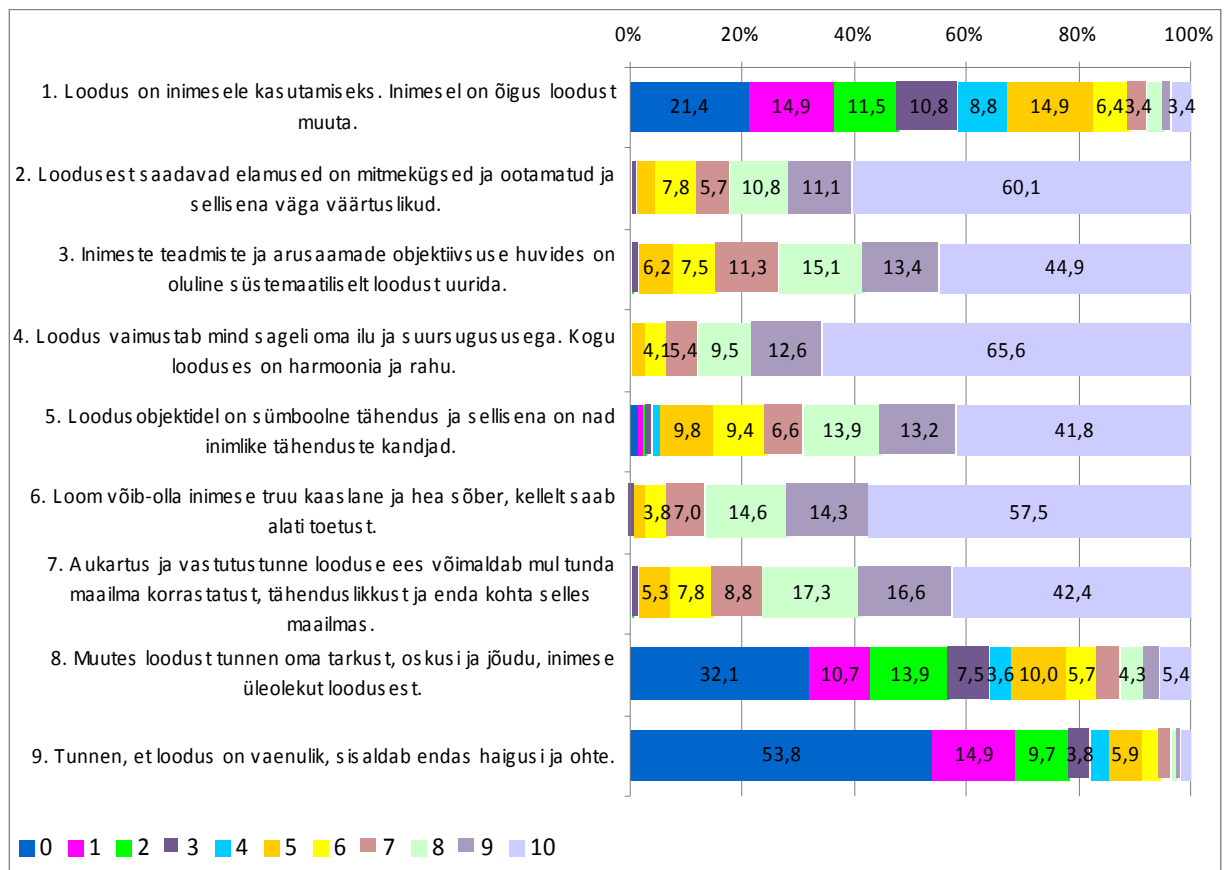
Samuti leidis kinnitust loogiline seos, et ennast maainimesteks pidavad vastajad kasvatavad, korjavad, hangivad jne suurema osa oma toidust, kui seda teevad need, kes ennast pigem

linnainimeseks peavad. Näiteks ennast läbi ja lõhki maainimesteks pidavatest vastajatest ainult 16,6% arvas, et ise kasvatatud jne toidu osa on väike või väga väike. Ennast rohkem maa- kui linnainimeseks pidavate vastajate puhul oli see 33,3% ja ennast rohkem või täielikult linnainimeseks pidavate vastajate puhul 70%.

Hindamaks vastajate hoiakuid paluti neil küsitluses vastata üheksale erinevale väitele, kus 10-täiesti nõus ja 0- pole üldse nõus). Lai skaala oli valitud hõlbustamaks vastamist, kuna paljud väited olid üldist laad (joonis 6.3. ja joonis 6.4.).

Maailmas tehtud keskkonda puudutavate väärtushinnangute uurimustes on kombeks konstrueerida vastuste põhjal põhjalikke loetelusid paradigmatel (vt Tamm 2003: 25-29). Muidugi pole õigustatud teha küsitluse ühe küsimuse põhjal sääraseid laialdasi üldistusi, kuid ometi on sobiv võtta analüüsi aluseks levinud vastandus inimkeskse ja looduskeskse põhihoiaku vahel. Kui vaadata vastuste statistilist jaotust antud telje abil, ilmnevad väga selged tendentsid. Vaatleme vastuste dünaamikat inimkesksusest looduskesksuse suunas.

Ankeedis esitatud väidete (vt joonis 6.3. ja 6.4.) välja töötamisel on osaliselt lähtutud Dunlap ja Liere (1978) aasta uurimuse ankeedist.

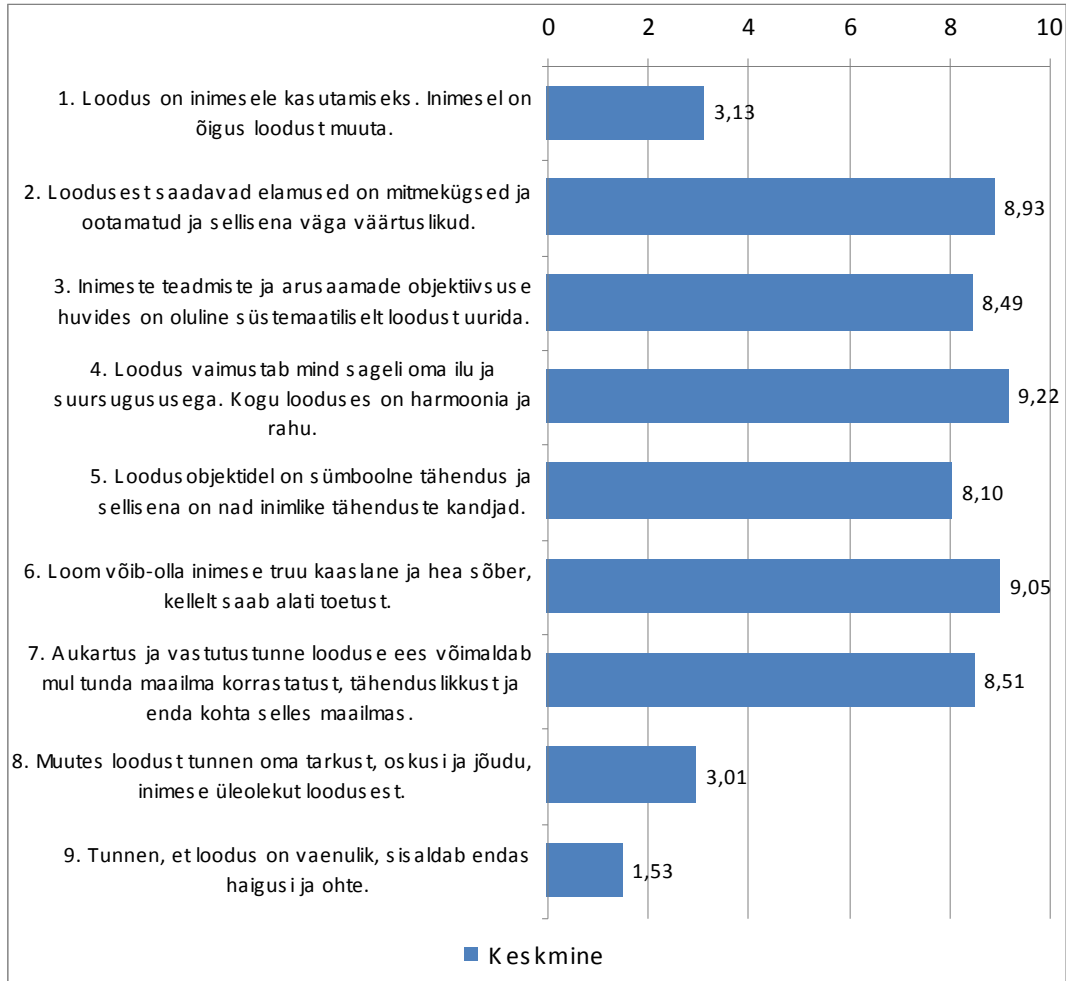
Joonis 6.3. Kuivõrd nõustute järgmiste väidetega?* (10- täiesti nõus, 0- pole üldse nõus, %)

* Väidete väljatöötamisel on osaliselt lähtutud Dunlap ja Liere (1978) uurimuse ankeedist

Inimkeskse hoiaku äärmusse kuulub loodusvaenulik hoiak, seda hoiakut esindas küsimuses väide 9, „Tunnen, et loodus on vaenulik...“. Küsitlusele vastajad distantseeruvad sellest väitest

selgelt, statistiline keskmine oli vaid 1,53 palli 10-st (joonis 6.4.), sest rohkem kui pooled vastajad hindavad, et nad pole sellega üldse nõus.

Tugevuselt järgmised 2 inimkeskse lähenemise väidet on nr. 1. ja nr. 8, mis rõhutavad inimese üleolekut loodusest, õigust loodust ümber kujundada. Ka nende väidetega nõustuti vähe, statistilised keskmised 1. väitel 3,13 ja 8. väitel 3,01. Väidet nr. 1 „Loodus on inimesele kasutamiseks...” hindasid kõrgemalt vanemad inimesed ning madalama haridustasemega inimesed.

Joonis 6.4. Keskmine hinnang küsimusele, kuivõrd nõustute järgmiste väidetega* (10- täiesti nõus, 0- pole üldse nõus)

* Väidete väljatöötamisel on osaliselt lähtutud Dunlap ja Liere (1978) uurimuse ankeedist

Ka väited 3. ja 5. iseloomustavad pigem inimkeskset lähenemist, rõhutades looduse kohta käivate teadmiste ning looduse märgilise tähenduse olulisust, kuid on sõnastatud vähem agressiivselt, neutraalsemalt. Nende puhul näeme, et vastajate enamus nõustub väidetega, statistilised keskmised 3. väitel on 8,49 ja 5. väitel 8,1.

Ülejäänud väiteid (2, 4, 6, 7) võiks liigitada pigem looduskeskse lähenemise alla. Nendes väidetes ei rõhutada inimese-looduse suhte ratsionaalsetele-pragmaatilistele aspektidele, vaid emotsioonidele, loodusest saadud elamustele (2,4), inimese-looduse võrdsusele (6), looduse kui terviku harmooniale (4,7). Nagu näeme, nõustuvad vastajad selle grupi väidetega kõige selgemalt, statistilised keskmised: 2. väitel 8,93, 4. väitel 9,22, 6. väitel 9,05, 7. väitel 8,51.

Väidet 2 „Loodusest saadavad elamused on mitmekülgsed...“ hindasid kõrgemalt nooremad inimesed, samuti keskeriharidusega inimesed võrreldes põhiharidusega inimestega. Väiteid 4 „Loodus vaimustab mind...“ ning 5 „Loodusobjektidel on sümboolne tähendus...“ hindasid naised kõrgemalt kui mehed.

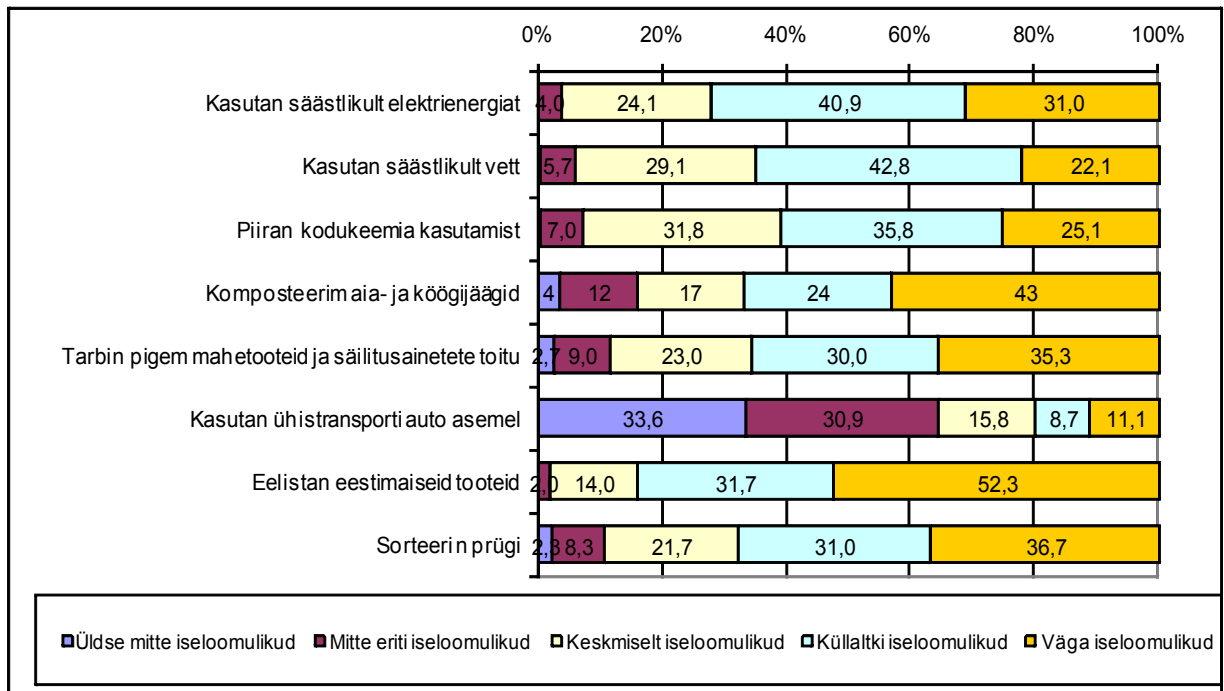
Seostades keskmiseid hinnanguid sellega, kuivõrd vastaja pidas ennast maa- või linnainimeseks, ilmnesid kõige olulisemad erinevused hinnangute puhul 2., 3., 5. ja 6. väitele. Mida rohkem pidasid vastajad ennast maainimeseks, seda kõrgemalt nad hindasid, et loodusest saadavad elamused on mitmekülgsed, ootamatud ja sellisena väärtuslikud. Näiteks ennast läbi ja lõhki maainimeseks pidavad vastajad andsid sellele väitele keskmise hinnangu 9,04, aga ennast linnainimeseks pidavad vastajad 7,6. Samuti arvamused selle kohta, et inimeste teadmiste ja arusaamade objektiivsuse huvides on oluline loodust uurida- keskmised hinnangud vastajatest gruppides olid 8,63 ja 7,0. Kõige suurem erinevus keskmistes hinnangutes ilmnes 5. väite puhul, et loodusobjektidel on sümboolne tähendus. Ennast läbi ja lõhki maainimeseks pidavad vastajad hindasid seda keskmiselt 8,42 ja ennast linnainimesteks pidavad vastajad 6,11. Kuuenda väite puhul loomast kui truust kaaslasest hindasid vastavad respondentide grupid seda keskmiselt 9,2 ja 8,0 ehk samamoodi ilmnes seos, et mida rohkem vastaja ennast maainimeseks pidas, seda kõrgemalt ta hindas looma kui inimese truud kaaslast ja sõpra.

Väärtushinnangute uurimisest selgus, et küsitlusele vastajate enamik ei välista sugugi viljakat koostööd loodusega, kuid igal juhul on loodus nende jaoks pigem iseväärtus kui pelgalt elatusvahend. Eckersley eristab inim- ja looduskesksete äärmuste vahel viit paradigmat (Tamm 2003: 27), antud küsimuse põhjal spekulatiivselt üldistades tundub olevat alust väita, et Eesti põllumajandustootjate enamus lähtub transpersonaalsest ökoloogiast, mille sõnum on kokku võetav järgmiselt: inimene soovib leida elavat ühtsustunnet looduse ja teiste olenditega (Tamm 2003: 27).

Selleks, et uurida kas vastajad ka praktikas keskkonnahoiuga tegelevad, paluti neil hinnata kaheksat väidet selle alusel, kui iseloomulikud need nendele on (5-sel skaalal 5- väga iseloomulik, 1- üldse mitte iseloomulik). Tulemustest ilmneb, et vastajad peavad ennast väga keskkonnasäästlikeks (joonis 6.5.).

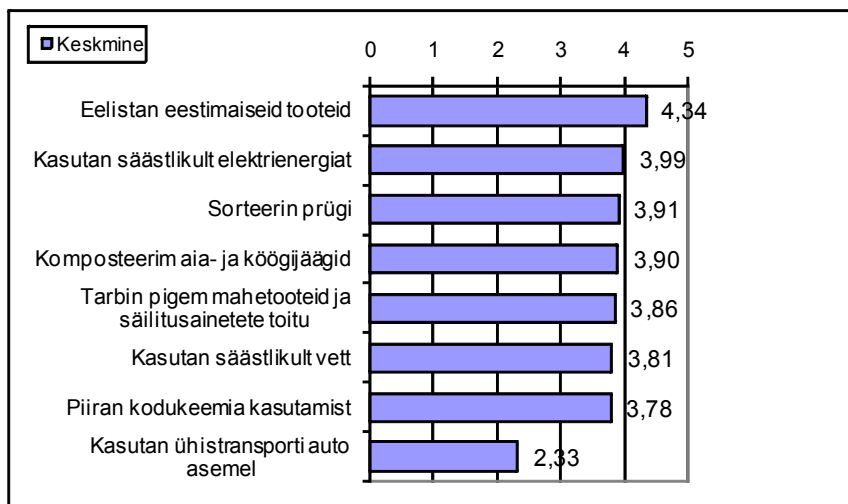
Pea kõigi praktikate puhul kujunes keskmine hinnang väga kõrgeks, vahemikus 3,8-4,3 (vt ka joonis 6.6.). Näiteks kõikide väidete, v.a. ühistranspordi puhul, hindas, rohkem kui $\frac{2}{3}$ vastajatest, et need on neile väga iseloomulikud või küllaltki iseloomulikud. 84% vastajatest hindas, et nad eeslitavad eestimaiseid tooteid ja ainult 2% arvas, et see ei ole neile eriti iseloomulik. 71,9% kokku arvas, et kasutavad säästlikult elektrienergiat ja ainult 4% arvas, et see ei ole neile eriti iseloomulik.

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

Joonis 6.5. Kuivõrd iseloomulikud on vastajatele järgmised väited? (%)

Ühistranspordi puhul ainult 19,8% arvas, et see on neile iseloomulik ja 64,4%, et see ei ole neile üldse mitte iseloomulik või mitte eriti iseloomulik. Ühistranspordi kasutamise keskmiseks hinnanguks 5-sel skaalal kujunes 2,3. Seda anomaaliat võib seletada ühistransporditeenuse halva kättesaadavusega maapiirkondades. Mida madalam oli leibkonna kuusissetulek, seda rohkem kasutati ühistransporti auto asemel.

Joonis 6.6. Keskmise hinnangu küsimusele, kuivõrd iseloomulikud on vastajatele järgmised väited (5-ne skaala: 5- väga iseloomulikud, 1- üldse mitte iseloomulikud)

Joonistel 6.5. ja 6.6. toodud väidete puhul ilmnes oluline seos soo lõikes: naised omistavad endale kõiki säästlikke praktikaid keskmiselt kõrgemal tasemel kui mehed.

Vanuse lõikes ilmnes selge erinevus kolme praktika puhul: vanemad inimesed säästavad enda hinnangul rohkem elektrienergiat, tarbivad rohkem mahetooteid ning kasutavad rohkem ühistransporti kui noored. Suuremat mahetoote tarbimist tuleb seletada asjaoluga, et

ankeedile vastanud vanemad inimesed kasvatavad suuremal määral oma toitu ise (vt. 6.2) ning suures osas on see mahetoit (üle 60% vastanutest toodab pigem mahetooteid).

Korrelatsioonanalüüsis 2007. a. müügituluga ilmneb, et elektrienergia säästmine langeb ühtlaselt võrreldes müügitulu kasvuga. Samas leibkonna sissetulekute lõikes vastuseid võrreldes ei ilmnenud, et rikkamad inimesed raiskaksid elektrit vaesematest rohkem. Seega võib oletada, et seos müügitulu suurenemise ning elektri säästmise vähenemise vahel võib tuleneda (vananenud) tehnoloogiast, kuid ka sellest, et väiksematel tootjatel on elektrikulu vähendamine olulisem kui suurtootjatele. Mahetoodangu tarbimise puhul ilmnes samuti, et suurema müügituluga tootjad tarbivad mahetoodangut vähem ja on ilmne, et mahetoodangu all peab maaelanik silmas ennekõike ise toodetud toiduaineid.

Muidugi tuleb silmas pidada, et küsitluses ei defineeritud säästlikkuse kriteeriume, mistõttu tegemist on pigem enesehinnangutega kui enesekirjeldustega.

Antud küsimuse alaküsimused 1, 2, 4-6 ja 8 on kaudselt võrreldavad TPÜ keskkonnapsühholoogia uurimisgrupi 2002. a. tehtud küsitlusega, mis hõlmas kogu Eesti elanikkonda (vt Raudsepp 2003). Tollases küsitluses pidid vastajad hindama oma seost praktikatega järgal jah-ei skaalal. Kui nt pidev elektrienergia ja vee säästmine iseloomustas 2002. a. küsitluse järgi enamikke Eesti elanikke (jah-vastused elektril 92,9% ja veel 78,5%, vt Raudsepp 2003: 111), siis mahetooteid eelistas tollase küsitluse järgi vaid 62,5% vastanutest, jäätmeid komposteeris 42% vastanutest. Antud praktikad on sellist laadi, mida on linnakeskkonnas elades raske ellu viia, nt loodustooted on paljude inimeste jaoks kallid, seevastu kui maal elavad inimesed saavad ise endale loodussõbralikke toiduaineid kasvatada. Seda, et maaelanike igapäevased praktikad on keskkonnasäästlikumad, näitas ka 2002. a. uuring (Raudsepp 2003: 112).

2002. a. küsitluse kohaselt sorteeris prügi vaid 25,5% vastanutest (Raudsepp 2003: 111). Antud aspektis on vahepealsete aastatega toimunud kindlasti oluline muutus tänu seadusandlikele muutustele ja laialdasele teavitustööle. Käesolevas küsitluses oli prügi sorteerimise keskmine hinnang 3,9 5-sel skaalal.

Kokkuvõtteks võib öelda, et riiklikul tasandil tehtavate muutuste puhul tuleks silmas pidada, et maaelanikud ei pruugi loodust puudutavaid muutusi analüüsida ainult kainelt-ratsionaalselt, vaid väga olulist rolli mängib ka inimeste tugev emotsionaalne ja tunnetuslik side loodusega. Oluline on rõhutada, et kuigi küsitluses osalejate isiklikku elulaadi, praktikaid ja väärtushinnanguid puudutavatest küsimustest ilmneb väga tugev side loodusega, peavad nad kõige tõsisemaks keskkonna seisundi paranemist takistavaks teguriks võõrandumist loodusest (vt joonis 4.3). Sellest ning ka mitmest teisest küsimusest (nt vt joonis 5.4, 5.6) ilmneb, et vastajad tajuvad iseennast ning teadlikku-hoolivat suhet loodusse erandina üldise võõrandumise kontekstis. Samas ilmneb vastajate optimistlikest tulevikuproгноosidest, et võõrandumist ei peeta pöördumatuks. Kindlasti tuleks mõelda, kuidas aktiivseid ja hoolivaid maaelanikke kaasata keskkonnateadlikkuse tõstmise programmidesse.

VII Teadlikkus mahe- ja intensiivtootmisest ja tootmise heade põllumajandus- ja keskkonnatingimustele ja kohustuslike majandamisnõuetele vastavusest

Käesoleva uuringu ankeet sisaldas lisaks aruande alaosas 1.2. toodud tootmisüksuse kohta käivatele andmetele ka küsimusi põllumajandustootjate tootmise nõuetele vastavuse kohta, kuivõrd on nende tootmine praegu mahetootmine või siis intensiivtootmine ning kuidas põllumajandustootjad näevad mahetootmist ja intensiivtootmist ja selle võimalusi.

7.1. Mahe- ja intensiivtootmise arengud

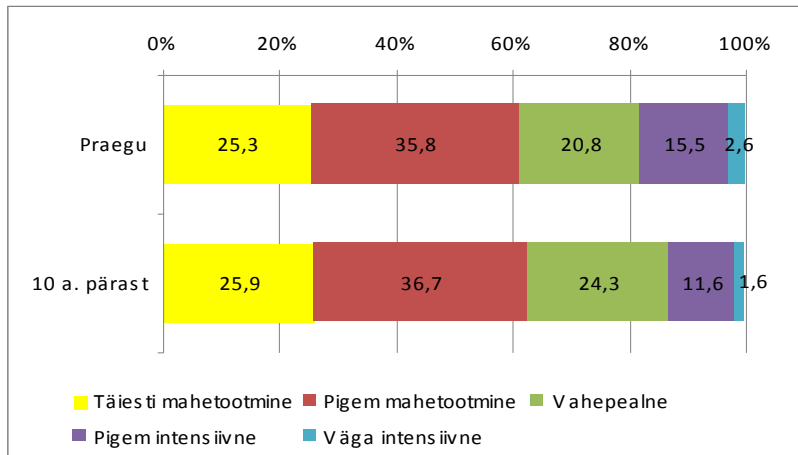
Uuringu eesmärkide hulgas oli uurida põllumajandustootjate seniseid tootmispraktikaid ja valmisolekut keskkonnasõbralikumatele tootmispraktikatele üleminekuks. Praeguste tootmispraktikate uurimiseks paluti tootjatel hinnata, kas nende tootmine on praegu mahetootmine või intensiivtootmine. Käesolevas uuringus on lähtunud vastajate endi hinnangutest, kuivõrd nende tootmine on intensiivne või mahetootmine. Ankeedis anti vastajatele alljärgnevad seletused käesolevas uuringus kasutatud lähenemise kohta.

- **Intensiivne põllumajandus-** põllumajanduslik tootmine, mida iseloomustavad kõrge kapitalisatsioonide, mehhaniseerimise, mineraalväetiste, tööjõu või tööjõuvajadust vähendavate tehnoloogiate, nagu taimemürgid, umbrohutõrjevahendid jne kasutamine maa-ala või loomapidamishoone kohta. Taimekasvatust iseloomustavad mürkide, väetiste kasutamine, kõrge mehhaniseerituse tase, mullaviljakuse ja saagi kunstlike vahenditega suurendamine, ulatuslikud maaparandustööd jne. Intensiivset loomakasvatust iseloomustavad loomade arvu maksimeerimine piiratud maa-alal või loomapidamishoones, mis nõuab ka veterinaarravimite ja kunstlike söödalisandite pidevat kasutamist.
- **Mahepõllumajandus-** keskkonnasäästlik ja looduslikku tasakaalu säilitav põllumajandustootmine, mis arvestab looduslikku aineringlust ja ressursside taastumist ning mulla, taimede ja loomade vahelist loomulikku tasakaalu. Taimekasvatust lähtub eelkõige maa-ala enda loomulikust mullaviljakusest, vee režiimist ja muudest omadustest ja hoidub taimekasvatuse mürkide, mineraalväetiste jms kasutamine. Loomakasvatust on keskseks loomade heaolu suurendamine nende pidamistingimuste parandamisega ja hoidutakse kunstlikest söödalisanditest, mineraalväetisist ja keemilist umbrohutõrjet saanud loomasööda kasutamisest.

Selleks, et uurida, kuivõrd nende tootmine on praegu mahe- või intensiivtootmine ja milline võiks nende tootmine olla 10 a. pärast, paluti vastajatel neid 5-sel skaalal hinnata (5- väga intensiivne, 1- täiesti mahetootmine, joonis 7.1),

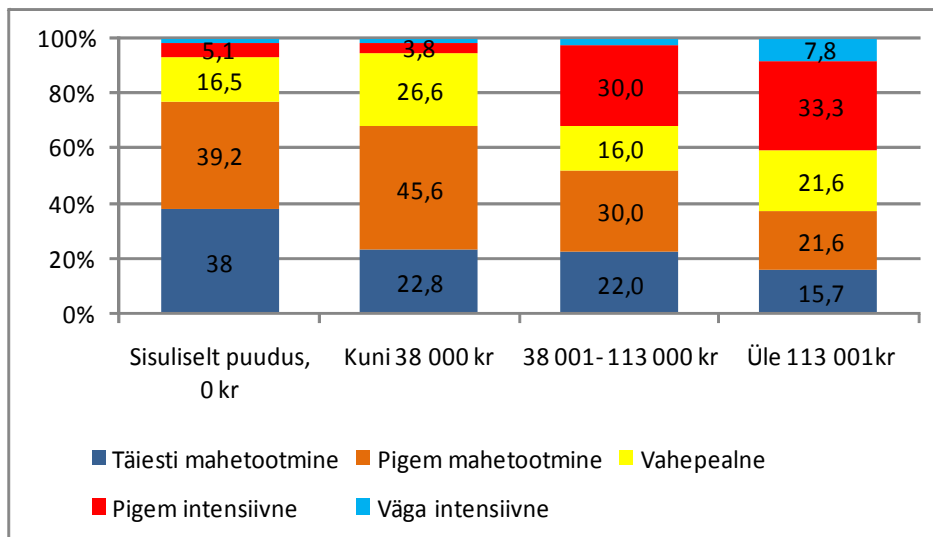
Vastajate hinnangud oma tootmisele praegu ja 10 a. pärast on peaaegu samad. Veerand vastajatest hindas, et nende tootmine on täielikult mahetootmine ja üle kolmandiku, et pigem mahetootmine. Kokku seega üle 60% hindas, et nende tootmine on eelkõige mahetootmine. 18,1% vastanutest hindas, et nende tootmine on praegu pigem intensiivne või väga intensiivne ja 13,2% arvas, et see jääb intensiivseks ka tulevikus. Kui võrreldes 5-sel skaalal nende küsimuste keskmiseid hinnanguid (5- väga intensiivne, 1- täiesti mahetootmine), siis hinnang praegusele tootmisele oli 2,34 ja 10 a. pärast 2,26. Seega vastajate endi hinnangul mahetootmise osakaal nende endi tootmises tulevikus vähesel määral tõuseb ja seda eelkõige selle tõttu, et intensiivtootmine mõningal määral väheneb ja tõuseb vahepealse tootmise osakaal (joonis 7.1.).

Praegu hindas oma tootmise intensiiv- ja mahetootmise vahepealseks viiendik vastajatest, tulevikus aga 24,3% vastanutest.

Joonis 7.1. Kuivõrd on tootmine praegu ja 10 a. pärast mahe- või intensiivtootmine (%)

Mahetootmisega tegelejad olid väiksemad tootjad. Analüüsis ilmnes statistiliselt oluline seos vastaja müügitulu ja tootmispraktika (mahe või intensiivne) vahel. Mahetootmine iseloomustas eelkõige tootjaid, kellel müügitulu sisuliselt puudus või jäi alla 38000 kr aastas. Nendest ainult 6,4% ja 5,1% pidasid oma tootmist väga või pigem intensiivseks (joonis 7.2.). Vastajatest, kelle müügitulu oli vahemikus 38001-113000 või üle 113001 kr, pidasid oma tootmist pigem intensiivseks või väga intensiivseks 32% ja 41,1%. Kõige suurema müügituluga vastajate hulgas pidasid oma tootmist praegu täiesti mahetootmiseks või pigem mahetootmiseks kokku 37,3%. Müügituluga 38001- 113000 kr ja kuni 38000 oli nende osakaal vastavalt 52% ja 68,4% ning vastajate puhul, kellel müügitulu sisuliselt puudus, oli see 77,2%.

Joonis 7.2. Kuivõrd on tootmine praegu mahe- või intensiivtootmine tootmisüksuse müügitulu kaupa (%)

Intensiivtootmisega tegelejate keskmine põllumajanduslik maa oli ka tunduvalt suurem kui mahepõllumajandustootjatel. Keskmine põllumajanduslik maa vastajatel, kelle tootmine oli

täielikult mahe, oli 33,6 ha, vahepealsetel 54,6 ha ja väga intensiivse tootmisega vastajatel 165,4 ha.

Vastajad, kes hindasid, et nende tootmine on praegu mahepõllumajanduslik, arvavad, et see on ka seda tulevikus. **Mida intensiivsemaks vastajad praegu oma tootmist hindavad, seda tõenäolisem on ka, et see jääb intensiivseks tulevikus.** Seega võib arvata, et suuri muutusi tootmisviisides oodata ei ole. Vastajad plaaniva eelkõige oma senise tootmisviisiga jätkata.

Võrreldes praegust tootmispraktikat (mahe/intensiiv) hinnangutega oma teadmiste looduse kohta, huvile looduse vastu ja inimeste keskkonnateadlikkusele, siis olulist seost praeguse tootmisviisi ja nende tunnuste vahel ei ilmnenud. Seega ei saa öelda, et mahetootmisele orienteeritud tootjad hindaks oma huvi looduse vastu või oma teadmisi oluliselt suuremaks kui intensiivtootmisega tegelejad. Suuri erinevusi ei ilmne praegu erinevat tootmisviisi praktiseerivate vastajate hinnangutes küsimusele, kas keskkonna-alaste nõuannetega arvestatakse praegu erinevates eluvaldkondades ja majandusharudes ebapiisavalt või ülemäära.

Kui võrrelda seda, kui palju on inimesed valmis maksma mahetoodangu eest praegu ja nende tootmisviisi, siis erinevus on peamiselt tootjate vahel, kes hindavad oma praegust tootmist väga intensiivseks ja kes on täiesti mahetootjad, sest viimased hindavad, et inimesed on praegu rohkem valmis maksma mahetoodangu eest. Näiteks täiesti mahetootmisega tegelejatest 30,8% arvab, et inimesed on valmis maksma mahetoodangu eest ainult sama palju kui tavatoodangu eest, aga täiesti intensiivse tootmisega tegelejate hulgas on neid 57,1%.

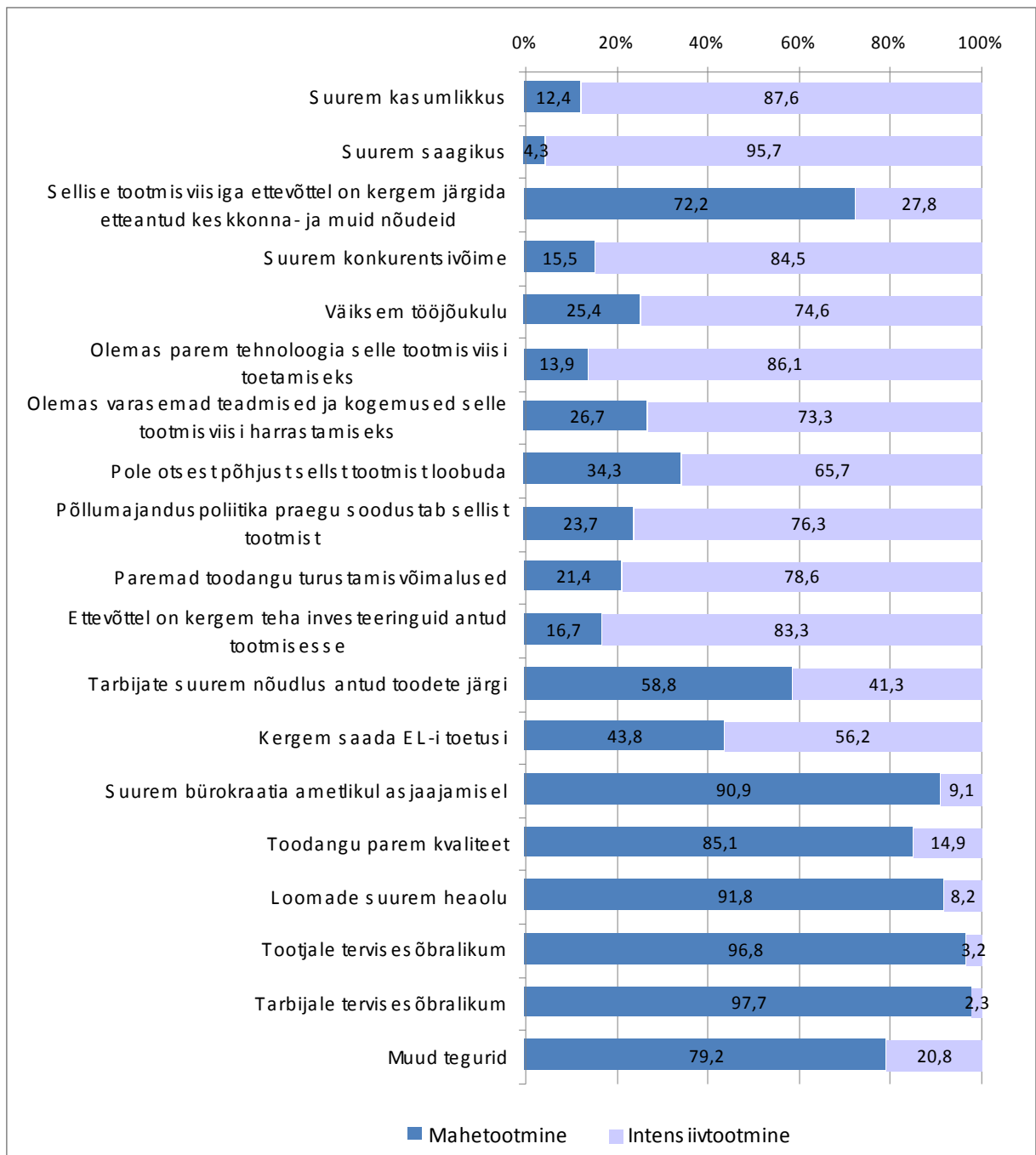
Puuduvad olulised seosed joonisel 6.3. toodud väidete ja praeguse tootmisviisi vahel, sest ei ilmne, et praegu intensiivse tootmisega tegelejad hindaks võrreldes täiesti mahetootmisega tegelejatega neid väiteid statistiliselt oluliselt erinevalt. Ainult hinnangu juures väitele, et „Muutes loodust tunnetan oma tarkust, oskusi ja jõudu ...“ puhul on tootjad, kes praegu oma tootmisviisi peavad mahe- ja intensiivtootmise vahepealseks, hinnanud seda väidet oluliselt kõrgemalt (keskmine 4,0), kui intensiivsema või mahedama tootmisega tegelejad.

Tabel 7.1. Keskmised hinnangud küsimustele, kuid võrd iseloomulikud on vastajatele järgmised väited vastaja praeguse tootmistüübi kaupa (5-ne skaala: 5- väga iseloomulikud, 1- üldse mitte iseloomulikud)

Kas praegune tootmine on mahe- või intensiivtootmine	Piiran kodukeemia kasutamist	Komposteerin aia- ja köögijäägid	Tarbin pigem mahetoodetud ja säilitusaineteta toitu	Kasutan ühistransporti auto asemel
Täiesti mahetootmine	3,94	4,23	4,38	2,56
Pigem mahetootmine	3,92	4,01	4,02	2,38
Vahepealne	3,63	3,65	3,58	2,15
Pigem intensiivne	3,60	3,95	3,22	1,80
Väga intensiivne	3,14	3,29	2,57	1,57

Võrreldes vastaja praegust tootmispraktikat ja eelnevas alapeatükis joonisel 6.5. toodud väidete keskmiseid hinnanguid, siis statistiliselt olulised erinevused keskmistes ilmnasid hinnangute puhul „Piiran kodukeemia kasutamist“, „Komposteerin aia- ja köögijäägid“, „Tarbin pigem mahetoodetud ja säilitusaineteta toitu“ ja „Kasutan ühistransporti auto asemel“ (vt tabel 7.1.). Nagu näha, siis ökoloogilisemalt tootmist harrastavad vastajad hindavad, et neile on iseloomulikum piirata kodukeemia kasutamist, komposteerida aia- ja köögijääke. Kõige suurem on erinevus hinnangutes, et tarbitakse pigem mahetoodetud ja säilitusaineteta toitu, kasutatakse

ühistransporti. Täiesti mahetootmisega või pigem mahetootmisega tegelejad hindavad, et see on neile väga iseloomulik või küllaltki iseloomulik. Vahepealse ja pigem intensiivse tootmise puhul on see pigem keskmiselt iseloomulik, aga väga intensiivse tootmise puhul peamiselt mitte eriti iseloomulik. Hinnangute puhul ühistranspordile peab arvestama, et see oli seotud ka vastaja sissetulekutega ja tootmisüksuse suurusega ja seetõttu võib ilmnenu seos lähtuda eelkõige nendest teguritest. Need hinnangud näitavad seose olemasolu vastaja tootmispraktika, kuid ka üldise keskkonnahoiupraktika vahel. **Mahetootmisele orienteerunud vastajad proovivad ka igapäevaelus keskkonda säästvaid praktikaid järgida.**

Joonis 7.3. Mis iseloomustab praegusel hetkel mahetootmist ja intensiivtootmist (%)

Keskkonnasõbralikematele praktikatele üleminekus on oluline roll selles, kuidas tootjad neid oma seisukohalt näevad. Peab arvestama, et tootjate tegevust motiveerivad erinevate tootmispraktikate rakendamisel mitte ainult nende vaated keskkonnanohiule ja väärtushinnangud, vaid erinevatest tootmisviisidest saadav tulu ja nende peale minev kulu (aeg, raha, tööjõud jne). Selleks, et uurida kuidas tootjad ise näevad mahe- ja intensiivtootmist, paluti neil ankeedis hinnata 19 erinevat tegurit ja märkida, kas need iseloomustavad eelkõige intensiivtootmist või siis mahetootmist (joonis 7.3.).

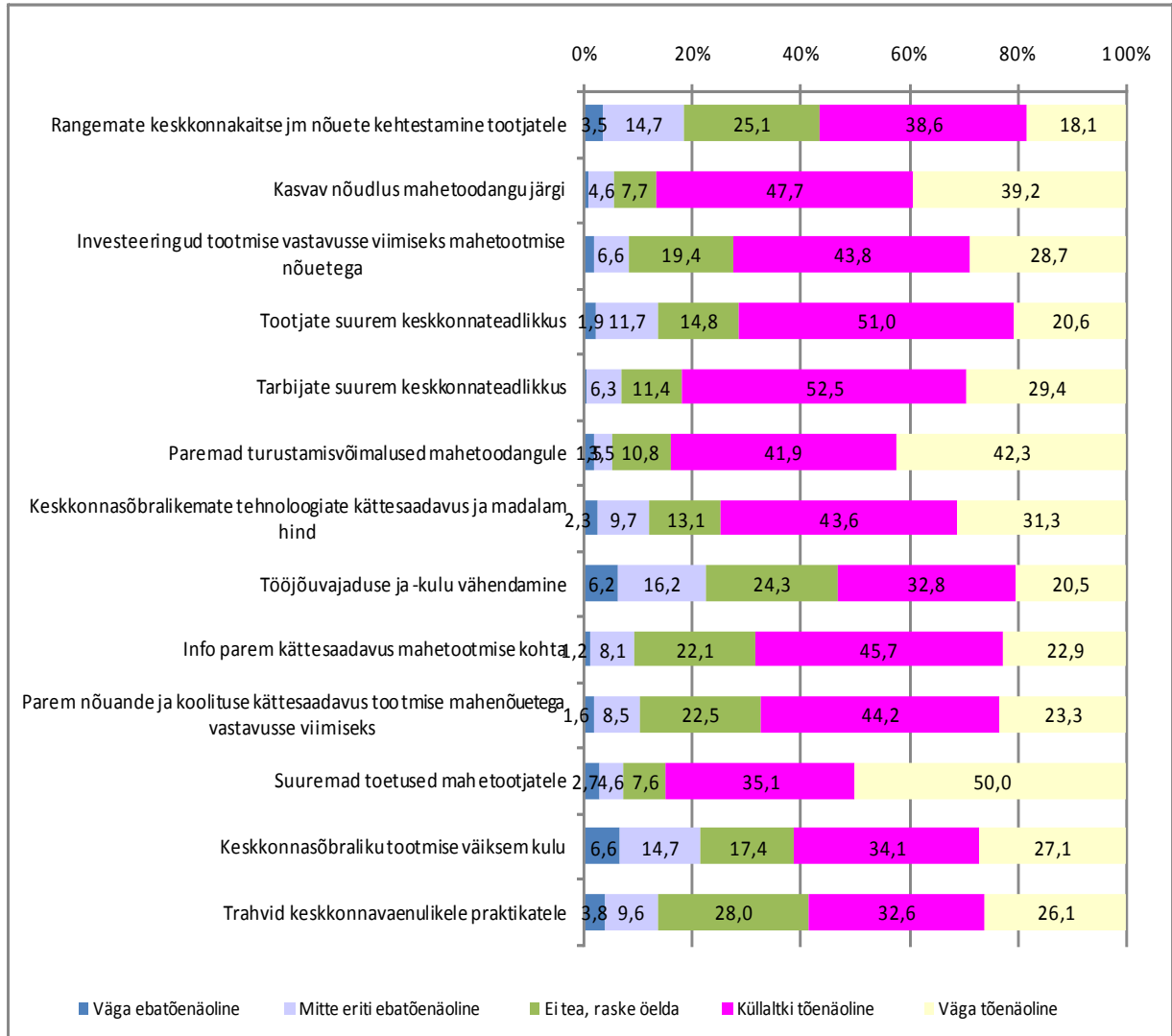
Nagu näha vastajate hinnangutest, siis joonistub küllaltki selge pilt, mis tegurid on põllumajandustootjate hinnangul iseloomulikud mahe- ja intensiivtootmisele. Ainult kahe teguri puhul: tarbijate suurem nõudlus antud toodete järele ja kergem saada EL-i toetusi, jagunevad vastajate hinnangud peaaegu pooleks. 58,8% arvab, et mahetootmist iseloomustab tarbijate suurem nõudlus nende toodete järgi, 41,3% arvab, et see iseloomustab intensiivtootmist. 43,2% arvab, et mahetootmisel on kergem saada EL-i toetusi ja 56,2% arvab, et intensiivtootmisel. Seletades, mis võiks olla viimase hinnangu taga, võib uurida vastuseid küsimustele, millise tootmisviisiga on ettevõttel kergem järgida etteantud keskkonna- ja muid nõudeid, millise tootmisviisi puhul on suurem bürokraatia ametlikul asjaajamisel, millist tootmisviisi põllumajanduspoliitika soosib. Vastajad hindavad, et eelkõige mahetootmisega (72,2% vastajatest) on ettevõttel kergem järgida keskkonna- ja muid nõudeid ja see peaks mõjuma positiivselt erinevate toetuste saamise võimalustele. Samas 90,9% vastanutest hindab, et mahetootmise puhul on suurem bürokraatia ametlikul asjaajamisel ja samuti põllumajanduspoliitika soodustab intensiivtootmist (76,3% vastajatest).

Tootjate tegevust mõjutab tootmise kasumlikkus ja käesolevas küsitluses antud vastused näitavad, et tootjate hinnangul **intensiivtootmise tulu on praegu suurem ja erinevad kulud väiksemad kui mahetootmisel**. 95,7% vastanutest hindas, et intensiivtootmise saagikus on suurem, 87,6%, et intensiivtootmise on kasulik. Selle põhjuseks on, et hinnanguliselt on intensiivtootmise jaoks praegu olemas parem tehnoloogia (86,1% vastanutest), intensiivtootmine on konkurentsivõimelisem (84,5%), ettevõttel on kergem teha investeeringuid intensiivtootmisesse (83,3%). Samuti on praegu intensiivtootmise turustamisvõimalused hinnanguliselt paremad (78,6%), tööjõukulu väiksem (74,6%) ja on olemas varasemad teadmised ja kogemused intensiivtootmise harrastamiseks (73,3%). Vastajatest 65,7% hindas, et pole põhjust intensiivtootmisest loobuda. Seda saab vaadelda kui kokkuvõtlikku hinnangut, sest kuigi vastajatest endist üle poole hindas, et nende tootmine on pigem mahetootmine, siis hinnates üldiseid arenguid nähakse, et intensiivsest tootmisest põllumajanduses pole mõtet eelnevalt toodud põhjustel loobuda. Mahetootmisel nähakse mitmeid positiivseid külgi: hinnanguliselt on see tarbijatele tervisesõbralikum (97,9%), see on tootjatele endale tervisesõbralikum (96,8%), loomade heaolu on suurem (91,8%), toodangu kvaliteet on parem (85,1%), kergem järgida etteantud keskkonna- ja muid nõudeid (72,2%). Samas aga, nagu juba eespool mainitud, on bürokraatia asjaajamisel suurem (90,9%).

Ankeedis oli vastajatel võimalus lisada oma vastused, mis mingit tootmisviisi iseloomustab. Intensiivtootmise iseloomustamiseks lisati veel järgmised vastused: *suurem keemiakulu; harjumus, meelsus, mõtteinerts; mõju põhjavee ja Läänemere saastatusele; toodangu suurem maht; võimalus kiiresti ümber orienteeruda*. Mahetootmise iseloomustamiseks nimetasid kaheksa inimest veel selle tervise- ja keskkonnasõbralikkust, aga lisati ka veel vastuseid: *mahetootmine arendab inimestes loodussõbralikkust, tasakaalukust; paremad maitseomadused; suureneb bioloogiline mitmekesisus; põlluäärtes on hakanud kaseriisikad kasvama, tulevikus perspektiivikas; suured toetuse rahad jne*. Samas nähakse aga mahetootmisega mitmeid

probleeme: suurem kütusekulu, umbrohtunud põllud, mahetootmine on väga raske. Oluliseks seletuseks on ka kaks vastust: toodangu hind tarbijatele liiga kallis ja mahetootmine ei tasu madalate hindade tõttu ära suure tööjõukulu pärast.

Kokkuvõtvalt nähakse mahetootmist tervisesõbralikumana, on tootjate hinnangul praegusel hetkel intensiivtootmise kasumlikkus suurem, sest selle saagikus, konkurentsivõime on kõrgem, tööjõukulu väiksem ja on olemas parem tehnoloogia, teadmised ja kogemused, investeringuvõimalused ning põllumajanduspoliitika toetus sellele tootmisele. Need on olulised põhjused, miks praegusest intensiivtootmisest ei soovita loobuda.

Joonis. 7.4. Mis arengud soodustaksid mahetootmisele üleminekut (%)

Tootjate hinnangul soodustaks üleminekut mahetootmisele eelkõige suuremad toetused mahetootmisele, mille puhul 50% vastanutest arvas, et see väga tõenäoliselt ja 35,1%, et küllaltki tõenäoliselt soodustaks üleminekut mahetootmisele (joonis 7.4.). Samuti on olulisteks teguriteks kasvav nõudlus mahetoodangu järgi („väga tõenäoline“, „küllaltki tõenäoline“ kokku 86,9%), paremad turustamisvõimalused (kokku 84,2%), tarbijate suurem keskkonnateadlikkus (kokku 81,9%) jne. Kolmveerand vastajatest nimetas, et eelkõige keskkonnasõbralikemate

tehnoloogiate kättesaadavus ja hind, üle 70% nimetas, et investeringud tootmise vastavusse viimiseks mahetootmise nõuetega ja tootjate suurem keskkonnateadlikkus oleks tegurid, mis soodustaksid küllaltki tõenäoliselt ja väga tõenäoliselt mahetootmisele üleminekut.

Nagu näha ka jooniselt 7.4., siis ankeedis etteantud tegureid hindasid mahetootmisele üleminekuks soodustavat rohkem kui pooled vastajatest. Võrreldes teiste vastustega oli „ei tea, raske öelda“, „mitte eriti tõenäoline“ ja „väga ebatõenäoline“ vastuseid rohkem tegurite puhul tööjõuvajaduse ja -kulu vähendamine, rangemate keskkonnakoostiste jm kehtestamine tootjatele, trahvid keskkonnavaenulikematele praktikatele.

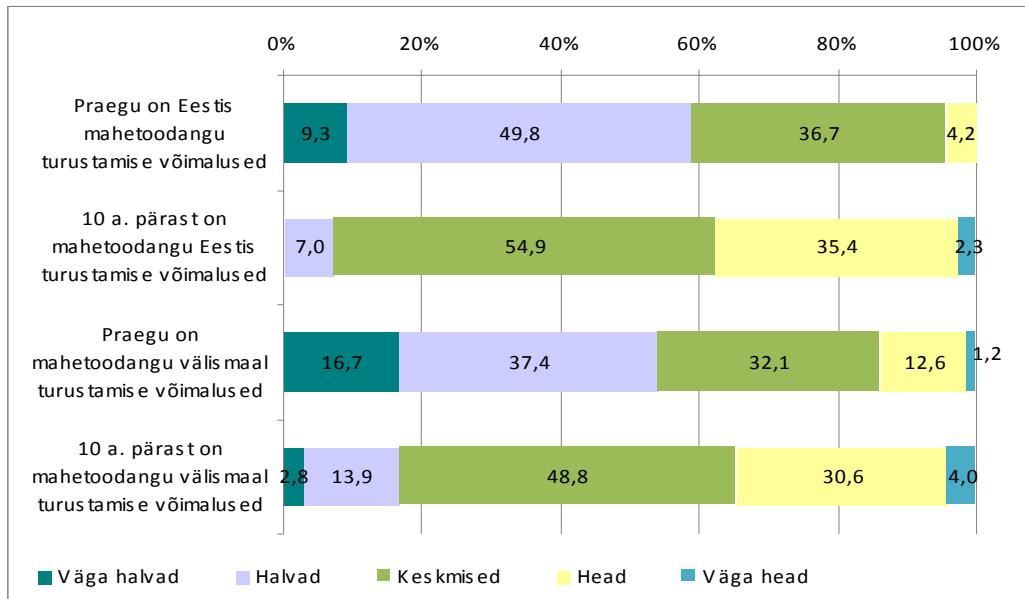
Tabel 7.2. Keskmise hinnang teguritele, mis soodustaks mahetootmisele üleminekut (5-ne skaala: 5- väga tõenäoline, 1- väga ebatõenäoline)

Tegur	
Suuremad toetused mahetootjatele	4,25
Paremad turustamisvõimalused mahetoodangule	4,20
Kasvav nõudlus mahetoodangu järgi	4,20
Tarbijate suurem keskkonnateadlikkus	4,04
Keskkonnasõbralikemate tehnoloogiate kättesaadavus ja madalam hind	3,92
Investeeringud tootmise vastavusse viimiseks mahetootmise nõuetega	3,91
Info parem kättesaadavus mahetootmise kohta	3,81
Parem nõuande ja koolituse kättesaadavus tootmise mahetootmise nõuetega vastavusse viimiseks	3,79
Tootjate suurem keskkonnateadlikkus	3,77
Trahvid keskkonnavaenulikele praktikatele	3,67
Keskkonnasõbraliku tootmise väiksem kulu	3,60
Rangemate keskkonnakoostiste jm nõuete kehtestamine tootjatele	3,53
Tööjõuvajaduse ja -kulu vähendamine	3,45

Eelkõige soodustaksid tootjate arvates mahetootmise levikut suuremad toetused, turunõudlus koos turustamisvõimalustega (tabel 7.2.). Mõnevõrra vähem tulemuslikumaks peetakse keskkonnateadlikkuse tõstmist, vastavate koolituste korraldamist ja info levitamise võimaluste mõju. Kõige vähem tulemuslikumaks hinnatakse trahvide ja sanktsioonide rakendamist, samuti ei usuta mahetootmisesse kui erinevate kulude vähendamise viisi.

Arvestades turustamisvõimaluste ja nõudluse tähtsust tootmispraktikate arenguperspektiivides, on mahetootmise arenguvõimaluste seisukohalt olulised hinnangud selle toodangu turustamisvõimalustele. Uuringu käigus paluti vastajatel hinnata 5-sel skaalal, millised on mahetoodangu turustamisvõimalused Eestis ja välismaal praegu ja 10 a. pärast (joonis 7.5.).

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

Joonis 7.5. Mahetoodangu turustamisvõimalused praegu ja 10 a. pärast Eestis ja välismaal (%)

Mahetoodangu turustamisvõimalusi hinnatakse praegu üldiselt halvaks nii Eestis (9,3% hindas väga halvaks ja 49,8% halvaks) kui ka välismaal (16,7% väga halv, 37,4% halv). Keskmiseks hindas neid Eestis natuke üle kolmandiku vastajatest ja välismaal ligi kolmandik. Samas näiteks Eestis hindas turustamisvõimalusi heaks ainult 4,2% vastajatest ja mitte keegi ei hinnanud mahetoodete turustamisvõimalusi Eestis praegu väga heaks. Kui võrrelda turustamisvõimalusi praegu ja tulevikus, on näha, et tootjad arvavad, et mahetoodete turustamisvõimalused tulevikus paranevad oluliselt. 54,9% arvab, et mahetoodangu turustamisvõimalused on Eestis 10 a. pärast keskmised ja üle kolmandiku, et head. Halvaks või väga halvaks hindab tulevikus mahetoodangu turustamisvõimalusi ainult 7,4% vastajatest. Tulevikus paranevad tootjate arvates ka turustamisvõimalused välismaal: 48,4% arvab, et need on 10 a. pärast keskmised, kokku 34,6% hindab neid heaks või väga heaks. Võrreldes praegusega, mil 54,1% vastanutest pidas mahetoodangu turustamisvõimalusi välismaal väga halvaks või halvaks, peab tulevikus neid ainult 16,7% peab väga halvaks või halvaks.

Keskised hinnangud 5-sel skaalal (5- väga head, 1- väga halvad) näitavad, et praegu hinnatakse mahetoodangu turustamisvõimalusi Eestis madalamalt (keskmine hinnang 2,36) kui välismaal (2,44). Ka tulevikus hinnatakse välismaal turustamise võimalusi (3,19) paremaks kui Eestis (3,32).

Tabel 7.3. Keskmine hinnang Eesti turule mahetootmise seisukohalt (5-ne skaala: 5- kindlasti jah, 1- kindlasti mitte)

Eestis on turg mahetoodetele alles kujunemas	4,12
Mahetoodangu osakaal on Eestis praegu liiga väike	4,04
Mahetooteid on poes raske eristada tavalistest toodetest	3,82
Mahetoodangut on praegu tarbijatel raske kätte saada	3,75
Eesti turg on mahetootmise jaoks liiga väike	3,02
Eesti turg on piisavalt ostujõuline mahetoodangu tootmiseks	2,73

Tootjate hinnangul on Eestis on mahetoodetele turg alles kujunemas (91,4% arvas, et „tõenäoliselt jah“ ja „kindlasti jah“, keskmine hinnang 4,12, vt. tabel 7.3.) ning samuti

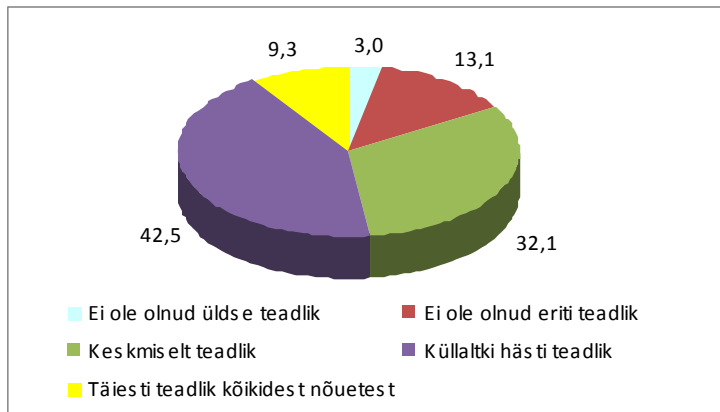
mahetoodete osakaal on Eestis praegu liiga väike (82,4% „tõenäoliselt jah“ ja „kindlasti jah“). Sama sagedased on hinnangud, et mahetooteid on poes raske eristada tavalistest toodetest ja arvamused, et mahetoodangut on tarbijatel raske kätte saada. Nende mõlema puhul üle 2/3 vastajatest hindas, et need on tõenäoliselt või kindlasti probleemideks. Keskmiselt väiksemaks probleemiks hinnati Eesti turu suurust (3,02) ja ostujõudu (2,73), mille puhul üle veerandi vastajatest ei osanud neid küsimusi hinnata, aga vastavalt 36,8% ja 47,9% arvas, et need väited ei pea tõenäoliselt või kindlasti paika.

7.2. Teadlikkus põllumajandustootmisele esitatavatest headest põllumajandus- ja keskkonnatingimustest ja kohustuslikest majandamisnõuetest

Küsitluse üheks alaeesmärgiks oli uurida, kuidas tootjad hindavad oma teadlikkust tootmisele esitatavatest nõuetest ja kuidas need võivad mõjutada nende ettevõtte tegevust tulevikus. Ankeedis anti vastajatele enne küsimusi alljärgnev seletus.

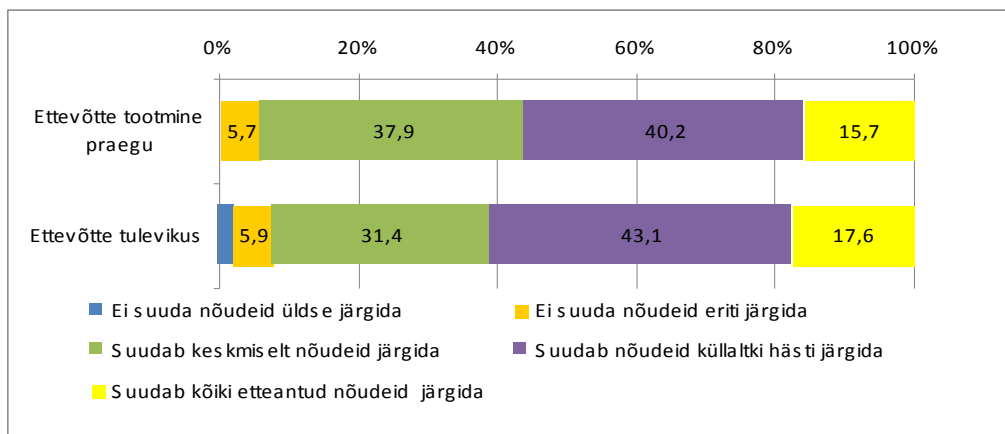
Alates 2003. a. rakendatakse EL-i toetuste puhul nõuetele vastavuse nõudeid ehk häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi ja kohustuslike majandamisnõudeid, mille täitmisega on seotud toetuste maksmine. Kohustuslikud majandamisnõuded sisaldavad keskkonna- ja looduskaitse (sh põhjavee ja veekogude kaitse, keskkonna, loodusliku linnustiku, taimestiku, loomastiku, elupaikade kaitse jms); loomade märgistamise ja registreerimise nõuded; inimeste, loomade tervishoiu (sh loomade identifitseerimine, toiduohutuse tagamine jms) ja taimetervise nõuded; loomataudide (nt haigustest teavitamise kord jne) ning loomade heaolu (sh vasikate, sigade, lindude pidamise jms) nõudeid. Nõudeid rakendatakse järk-järgult konkreetsete toetuste saamiseks. Näiteks head põllumajandus- ja keskkonnatingimuste nõudeid pidid järgima 2007. a. alustavad ebasoodsamate piirkondade toetuse ja Natura põllutoetuse taotlejad; nende nõueteks oli muuhulgas, et kulu ja põhu põletamine põllumajandusmaal on keelatud, põllul tehtavatel töödel tuleb lähtuda muldade harimiskindlusest, rakendada tuulekaera tõrjeabinõusid, põlluraamatu pidamine, põllutööde kuupäevalised tähtajad, püsirohumaade pindala säilitamine jne. Ebasoodsamate piirkondade toetuse, põllumajandusliku keskkonnatoetuse ja Natura põllu toetuse taotlejad peavad näiteks järgmina MAK 2007-2013 kohustuste üldiseid keskkonnatoetusi; näiteks sõnnikuga, mineraalväetise ja orgaanilise väetise ettekirjutusi, loomapidamishoonete nõudeid, loomapidamisnõudeid jne.

Hinnates, kui võrd on nad endi arvates teadlikud praegu konkreetsetelt enda tootmist puudutavatest jooksvatest nõuetest (PRIA jm) toetuste taotlemisel (joonis 7.6), vastas üle poole vastajatest, et nad on küllaltki hästi teadlikud (42,5%) või täiesti teadlikud (9,3%) nendest nõuetest. 32,1% arvas, et nad on keskmiselt teadlikud. Ainult 8 vastajat arvas, et nad ei ole olnud üldse teadlikud ja 35, et nad ei ole olnud eriti teadlikud ehk kokku 16,1% arvas, et nad ei ole olnud teadlikud nendest nõuetest.

Joonis 7.6. Vastajate teadlikkus konkreetselt enda tootmist puudutavatest jooksvatest nõuetest (PRIA jm) toetuste taotlemisel (%)

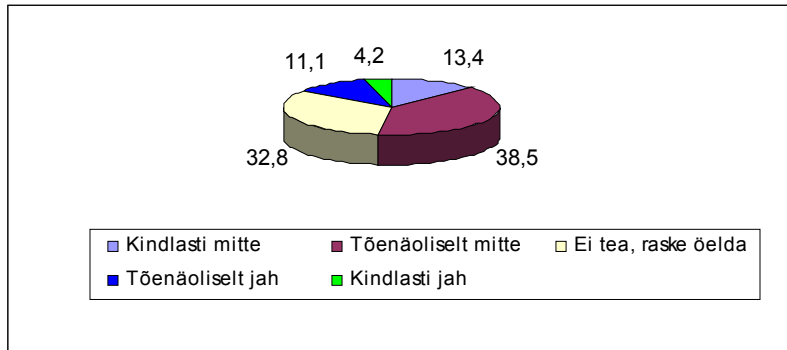
Seega tootjate endi hinnangul on nende senine teadlikkus olnud küllaltki hea. Teadlikkusest kõrgemalt hindasid tootjad oma ettevõtte tootmise vastavust nendele nõuetele (joonis 7.7.).

Joonis 7.7. Kuivõrd vastavuses on ettevõtte tootmine praegu ja tulevikus PRIA-lt saadud nõuetega (%)

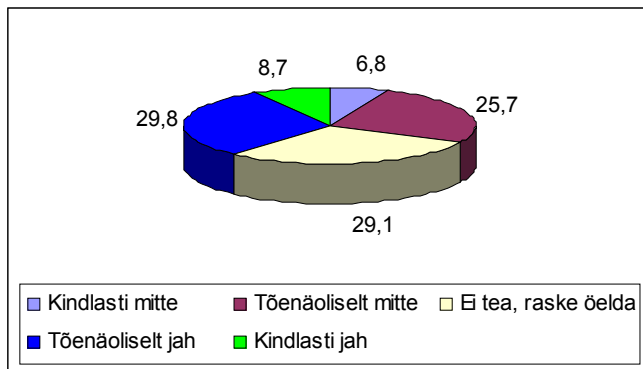
Ainult 6,1% vastajates hindas, et nad ei suuda nõudeid praegu eriti või üldse mitte järgida ja 7,9% arvas, et nende tootmine ei suuda neid järgida tulevikus. Üle kolmandiku arvas, et praegu suudavad nad nõudeid keskmiselt järgida, aga üle poolte arvas, et suudab küllaltki hästi või siis täielikult etteantud nõudeid järgida. 5-sel skaalal (5- suudab kõik nõudeid järgida, 1- ei suuda üldse nõudeid järgida) oli keskmine hinnang tootmise nõuetele vastavusele praegu 3,65 ja tulevikus 3,69. Seega võrreldes praegusega oli ligi 5% rohkem neid, kes hindas, et nad suudavad, kas küllaltki hästi või täielikult nõudeid järgida.

Hinnang küsimusele, kas tootmise nõuetega vastavusse viimine võib saada põhjuseks, mistõttu tulevikus ettevõtte tegevus lõpetatakse (joonis 7.8.), arvasid kokku ligi pooled vastajatest, et kindlasti mitte või tõenäoliselt mitte. Samas ligi kolmandik ei osanud seda hinnata. 15,3% arvas, et tõenäoliselt või kindlasti on see lõpetamise põhjuseks.

Joonis 7.8. Kas tootmise nõuetega vastavusse viimine võib saada probleemiks, mistõttu tulevikus ettevõtte tegevus lõpetatakse? (%)

Küsimusele, kas erinevate toetuste vähenemine oleks põhjus, mille tõttu ettevõtja põllumajandustootmisest loobuks (joonis 7.9), vastasid kokku 38,5% jaatavalt, 29,1% ei osanud vastata ja kolmandik arvas, et see ei ole põhjuseks, mistõttu loobuda.

Joonis 7.9. Kas erinevate EL-i, MAK-i ja muude põllumajandustoetuste vähenemine oleks põhjus, mille tõttu tootja põllumajandustootmisest loobuks? (%)

Kui võrrelda tootmisele esitatavate nõuete ja põllumajandustoetuste vähenemise hinnangute keskmisi (5-sel skaalal 5- kindlasti jah, 1- kindlasti mitte), siis toetuste vähenemine (keskmine hinnang 3,08) on olulisemaks probleemiks, miks tootjad tootmisest loobuksid, kui seda on tootmise nõuetega vastavuse küsimus (keskmine hinnang 2,54).

Uurides tootja müügi käive ja põllumajandusliku maa suuruse seost vastusega, kas toetuste vähenemine võiks olla lõpetamise põhjuseks, statistiliselt olulist seost keskmiste võrdluses ega risttabelis ei ilmnenud. Seega ei saa öelda, et toetuste vähenemisel lõpetaks tegevuse väiksemad või siis suuremad tootjad.

Kui uurida vastajate keskmiseid hinnanguid oma teadlikkusele uutest nõuetest ja nendega tootmise vastavusele lähtudes tootja müügi käibest, esineb statistiliselt olulisi erinevusi erinevatesse käibegruppidesse kuuluvate tootjate antud hinnangutes (tabel 7.4.).

Tabel 7.4. Keskmised hinnangud teadlikkusele nõuetest, suutlikkusele neid järgida tootmisüksuse müügitulu kaupa (5-ne skaala)

	Müügitulu sisuliselt puudus, 0 kr	Kuni 38000 kr	38 001- 113000 kr	Üle 113001kr
Vastajate teadlikkus konkreetsetl enda tootmist puudutavatest jooksvatest nõuetest (PRIA jm) toetuste taotlemisel*	2,95	3,64	3,66	3,69
Kuivõrd vastavuses on ettevõtte tootmine praegu PRIAlt saadud nõuetega?***	3,33	3,82	3,76	3,80
Kuivõrd vastavuses on ettevõtte tootmine tulevikus PRIAlt saadud nõuetega?***	3,41	3,75	3,82	3,88
Kas tootmise nõuetega vastavusse viimine võib saada probleemiks, mistõttu tulevikus ettevõtte tegevus lõpetatakse?***	2,78	2,62	2,32	2,27

* 5-ne skaala: 5- täiesti teadlik kõikidest nõuetest, 1- ei ole olnud üldse teadlik

**5-ne skaala: 5- suudab kõiki etteantud nõudeid järgida, 1- ei suuda nõudeid üldse järgida

***5-ne skaala: 5- kindlasti, 1- kindlasti mitte

Võrreldes teiste vastajatega, hindasid tootjad, kellel sisulist käivet ei olnud, oluliselt madalamalt enda teadlikkust jooksvatest nõuetest. Peamiselt hindasid need tootjad, et nad ei ole olnud eriti teadlikud. Teised tootjategrupid, kelle käive oli kuni 38000 kr aastas, 38001-113000 kr ja üle 113001 kr aastas, hindasid oma teadlikkust nõuetest enamvähem võrdselt küllaltki heaks. Sarnased on ka keskmised hinnangud tootmise praegusele vastavusele nõuetele. Antud vastuste puhul võib välja tuua, et tootjaid, kes sisulise müügiga ei tegele, paljud nõuded ei puuduta ja seetõttu nad on vähem informeeritud kui teised vastajad. Hinnangu puhul, kuivõrd on ettevõtte võimeline tulevikus ennast etteantud nõuetega vastavusse viima, hindasid suurema müügituluga tootjad ennast kõrgemalt. **Mida suurema käibega on ettevõtte, seda ebatõenäolisem on, et nõuetega vastavusse viimine võib saada tegevust takistavaks probleemiks.**

KASUTATUD KIRJANDUS

Brundtland, G. (ed.). (1987). Our common future: The World Commission on Environment and Development. Oxford: Oxford University Press.

Dunlap, R.E., Liere, K.V. (1978). The new environmental paradigm. Journal of Environmental Education, 9, pp. 10- 19.

Eesti maaühiskond turu ja riigi vahel. (1998). Uuringu aruanne. Tartu: Eesti Põllumajandusülikooli filosoofia- ja maasotsioloogia instituut.

Kuldna, P., Kaldaru, H., Peterson, K. (2008). Inimene ja keskkond 2007. Säätva Eesti Instituut: Tallinn.

Maaelu Arengu Strateegia 2007- 2013. (2006). Tallinn: EV Põllumajandusministeerium. <http://www.agri.ee/index.php/15735/> (24.09.07).

Raudsepp, M. (2002). Loodussäästlikkus kui regulatiivne idee: Sotsiaal-psühholoogiline analüüs. Doktoriväitekiri. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Raudsepp, M. (2003). Kui keskkonnasõbralikud on eestlased? – A. Oja (toim.) Keskkonnaeetikast säästva ühiskonna eetikani. Inimese ja looduse tasakaal kui jätkusuutlikkuse aluspõhimõte. Säätva Eesti Instituut: Tallinn, lk. 109-120.

Säätva arengu seadus. (1995). Riigi Teataja I, 31: 384.

Tamm, G. (2003). Keskkonnaeetiliste hoiakute sotsioloogilisest uurimisest. – Keskkonnaeetikast säästva ühiskonna eetikani. Inimese ja looduse tasakaal kui jätkusuutlikkuse aluspõhimõte. Säätva Eesti Instituut: Tallinn, lk. 25-29.

LISAD

Lisa 1. Uuringu „Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu“ küsitluse ankeet

Tähistage oma vastus „X-ga“ sobivas kastis

I ANDMED VASTAJA KOHTA

1.1. Maakond

Harjumaa ☐	Hiiumaa ☐	Ida-Virumaa ☐	Jõgevamaa ☐	Järvamaa ☐
Läänemaa ☐	Lääne-Virumaa ☐	Põlvamaa ☐	Pärnumaa ☐	Raplamaa ☐
Saaremaa ☐	Tartumaa ☐	Valgamaa ☐	Viljandimaa ☐	Võrumaa ☐

1.2. Vanus .....

1.3. Sugu Naine Mees

1.4. Rahvus Eestlane Venelane Muu rahvus. Nimetage .....

1.5. Perekonnaseis Abielus, vabaabielus Lahutatud Lesk Vallaline

1.6. Haridustase Põhiharidus Kutseharidus Keskeriharidus Üldkeskharidus Kõrgharidus

1.7. Kui palju inimesi elab Teie leibkonnas (samal eluasemel Teiega ja jagate ühist elarvet?) ..... inimest

1.8. Kui suur oli Teie leibkonna netokuusissetulek ühe leibkonnaliikme kohta kõikidest (st. palgatulu, pension, sotsiaaltoetused, ettevõtlustulu, sh põllumajanduslik tulu ja muud tulud) allikatest eelmisel kuul? Näiteks Teiega kaasaarvatult elab koos kolm inimest, kõikide kättesaadav sissetulek kokku oleks umbes 11000 kr, siis ühe leibkonnaliikme kohta oleks sissetulek vahemikus 3 001- 5 000 kr.

Kuni 3 000 kr	☐
3 001- 5 000 kr	☐
5 001- 10 000 kr	☐
10 001- 15 000 kr	☐
15 001- 20 000 kr	☐
Üle 20 001 kr	☐

1.9. Hõivestaatus. Märkige kõik sobivad vastusevariandid! (Näiteks olete pensionär, aga käite ka tööl, siis märkige mõlemad)

Töötan	☐
Töötu	☐
Kodune	☐
Pensionär	☐
Õpilane, üliõpilane	☐

1.10. Juhul kui Te käite tööl, siis kas töötate ...

Samas vallas, linnas	☐
Väljaspool koduvalda, kodulinna	☐

1.11. Juhul kui Te tööl ei käi, siis kas Te ...

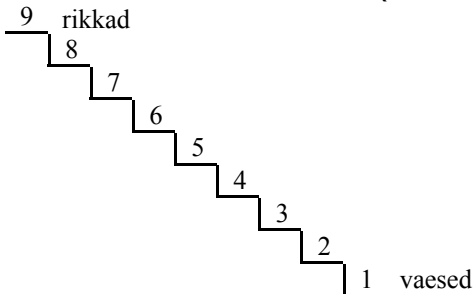
Otsin aktiivselt tööd	☐
Ei otsi tööd	☐

1.12. Kas peate ennast maainimeseks või linnainimeseks?

Olen läbi ja lõhki maainimene	☐
Olen rohkem maainimene	☐
Ei tea, raske öelda, nii seda kui teist	☐
Olen rohkem linnainimene	☐
Olen läbi ja lõhki linnainimene	☐

1.13. Palun kujutage endale ette 9-astmelist treppi, kus alumisel (1) astmel asuvad vaesed ning ülemisel (9) asuvad need, kes on rikkad?

Millisel astmel asute Teie? (Tõmmake ring ümber vastava numbri.)

II MAAELU ÜLDINE OLUKORD

2.1. Kuidas Te hindate praegu oma elukohas ja selle ümbruses ...

		Väga hea	Hea	Keskmine	Halb	Väga halb
1	Töökoha saamise võimalusi	☐	☐	☐	☐	☐
2	Arstiabi olukorda	☐	☐	☐	☐	☐
3	Teede olukorda	☐	☐	☐	☐	☐
4	Bussiliikluse olukorda	☐	☐	☐	☐	☐
5	Internetiühendus	☐	☐	☐	☐	☐
6	Postiteenuseid	☐	☐	☐	☐	☐
7	Kaubanduse olukorda	☐	☐	☐	☐	☐
8	Laste päevahoiu võimalusi	☐	☐	☐	☐	☐
9	Koolide ja laste hariduse olukorda	☐	☐	☐	☐	☐
10	Enesetäiendamise, ümberõppimise võimalusi	☐	☐	☐	☐	☐
11	Kultuuri- ja seltsielu olukorda	☐	☐	☐	☐	☐
12	Kaitset kurjategijate eest	☐	☐	☐	☐	☐
13	Põllumajandusettevõtte või muu eraettevõtluse alustamise võimalusi	☐	☐	☐	☐	☐
14	Toodangu turustamise võimalusi	☐	☐	☐	☐	☐
15	Maaperede majanduslikku olukorda	☐	☐	☐	☐	☐
16	Inimeste aktiivsust, pealehakkamisjulgust	☐	☐	☐	☐	☐
17	Inimeste omavahelist läbisaamist	☐	☐	☐	☐	☐

2.2. Palun nimetage, milline tegur on praegu maaelu kõige suurim probleem (kirjutage oma sõnadega probleem või nimetage mõni eelnevast loetelust).....
 .....

2.3. Hinnates tulevikuväljavaateid, palun prognoosige, kuidas need tegurid muutuvad järgmise 10 aasta jooksul

		Oluliselt paraneb	Mõnevõrra paraneb	Jääb samaks	Mõnevõrra halveneb	Oluliselt halveneb
1	Töökoha saamise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
2	Arstiabi olukord	☐	☐	☐	☐	☐
3	Teede olukord	☐	☐	☐	☐	☐
4	Bussiliikluse olukord	☐	☐	☐	☐	☐
5	Internetiühendus	☐	☐	☐	☐	☐
6	Postiteenused	☐	☐	☐	☐	☐
7	Kaubanduse olukord	☐	☐	☐	☐	☐
8	Laste päevahoiu võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
9	Koolid ja laste haridus	☐	☐	☐	☐	☐
10	Enesetäiendamise, ümberõppimise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
11	Kultuuri- ja seltsielu olukord	☐	☐	☐	☐	☐
12	Kaitse kurjategijate eest	☐	☐	☐	☐	☐
13	Põllumajandusettevõtte või muu eraettevõtluse alustamise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
14	Toodangu turustamise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
15	Maaperede majanduslik olukord	☐	☐	☐	☐	☐
16	Inimeste aktiivsus, pealehakkamisjulgus	☐	☐	☐	☐	☐
17	Inimeste omavaheline läbisaamine	☐	☐	☐	☐	☐

2.4. Palun nimetage, milline tegur on 10. aasta pärast maaelu kõige suurim probleem (kirjutage oma sõnadega probleem või nimetage mõni eelnevast loetelust).....
 .....

2.5. Kuidas peaks toimuma maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine?

		Jah	Ei tea, raske öelda	Ei
1	Regionaaltoetuste kaudu	☐	☐	☐
2	Tootmistoetuste kaudu	☐	☐	☐
3	Laenupoliitika kaudu	☐	☐	☐
4	Selge ja kindla maaelu ja -agraarpoliitika kaudu	☐	☐	☐
5	Täiend- ja ümberõppe võimaluste loomise kaudu	☐	☐	☐
6	Kohalikele omavalitsustele suuremate õiguste andmise kaudu	☐	☐	☐
7	Riigivõimu tugevdamise kaudu kohtadel	☐	☐	☐

2.6. Mis Te arvate, kuidas on maaelu üldolukord viimase 10 aasta jooksul muutunud?

Oluliselt paranenud	Mõnevõrra paranenud	Jäänud samaks	Mõnevõrra halvenenud	Oluliselt halvenenud
☐	☐	☐	☐	☐

2.7. Hinnates tulevikuväljavaateid, kuidas maaelu üldine olukord järgmise 10 aasta jooksul muutub?

Oluliselt paraneb	Mõnevõrra paraneb	Jääb samaks	Mõnevõrra halveneb	Oluliselt halveneb
☐	☐	☐	☐	☐

III MAAETTEVÕTLUS

3.1. Mis Teil ja Teie ümbruskonnas on olemas ja millest jääb vajaka selleks, et alustada uue ettevõtmisega või jätkata praegu olemasolevaga?

		Seda piisavalt on	See ebapiisav on	See puudub üldse
1	Vajadus	☐	☐	☐
2	Enda soov, tahtmine	☐	☐	☐
3	Tervis, töövõime	☐	☐	☐
4	Teadmised, oskused, kogemused	☐	☐	☐
5	Rahakapital	☐	☐	☐
6	Krediidi saamise võimalused	☐	☐	☐
7	Sobivad seadused	☐	☐	☐
8	Omand, põhivara	☐	☐	☐
9	Masinad, seadmed	☐	☐	☐
10	Maaomand	☐	☐	☐
11	Vajalikud hooned	☐	☐	☐
12	Eestvedajad, ettevõtlikud, aktiivsed inimesed	☐	☐	☐
13	Sobiv tööjõud	☐	☐	☐
14	Kohaliku omavalitsuse toetus	☐	☐	☐
15	Eesti Vabariigi valitsuse toetus	☐	☐	☐
16	Tõhus korrakaitse (politsei)	☐	☐	☐
17	Partnerid, kompanjonid	☐	☐	☐
18	Vajalik infrastruktuur	☐	☐	☐
19	Ärivaim, riskijulgus	☐	☐	☐
20	Head toodangu turustusvõimalused	☐	☐	☐
21	Soodne asukoht	☐	☐	☐

3.2. Palun nimetage, milline tegur on takistab kõige rohkem ettevõtlusega alustamist või olemasoleva ettevõtluse edasiarendamist (kirjutage oma sõnadega probleem või nimetage mõni eelnevast loetelust) .....

.....
 .....

3.3. Kui tähtsaks peate oma seisukohalt järgmisi põllumajandustootmisega seotud põhimõtteid?

		Väga oluline	Küllaltki oluline	Keskmiselt oluline	Mitte eriti oluline	Üldse mitte oluline
1	Põllumajandusettevõtte/talu suurendamine	☐	☐	☐	☐	☐
2	Toodangu spetsialiseerumine	☐	☐	☐	☐	☐
3	Põllumajandusliku ametikoolituse hankimine	☐	☐	☐	☐	☐
4	Põllumajandusettevõtete vaheline ühistöö	☐	☐	☐	☐	☐
5	Kutsealane organiseerumine	☐	☐	☐	☐	☐
6	Kaubanduslik organiseerumine (nt. ühisturustamine jms)	☐	☐	☐	☐	☐
7	Taimede ja loomade kasvatamine looduslähedaselt	☐	☐	☐	☐	☐
8	Taimede ja loomade loodusliku kasvukeskkonna säilitamine	☐	☐	☐	☐	☐
9	Põllumajandusettevõtete varustamine kaasaegsete masinate ja seadmetega	☐	☐	☐	☐	☐
10	Toodangu suurendamine intensiivse väetamise, kemikaalide kasutamise ja loomade söödalisanditega	☐	☐	☐	☐	☐
11	Turumajanduslik mõtteviis talupidamises	☐	☐	☐	☐	☐
12	Põllumajandusliku maa säilitamine põllumeeste omanduses	☐	☐	☐	☐	☐
13	Valmisolek vahetada tootmissuunda	☐	☐	☐	☐	☐
14	Valmisolek uute ametioskuste omandamiseks	☐	☐	☐	☐	☐

Maaettevõtlusprognos

3.4. Palun ennustage, kuidas muutub erinevate põllumajanduslike tootmissuundade osakaal 10 aasta pärast?

		Oluliselt suurenenud	Mõnevõrra suurenenud	Jäänud samaks	Mõnevõrra vähenenud	Oluliselt vähenenud
1	Teraviljakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
2	Lihakarjakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
3	Piimakarjakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
4	Seakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
5	Lambakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
6	Kartulikasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
7	Köögiviljakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
8	Marjakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
9	Puuviljakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
10	Muu loomakasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
11	Muud alternatiivsed tootmisalad	☐	☐	☐	☐	☐

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

3.5. Mida Te arvate, kuivõrd põllumajandust 10 aasta pärast doteeritakse (erinevad ELi, riigi toetused jms)?

Oluliselt rohkem	Mõnevõrra rohkem	Samapalju	Mõnevõrra vähem	Oluliselt vähem
☐	☐	☐	☐	☐

3.6. Mida Te arvate, millised peamised põllumajandusettevõtete tüübid domineerivad Teie arvates 10 aasta pärast?

		Kindlasti põhiliselt need	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte
1	Kodumajapidamised, mis aktiivse põllumajandusettevõtlusega ei tegele, vaid on harjumus, hobi, eelkõige oma maa korrashoid jne	☐	☐	☐	☐	☐
2	Väikesed (1- 10 ha) põllumajandusettevõtted	☐	☐	☐	☐	☐
3	Keskised (10- 50 ha) põllumajandusettevõtted	☐	☐	☐	☐	☐
4	Suured (50 ja rohkem ha) põllumajandusettevõtted	☐	☐	☐	☐	☐
5	Ülisuured (1000 ha ja/või üle 1000 looma jne)	☐	☐	☐	☐	☐

3.7. Kas Teie arvates, ...

		Oluliselt suureneb	Mõnevõrra suureneb	Jääb samaks	Mõnevõrra väheneb	Oluliselt väheneb
1	Mahepõllumajandusliku tootmissuuna tähtsus põllumajanduses suureneb või väheneb?	☐	☐	☐	☐	☐
2	Põllumaa pindala on 10 a. pärast suurem või väiksem kui praegu?	☐	☐	☐	☐	☐
3	Põllumajandustootjate elatustase on 10 a. pärast kõrgem kui praegu?	☐	☐	☐	☐	☐
4	Põllumajandusettevõtete tehniline varustatus 10 a. pärast ...	☐	☐	☐	☐	☐
5	Põllumajandusettevõtete spetsialiseerumise tase ...	☐	☐	☐	☐	☐

IV ÜLDINE KESKONNASEISUND

4.1. Palun hinnake, milline on looduskeskkonna seisund Teie vallas. Tõmmake ring ümber vastava numbriga. Arv „10” tähendab, et õhu, vee jm seisund on maksimaalselt soodne, väga hea. Loomade, lindude puhul tähendab see, et nende arvukus on suur. Arv „0” tähendab looduskeskkonna maksimaalset reostatust ja loomade-lindude puhul nende puudumist.

		Väga hea ←					→ Väga halb					
1	Õhk	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
2	Põhjavesi	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
3	Jõesed, järved	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
4	Põllumaa (mullaviljakus)	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
5	Metsad	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
6	Metsloomad (suurulukid)	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
7	Linnud	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
8	Loodusmaastikud	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
9	Haljasalad	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
10	Keskkonna saastatus prügiga	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0

4.2. Mis Te arvate, kuidas on viimase 10. aasta jooksul muutunud looduskeskkonna seisund Teie vallas?

		Läinud paremaks	Jäänud samaks	Läinud halvemaks
1	Õhk	☐	☐	☐
2	Põhjavesi	☐	☐	☐
3	Jõesed, järved	☐	☐	☐
4	Põllumaa (mullaviljakus)	☐	☐	☐
5	Metsad	☐	☐	☐
6	Metsloomad (suurulukid)	☐	☐	☐
7	Linnud	☐	☐	☐
8	Loodusmaastikud	☐	☐	☐
9	Haljasalad	☐	☐	☐
10	Keskkonna saastatus prügiga	☐	☐	☐

4.3. Mis takistab keskkonnaseisundi paranemist?

		Takistab oluliselt	Takistab vähesel määral	Ei takista üldse
1	Rahapuudus looduskaitsealases töös	☐	☐	☐
2	Puudulikud seadused	☐	☐	☐
3	Seaduste rakendusmehhanismid puudulikud	☐	☐	☐
4	Inimeste vähenenud keskkonnateadlikkus	☐	☐	☐
5	Vananenud tehnoloogia	☐	☐	☐
6	Inimeste tarbijalikud ideaalid	☐	☐	☐
7	Võõrandumine loodusest	☐	☐	☐

4.4. Kas keskkonna-alaste nõuetega arvestatakse praegu erinevates eluvaldkondades ja majandusharudes ...

Kindlasti ülemäära	Pigem ülemäära	Parasjagu	Pigem ebapiisavalt	Kindlasti ebapiisavalt
☐	☐	☐	☐	☐

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

4.5. Palun prognoosige, milline on Teie arvates erinevate keskkonna-aspektide seisund 10 a. pärast?

		Oluliselt suurenenud	Mõnevõrra suurenenud	Jäänud samaks	Mõnevõrra vähenenud	Oluliselt vähenenud
1	Metsasuse %	☐	☐	☐	☐	☐
2	Metsamajanduse maht	☐	☐	☐	☐	☐
3	Looduskaitsealade pindala	☐	☐	☐	☐	☐
4	Suurulukite arv	☐	☐	☐	☐	☐
5	Õhu puhtus	☐	☐	☐	☐	☐
6	Pinnavee puhtus	☐	☐	☐	☐	☐
7	Põhjaveevarude suurus	☐	☐	☐	☐	☐
8	Maastiku mitmekesisus	☐	☐	☐	☐	☐
9	Lindude arvukus	☐	☐	☐	☐	☐
10	Mullaviljakus	☐	☐	☐	☐	☐
11	Haljasalade kvaliteet	☐	☐	☐	☐	☐
12	Keskkonnalase haridustöö tase	☐	☐	☐	☐	☐
13	Inimeste keskkonnateadlikkus	☐	☐	☐	☐	☐
14	Keskkonnasõbraliku tehnoloogia osatähtsus	☐	☐	☐	☐	☐
15	Keskkonnaprojektide rahastatus	☐	☐	☐	☐	☐
16	Tarbijalikud ideaalid	☐	☐	☐	☐	☐
17	Inimeste kuuluvustunne loodusesse	☐	☐	☐	☐	☐
18	Keskkonnajäreelvalve tõhusus	☐	☐	☐	☐	☐
19	Rahatrahvide suurus keskkonnanõuete eiramise eest	☐	☐	☐	☐	☐
20	Ökoturismi osatähtsus	☐	☐	☐	☐	☐
21	Tarbimise tase	☐	☐	☐	☐	☐
22	Eesti maavarade kasutatus	☐	☐	☐	☐	☐
23	Kütmine	☐	☐	☐	☐	☐
24	Kalapüük	☐	☐	☐	☐	☐
25	Salakütmine ja röövpüük	☐	☐	☐	☐	☐
26	Ebaseaduslik metsaraie	☐	☐	☐	☐	☐
27	Jäätmemajanduse tõhusus	☐	☐	☐	☐	☐
28	Keskkonna saastatus prüügiga	☐	☐	☐	☐	☐

V ÖKOLOOGILINE TEADLIKKUS

5.1. Milline on Teie enda huvi looduses toimuva kohta?

Väga suur	Suur	Keskmine	Väike	Väga väike
☐	☐	☐	☐	☐

5.2. Milliseks hindate oma teadmisi looduses toimuva kohta?

Väga head, tean väga palju	Head	Keskmisel	Halvad	Väga halvad
☐	☐	☐	☐	☐

5.3. Kui palju on Teil enda arvates unikaalseid teadmisi looduses toimuva kohta, mis põhinevad vaid Teie enda tähelepanekutel?

Väga palju	Palju	Keskmiselt	Vähe	Pole üldse
☐	☐	☐	☐	☐

5.4. Kas inimeste üldine keskkonnateadlikkus on ....

Väga suur	Suur	Keskmine	Väike	Väga väike
☐	☐	☐	☐	☐

5.5. Mis Te arvate, kas inimeste keskkonnateadlikkus 10 aasta pärast on ...

Oluliselt suurem	Mõnevõrra suurem	Jäänud samaks	Mõnevõrra väiksem	Oluliselt väiksem
☐	☐	☐	☐	☐

5.6. Kust saate infot keskkonnaseisundi kohta? Märkige kõik sobivad vastused!

Televisionist	☐
Raadiost	☐
Ajalehtedest, ajakirjadest	☐
Raamatutest	☐
Internetist	☐
Inimestelt	☐
Enda tähelepanekutest	☐

5.7. Kui palju oleks inimesed praegu valmis maksuma mahetoodangu eest?

Ainult sama palju kui tavatoodangu eest	Kuni 25% rohkem	26%- 50% rohkem	51%- 75% rohkem	76% - 100% rohkem	Üle 100% rohkem
☐	☐	☐	☐	☐	☐

5.8. Prognoos- kui palju on inimesed valmis mahetoodangu maksuma 10 a. pärast?

Ainult sama palju kui tavatoodangu eest	Kuni 25% rohkem	26%- 50% rohkem	51%- 75% rohkem	76% - 100% rohkem	Üle 100% rohkem
☐	☐	☐	☐	☐	☐

5.9. Mis Te arvate, milline on inimeste valmisolek 10 a. pärast keskkonda hoida?

Oluliselt suurem	Mõnevõrra suurem	Jäänud samaks	Mõnevõrra väiksem	Oluliselt väiksem
☐	☐	☐	☐	☐

VI ELULAAD

6.1. Keskmiselt kui mitu tundi Te nädalas viibite õues, looduses? Kokku ..... tundi nädalas, sellest metsikus looduses (metsas, rabas, järvel, jõel) ..... tundi ning aias, põllul ..... tundi.

6.2. Milliste tegevustega Te tegelete looduses viibides? Märkige kõik sobivad vastused!

Töö	☐
Puhkus	☐
Sport	☐
Jaht	☐
Fotograafia	☐
Kalal käimine	☐
Seenel käimine	☐
Marjul käimine	☐
Muu tegevus. Nimetage	☐
.....	

6.3. Kui suure osa Teie praegusest toidulauast moodustab ise kasvatatud, korjatud, hangitud (küttimine, kalastus jm) toit?

Väga suure, peamiselt ongi selline toit	Suure osa	Pooleks	Väikse osa	Väga väikse osa, sisuliselt sellist toitu pole
☐	☐	☐	☐	☐

6.4. Kuivõrd nõustuste järgmiste väidetega? Hinnake skaalal. Tõmmake ring ümber vastava numbriga. Arv „10” tähendab, et olete antud väitega täiesti nõus. Arv „0” tähendab, et Te pole antud väitega üldse nõus.

		Täiesti nõus ←					→ Pole üldse nõus					
		10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
1	Loodus on inimesele kasutamiseks. Inimesel on õigus loodust muuta.											
2	Loodusest saadavad elamused on mitmekülgsed ja ootamatud ja sellisena väga väärtuslikud.											
3	Inimeste teadmiste ja arusaamade objektiivsuse huvides on oluline süstemaatiliselt loodust uurida.											
4	Loodus vaimustab mind sageli oma ilu ja suursugususega. Kogu looduses on harmoonia ja rahu.											
5	Loodusobjektidel on sümboolne tähendus ja sellisena on nad inimlike tähenduste kandjad.											
6	Loom võib-olla inimese truu kaaslane ja hea sõber, kellelt saab alati toetust.											
7	Aukartus ja vastutustunne looduse ees võimaldab mul tunda maailma korrastatust, tähenduslikkust ja enda kohta selles maailmas.											
8	Muutes loodust tunnetan oma tarkust, oskusi ja jõudu, inimese üleolekut loodusest.											
9	Tunnen, et loodus on vaenulik, sisaldab endas haigusi ja ohte.											

6.5. Kuivõrd iseloomulikud on Teile järgmised väited:

		Väga iseloomulikud	Küllaltki iseloomulikud	Keskmiselt iseloomulikud	Mitte eriti iseloomulikud	Üldse mitte iseloomulikud
1	Kasutan säästlikult elektrienergiat	☐	☐	☐	☐	☐
2	Kasutan säästlikult vett	☐	☐	☐	☐	☐
3	Piiran kodukeemia kasutamist	☐	☐	☐	☐	☐
4	Komposteerin aia- ja köögijäätgid	☐	☐	☐	☐	☐
5	Tarbin pigem mahetoodetud ja säilitusaineteta toitu	☐	☐	☐	☐	☐
6	Kasutan ühistransporti auto asemel	☐	☐	☐	☐	☐
7	Eelistan eestimaiseid tooteid	☐	☐	☐	☐	☐
8	Sorteerin prügi	☐	☐	☐	☐	☐

Lp. vastaja! Palun täida järgmine küsimusteblokk, kui tegelete põllumajandusliku tootmisega, sealhulgas Teil on kodumajapidamine, kus mingil määral põlluharimise ja loomapidamisega tegeletakse (kasvõi enda jaoks) või olete seotud suurema põllumajandusliku tootmisega! Juhul kui Te olete maaelanik, aga Teil aiamaad ega muud põllumajandusliku tootmist ei ole, siis AITÄH vastamise eest!

VII PÕLLUMAJANDUSTOOTMINE

Selgituseks: kodumajapidamise all mõtleme tootjaid, kes aktiivse põllumajandusettevõtlusega ei tegele, vaid toodetakse eelkõige enda tarbeks, see on harjumus, hobi, oma maa ja kodu korrashoid jne. Kui olete registreerunud ka FIEna, siis palun märkige mõlemad vastused.

7.1. Ettevõtlusvorm

Kodumajapidamine	FIE	OÜ	AS	Muu. Nimetage .....
☐	☐	☐	☐	☐

7.2. Põhilised põllumajanduslikud tegevusalad. Märkige kõik sobivad vastused!

Teraviljakasvatus	☐
Lihakarjakasvatus	☐
Piimakarjakasvatus	☐
Seakasvatus	☐
Lambakasvatus	☐
Kartulikasvatus	☐
Köögiviljakasvatus	☐
Marjakasvatus	☐
Puuviljakasvatus	☐
Turism, teenindus	☐
Muu loomakasvatus. Nimetage	☐
.....	☐
Muud alternatiivsed tootmisalad. Nimetage.....	☐

7.3. Müügitulu põllumajandustegevusest 2007. a.

Sisuliselt puudus, 0 kr	☐
Kuni 38 000 kr	☐
38 001- 113 000 kr	☐
113 001-300 000 kr	☐
300 001- 1 000 000	☐
1 000 001- 2 500 000	☐
Üle 2 500 001	☐

7.4. 2007.a. Teie ettevõtte poolt haritav põllumajanduslik maa (sh. renditud maa jm maa, mida Teie ettevõtte kasutab) ..... ha

7.5. Millised on Teie põllumajandusliku tootmise arenguplaanid lähimal 5 aastal? Märkige kõik sobivad vastused!

Laiendada senist tegevust	☐
Tegevus ja maht jääb samaks	☐
Muuta senist tootmisvaldkonda	☐
Mitmekesistada senist tootmist/alustada lisategevusaladega	☐
Vähendada oma tegevust	☐
Lõpetada tegevus	☐
Ei oska öelda	☐

Selgituseks:

Intensiivne põllumajandus- põllumajanduslik tootmine, mida iseloomustavad kõrge kapitalisendite, mehhaniseerimise, mineraalväetiste, tööjõu või tööjõuvajadust vähendavate tehnoloogiate, nagu taimemürgid, umbrohutõrjevahendid jne kasutamine maa-ala või loomapidamishoone kohta. Taimakasvatust iseloomustavad mürkide, väetiste kasutamine, kõrge mehhaniseerituse tase, mullaviljakuse ja saagi kunstlike vahendite suurendamine, ulatuslikud maaparandustööd jne. Intensiivset loomakasvatust iseloomustavad loomade arvu maksimeerimine piiratud maa-alal või loomapidamishoones, mis nõuab ka veterinaarravimite ja kunstlike söödalisandite pidevat kasutamist.

Mahepõllumajandus- keskkonnasäästlik ja looduslikku tasakaalu säilitav põllumajandustootmine, mis arvestab looduslikku aineringlust ja ressursside taastumist ning mulla, taimede ja loomade vahelist loomulikku tasakaalu. Taimakasvatust lähtub eelkõige maa-ala enda loomulikust mullaviljakuses, vee režiimist ja muudest omadustest ja hoidub taimakasvatuse mürkide, mineraalväetiste jms kasutamine. Loomakasvatust on keskseks loomade heaolu suurendamine nende pidamistingimuste parandamisega ja hoidutakse kunstlikest söödalisanditest, mineraalväetisist ja keemilist umbrohutõrjet saanud loomasööda kasutamisest.

7.6. Kas Teie arvates on Teie praegu tootmine mahetootmine või intensiivtootmine?

Väga intensiivne	Pigem intensiivne	Vahepealne	Pigem mahetootmine	Täiesti mahetootmine
☐	☐	☐	☐	☐

7.7. Juhul kui Te tegelete põllumajandustootmisega ka 10 a. pärast, siis mis Te arvate, kas Teie tootmine on 10.a. pärast?

Väga intensiivne	Pigem intensiivne	Vahepealne	Pigem mahetootmine	Täiesti mahetootmine
☐	☐	☐	☐	☐

7.8. Palun võrrelge, mis iseloomustab Teie arvates praegusel hetkel intensiivtootmist ja mis mahetootmist.

Märkige kumba tootmisviisi Teie arvates antud faktor või väide paremini kirjeldab-valige väite kohta üks vastus!

		Intensiivtootmine	Mahetootmine
1	Suurem kasumlikkus	☐	☐
2	Suurem saagikus	☐	☐
3	Sellise tootmisviisiga ettevõttel kergem järgida etteantud keskkonna- ja muid nõudeid	☐	☐
4	Suurem konkurentsivõime	☐	☐
5	Väiksem tööjõukulu	☐	☐
6	Olemas parem tehnoloogia selle tootmisviisi toetamiseks	☐	☐
7	Olemas varasemad teadmised ja kogemused selle tootmisviisi harrastamiseks	☐	☐
8	Pole otsest põhjust sellest tootmisviisist loobuda	☐	☐
9	Põllumajanduspoliitika praegu soodustab sellist tootmist	☐	☐
10	Paremad toodangu turustamisvõimalused	☐	☐
11	Ettevõttel kergem teha investeeringuid antud tootmisesse	☐	☐
12	Tarbijate suurem nõudlus antud toodete järele	☐	☐
13	Kergem saada ELi toetusi	☐	☐
14	Suurem bürokraatia ametlikul asjaajamisel	☐	☐
15	Toodangu parem kvaliteet	☐	☐
16	Loomade suurem heaolu	☐	☐
17	Tootjale tervisesõbralikum	☐	☐
18	Tarbijale tervisesõbralikum	☐	☐
19	Muud tegurid. Nimetage	☐	☐
	.....		

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

7.9. Kui tõenäolised on Teie arvates järgmised arengud, mis soodustaksid mahetootmisele üleminekut?

		Väga tõenäoline	Küllaltki tõenäoline	Ei tea, raske öelda	Mitte eriti tõenäoline	Väga ebatõenäoline
1	Rangemate keskkonnakaitse jm nõuete kehtestamine tootjatele	☐	☐	☐	☐	☐
2	Kasvav nõudlus mahetoodangu järele	☐	☐	☐	☐	☐
3	Investeeringud tootmise vastavusse viimiseks mahetootmise nõuetega	☐	☐	☐	☐	☐
4	Tootjate suurem keskkonnateadlikkus	☐	☐	☐	☐	☐
5	Tarbijate suurem keskkonnateadlikkus	☐	☐	☐	☐	☐
6	Paremad turustamisvõimalused mahetoodangule	☐	☐	☐	☐	☐
7	Keskkonnasõbralikumate tehnoloogiate kättesaadavus ja madalam hind	☐	☐	☐	☐	☐
8	Tööjõuvajaduse ja -kulu vähendamine	☐	☐	☐	☐	☐
9	Info parem kättesaadavus mahetootmise kohta	☐	☐	☐	☐	☐
10	Parem nõuande ja koolituse kättesaadavus tootmise mahenõuetega vastavusse viimiseks	☐	☐	☐	☐	☐
11	Suuremad toetused mahetootjatele	☐	☐	☐	☐	☐
12	Keskkonnasõbraliku tootmise väiksem kulu	☐	☐	☐	☐	☐
13	Trahvid keskkonnavaenulikele tootmispraktikatele	☐	☐	☐	☐	☐

7.10. Mis Te arvate, millised on Eestis ja välismaal mahetoodangu turustamise võimalused?

		Väga head	Head	Keskmisel	Halvad	Väga halvad
1	Praegu on mahetoodangu Eestis turustamise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
2	10 aasta pärast on mahetoodangu Eestis turustamise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
3	Praegu on mahetoodangu välismaal turustamise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
4	10 aasta pärast on mahetoodangu välismaal turustamise võimalused	☐	☐	☐	☐	☐

7.11. Kuidas Te hindaksite Eesti turgu mahetootmise seisukohalt?

		Kindlasti jah	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte
1	Eesti turg on mahetootmise jaoks liiga väike	☐	☐	☐	☐	☐
2	Eestis on turg mahetoodetele alles kujunemas	☐	☐	☐	☐	☐
3	Eesti turg on piisavalt ostujõuline mahetoodangu tootmiseks	☐	☐	☐	☐	☐
4	Mahetoodangu osakaal on Eesti praegu liiga väike	☐	☐	☐	☐	☐
5	Mahetoodangut on praegu tarbijal raske kätte saada	☐	☐	☐	☐	☐
6	Mahetooteid on poes raske eristada tavalistest toodetest	☐	☐	☐	☐	☐

NÕUETELE VASTAVUS

Selgituseks: alates 2003.a. rakendatakse ELi toetuste puhul nõuetele vastavuse nõudeid ehk häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi ja kohustuslikke majandamisnõudeid, mille täitmisega on seotud toetuste maksmine.

Kohustuslikud majandamisnõuded sisaldavad keskkonna- ja looduskaitse (sh põhjavee ja veekogude kaitse, keskkonna, loodusliku linnustiku, taimestiku, loomastiku, elupaikade kaitse jms); loomade märgistamise ja registreerimise nõuded; inimeste, loomade tervishoiu (sh loomade identifitseerimine, toiduohutuse tagamine jms) ja taimetervise nõuded; loomataudide (nt haigustest teavitamise kord jne) ning loomade heaolu (sh vasikate, sigade, lindude pidamise jms) nõudeid.

Nõudeid rakendatakse järk-järgult konkreetsete toetuste saamiseks. Näiteks head põllumajandus- ja keskkonnatingimuste nõudeid pidid järgima 2007.a. alustavad ebasoodsamate piirkondade toetuse ja Natura põllu toetuse taotlejad; nende nõueteks oli muuhulgas, et kulu ja põhu põletamine põllumajandusmaal on keelatud, põllul tehtavatel töödel tuleb lähtuda muldade harimiskindlusest, rakendada tuulekaera tõrjeabinõusid, põlluraamatu pidamine, põllutööde kuupäevalised tähtajad, püsirohumaade pindala säilitamine jne. Ebasoodsamate piirkondade toetuse, põllumajandusliku keskkonnatoetuse ja Natura põllu toetuse taotlejad peavad näiteks järgmina MAK 2007-2013 kohustuste üldiseid keskkonnanõudeid; näiteks sõnnikuga, mineraalväetise ja orgaanilise väetise ettekirjutusi, loomapidamishoonete nõudeid, loomapidamisnõudeid jne.

7.12. Mis Te arvate, kuivõrd teadlik Te praegu olete konkreetselt Teie tootmist puudutavatest jooksvatest nõuetest (PRIA jm) toetuste taotlemisel?

Täiesti teadlik kõikidest nõuetest	Küllaltki hästi teadlik	Keskmiselt teadlik	Ei ole olnud eriti teadlik	Ei ole olnud üldse teadlik
☐	☐	☐	☐	☐

7.13. Kuivõrd vastavuses on Teie tootmine praegu PRIAlt saadud nõuetega ja kas Te arvate, et olete suuteline tootmist nõuetele vastavaks viima tulevikus?

		Suudab kõik etteantud nõudeid järgida	Suudab nõudeid küllaltki hästi järgida	Suudab keskmiselt nõudeid järgida	Ei suuda nõudeid eriti järgida	Ei suuda nõudeid üldse järgida
1	Teie ettevõtte tootmine praegu	☐	☐	☐	☐	☐
2	Ettevõtte tulevikus	☐	☐	☐	☐	☐

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

---

7.14. Kas tootmise nõuetele vastavaks viimine võib saada Teile/Teie ettevõttele probleemiks, mistõttu tulevikus ettevõtte tegevus lõpetatakse?

Kindlasti	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte
☐	☐	☐	☐	☐

7.15. Kas erinevate ELi, MAKi ja muude põllumajandustoetuse vähenemine, oleks põhjus, mille tõttu Te põllumajandustootmisest loobuksite?

Kindlasti jah	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte
☐	☐	☐	☐	☐

AITÄH!

Lisa 2. Vastuste protsentjaotused

(% on vastanutest, N = vastanute arv)

I ANDMED VASTAJA KOHTA

1.1. Maakond (% , N = 295)

Harjumaa	Hiiumaa	Ida-Virumaa	Jõgevamaa	Järvamaa
4,7	3,4	3,4	9,2	5,1
Läänemaa	Lääne-Virumaa	Põlvamaa	Pärnumaa	Raplamaa
4,1	9,2	7,5	5,8	4,1
Saaremaa	Tartumaa	Valgamaa	Viljandimaa	Võrumaa
8,8	9,5	6,8	7,5	11,2

1.2.	Vanus (N = 300)	Keskmine 50,8
------	-----------------	---------------

1.3.	Sugu (% , N = 303)	Naine 43,9	Mees 56,1
------	--------------------	------------	-----------

1.4.	Rahvus (% , N = 302)	Eestlane	Venelane	Muu rahvus
		98,7	1,0	0,3

1.5.	Perekonnaseis (% , N = 299)	Abielus, vabaabielus	Lahutatud	Lesk	Vallaline
		76,3	4,0	8,4	11,4

1.6.	Haridustase (% , N = 294)	Põhiharidus	Kutseharidus	Keskeriharidus	Keskharidus	Kõrgharidus
		7,1	13,6	40,8	16,0	22,4

1.7. Kui palju inimesi elab Teie leibkonnas (samal eluasemel Teiega ja jagate ühist eelarvet?) (N = 281)
Keskmine 3,3 inimest

1.8. Kui suur oli Teie leibkonna netokuusissetulek ühe leibkonnaliikme kohta kõikidest (st. palgatulu, pension, sotsiaaltoetused, ettevõtlustulu, sh põllumajanduslik tulu ja muud tulud) allikatest eelmisel kuul? (% , N = 299)

kuni 3000 kr	19,7
3001-5000 kr	44,1
5001- 10 000 kr	25,4
10 001- 15 000 kr	6,7
15 001- 20 000 kr	2,3
Üle 20 001 kr	1,7

1.9. Hõivestaatus (% kõigist küsitletutest, N = 303)

Töötan	70,3
Töötu	1,0
Kodune	10,6
Pensionär	34,0
Õpilane, üliõpilane	3,0

1.10. Juhul kui Te käite tööl, siis kas töötate ... (% , N = 206)

Samas vallas, linnas	76,7
Väljaspool koduvalda, kodulinna	23,3

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

1.11. Juhul kui Te tööl ei käi, siis kas Te ... (% , N = 65)

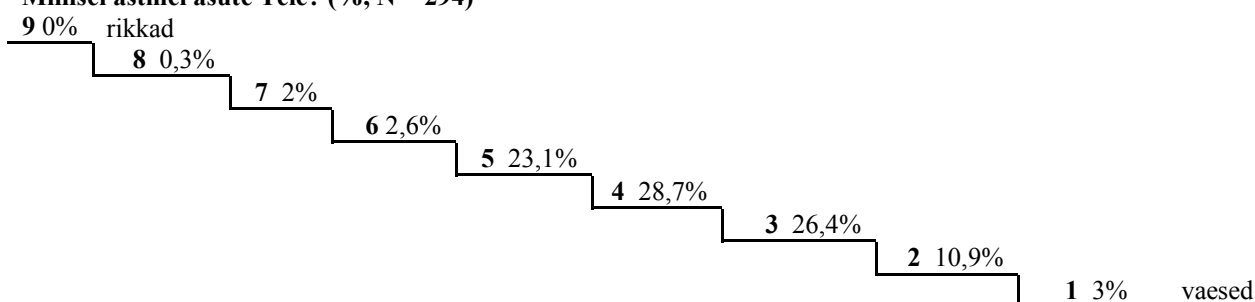
Otsin aktiivselt tööd	12,3
Ei otsi tööd	87,7

1.12. Kas peate ennast maainimeseks või linnainimeseks? (% , N = 298)

Olen läbi ja lõhki maainimene	69,1
Olen rohkem maainimene	22,8
Ei tea, raske öelda, nii seda kui teist	4,7
Olen rohkem linnainimene	3,0
Olen läbi ja lõhki linnainimene	0,3

1.13. Palun kujutage endale ette 9-astmelist treppi, kus alumisel (1) astmel asuvad vaesed ning ülemisel (9) asuvad need, kes on rikkad?

Millisel astmel asute Teie? (% , N = 294)

II MAAELU ÜLDINE OLUKORD

2.1. Kuidas Te hindate praegu oma elukohas ja selle ümbruses ...(%)

		Väga hea	Hea	Keskmine	Halb	Väga halb	N
1	Töökoha saamise võimalusi	1,0	6,4	29,2	44,0	19,5	298
2	Arstiabi olukorda	1,3	20,3	54,7	18,3	5,3	300
3	Teede olukorda	1,7	16,1	46,6	24,2	11,4	298
4	Bussiliikluse olukorda	2,0	13,8	38,0	33,3	12,8	297
5	Internetiühendus	4,6	35,4	33,7	17,5	8,8	285
6	Postiteenuseid	5,7	48,0	37,3	6,3	2,7	300
7	Kaubanduse olukorda	4,0	20,5	43,3	24,5	7,7	298
8	Laste päevahoiu võimalusi	10,6	32,6	31,9	16,3	8,5	282
9	Koolide ja laste hariduse olukorda	10,0	38,8	38,1	10,0	3,1	289
10	Enesetäiendamise, ümberõppimise võimalusi	0	9,5	47,5	33,8	9,2	284
11	Kultuuri- ja seltsielu olukorda	5,1	21,9	49,8	18,2	5,1	297
12	Kaitset kurjategijate eest	1,4	14,1	49,8	26,5	8,2	291
13	Põllumajandusettevõtte või eraettevõtluse alustamise võimalusi	0,3	6,1	36,3	42,7	14,6	295
14	Toodangu turustamise võimalusi	1,3	4,7	33,8	42,8	17,4	299
15	Maaperede majanduslikku olukorda	0	2,0	52,7	39,9	5,4	298
16	Inimeste aktiivsust, pealehakkamisjulgust	0	4,4	48,0	43,6	4,1	296
17	Inimeste omavahelist läbisaamist	1,7	22,9	60,6	12,8	2,0	297

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

2.3. Hinnates tulevikuväljavaateid, palun prognoosige, kuidas need tegurid muutuvad järgmise 10 aasta jooksul (%)

		Oluliselt paraneb	Mõnevõrra paraneb	Jääb samaks	Mõnevõrra halveneb	Oluliselt halveneb	N
1	Töökoha saamise võimalused	0,7	18,0	45,4	25,4	10,5	295
2	Arstiabi olukord	0,7	18,5	59,6	16,4	4,8	292
3	Teede olukord	3,1	38,6	38,2	15,0	5,1	293
4	Bussiliikluse olukord	1,0	7,2	40,1	42,5	9,2	292
5	Internetiühendus	19,6	47,9	24,8	4,9	2,8	286
6	Postiteenused	2,7	12,2	53,7	26,2	5,1	294
7	Kaubanduse olukord	3,4	21,8	54,9	16,4	3,4	293
8	Laste päevahoitu võimalused	5,3	18,9	63,5	8,8	3,5	285
9	Koolid ja laste haridus	5,9	22,4	51,4	17,1	3,1	286
10	Enesetäiendamise, ümberõppimise võimalused	4,9	33,9	48,6	9,8	2,8	286
11	Kultuuri- ja seltsielu olukord	5,5	28,4	52,4	11,3	2,4	292
12	Kaitse kurjategijate eest	1,7	21,6	56,5	15,1	5,1	292
13	Põllumajandusettevõtte või muu eraettevõtluse alustamise võimalused	1,7	13,1	40,2	32,3	12,7	291
14	Toodangu turustamise võimalused	2,4	21,1	41,2	26,6	8,7	289
15	Maaperede majanduslik olukord	1,4	32,4	33,4	27,2	5,5	290
16	Inimeste aktiivsus, pealehakkamisjulgus	3,1	27,2	47,9	19,0	2,8	290
17	Inimeste omavaheline läbisaamine	3,8	19,3	61,0	13,8	2,1	290

2.5. Kuidas peaks toimuma maaelu ja maamajanduse riiklik toetamine? (%)

		Jah	Ei tea, raske öelda	Ei	N
1	Regionaaltoetuste kaudu	59,8	35,6	4,6	281
2	Tootmistoetuste kaudu	70,8	24,2	5,0	281
3	Laenupoliitika kaudu	23,3	37,3	39,4	279
4	Selge ja kindla maaelu ja –agraarpoliitika kaudu	84,7	14,9	0,3	295
5	Täiend- ja ümberõppe võimaluste loomise kaudu	58,4	37,4	4,3	281
6	Kohalikele omavalitsustele suuremate õiguste andmise kaudu	38,5	40,3	21,2	283
7	Riigivõimu tugevdamise kaudu kohtadel	24,5	49,6	25,9	282

2.6. Mis Te arvate, kuidas on maaelu üldolukord viimase 10 aasta jooksul muutunud? (% , N = 300)

Oluliselt paranenud	Mõnevõrra paranenud	Jäänud samaks	Mõnevõrra halvenenud	Oluliselt halvenenud
8,7	46,3	10,0	21,0	14,0

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

2.7. Hinnates tulevikuväljavaateid, kuidas maaelu üldine olukord järgmise 10 aasta jooksul muutub? (% , N = 298)

Oluliselt paraneb	Mõnevõrra paraneb	Jääb samaks	Mõnevõrra halveneb	Oluliselt halveneb
3,0	38,6	23,2	25,2	10,1

III MAAETTEVÕTLUS

3.1. Mis Teil ja Teie ümbruskonnas on olemas ja millest jääb vajaka selleks, et alustada uue ettevõtmisega või jätkata praegu olemasolevaga? (%)

		Seda on piisavalt	See on ebapiisav	See puudub üldse	N
1	Vajadus	50,7	34,3	15,0	274
2	Enda soov, tahtmine	54,7	32,7	12,6	278
3	Tervis, töövõime	47,6	44,4	8,0	286
4	Teadmised, oskused, kogemused	49,6	44,0	6,3	284
5	Rahakapital	3,8	55,4	40,8	287
6	Krediidi saamise võimalused	28,2	44,3	27,5	273
7	Sobivad seadused	27,3	58,3	14,4	264
8	Omand, põhivara	24,1	57,9	18,0	278
9	Masinad, seadmed	14,1	58,3	27,6	283
10	Maaomand	37,8	49,8	12,4	283
11	Vajalikud hooned	22,3	59,7	18,0	283
12	Eestvedajad, ettevõtlikud, aktiivsed inimesed	12,8	66,9	20,3	281
13	Sobiv tööjõud	7,4	54,1	38,5	283
14	Kohaliku omavalitsuse toetus	23,3	44,1	32,6	270
15	Eesti Vabariigi valitsuse toetus	13,4	57,6	29,0	269
16	Tõhus korrakaitse (politsei)	39,9	46,4	13,8	276
17	Partnerid, kompanjonid	14,0	52,8	33,2	265
18	Vajalik infrastruktuur	21,8	55,6	22,6	266
19	Ärivaim, riskijulgus	22,0	55,3	22,7	282
20	Head toodangu turustusvõimalused	12,2	54,9	32,9	286
21	Soodne asukoht	35,1	40,4	24,5	282

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

3.3. Kui tähtsaks peate oma seisukohalt järgmisi põllumajandustootmisega seotud põhimõtteid? (%)

		Väga oluline	Küllaltki oluline	Keskmiselt oluline	Mitte eriti oluline	Üldse mitte oluline	N
1	Põllumajandusettevõtte/talu suurendamine	17,2	30,7	22,6	20,9	8,4	296
2	Toodangu spetsialiseerumine	13,9	42,4	22,6	15,6	5,6	288
3	Põllumajandusliku ametikoolituse hankimine	27,1	34,4	21,6	12,0	4,8	291
4	Põllumajandusettevõtete vaheline ühistöö	26,5	42,2	19,7	7,8	3,7	294
5	Kutsealane organiseerumine	20,2	35,2	31,4	10,8	2,4	287
6	Kaubanduslik organiseerumine (nt ühisturustamine jms)	34,5	39,0	17,6	6,9	2,1	290
7	Taimede ja loomade kasvatamine looduslähedaselt	37,4	32,0	22,4	6,8	1,4	294
8	Taimede ja loomade loodusliku kasvukeskkonna säilitamine	44,3	34,5	17,2	3,4	0,7	296
9	Põllumajandusettevõtete varustamine kaasaegsete masinate ja seadmetega	54,6	34,5	7,8	2,4	0,7	293
10	Toodangu suurendamine intensiivse väetamise, kemikaalide kasutamise ja loomade söödalisannditega	9,0	14,8	23,4	28,3	24,5	290
11	Turumajanduslik mõtteviis talupidamises	24,6	40,8	28,0	4,8	1,7	289
12	Põllumajandusliku maa säilitamine põllumeeste omanduses	71,2	18,2	7,9	1,4	1,4	292
13	Valmisolek vahetada tootmissuunda	13,1	33,0	34,7	13,7	5,5	291
14	Valmisolek uute ametioskuste omandamiseks	26,0	40,1	23,3	5,8	4,8	292

Maettevõtlusprognosis

3.4. Palun ennustage, kuidas muutub erinevate põllumajanduslike tootmissuundade osakaal 10 aasta pärast? (%)

		Oluliselt suurenenud	Mõnevõrra suurenenud	Jäänud samaks	Mõnevõrra vähenenud	Oluliselt vähenenud	N
1	Teraviljakasvatus	20,3	44,7	25,1	6,5	3,4	291
2	Lihakarjakasvatus	22,6	45,9	19,5	9,2	2,7	292
3	Piimakarjakasvatus	10,7	29,1	30,8	20,4	9,0	289
4	Seakasvatus	4,5	25,0	41,3	19,8	9,4	288
5	Lambakasvatus	7,3	35,6	28,4	17,3	11,4	289
6	Kartulikasvatus	1,4	19,3	50,0	22,1	7,2	290
7	Köögiviljakasvatus	5,9	29,8	44,3	15,2	4,8	289
8	Marjakasvatus	5,2	25,6	45,0	18,0	6,2	289
9	Puuviljakasvatus	5,6	22,7	46,9	18,2	6,6	286
10	Muu loomakasvatus	3,2	23,7	43,5	21,6	8,1	283
11	Muud alternatiivsed tootmisalad	9,6	39,0	32,6	12,4	6,4	282

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

3.5. Mida Te arvate, kuivõrd põllumajandust 10 aasta pärast doteeritakse (erinevad ELi, riigi toetused jms)? (% , N= 294)

Oluliselt rohkem	Mõnevõrra rohkem	Samapalju	Mõnevõrra vähem	Oluliselt vähem
5,8	20,7	17,7	32,7	23,1

3.6. Mida Te arvate, millised peamised põllumajandusettevõtete tüübid domineerivad Teie arvates 10 aasta pärast? (%)

		Kindlasti põhiliselt need	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte	N
1	Kodumajapidamised, mis aktiivse põllumajandusettevõtlusega ei tegele, vaid on harjumus, hobi, eelkõige oma maa korrashoid jne	14,9	40,7	19,0	17,6	7,8	295
2	Väikesed (1- 10 ha) põllumajandusettevõtted	2,7	10,9	25,6	42,0	18,8	293
3	Keskised (10- 50 ha) põllumajandusettevõtted	3,5	24,4	36,6	28,2	7,3	287
4	Suured (50 ja rohkem ha) põllumajandusettevõtted	25,5	47,3	20,1	5,7	1,3	298
5	Ülisuured (1000 ha ja/või üle 1000 looma jne)	32,8	29,1	23,0	8,4	6,8	296

3.7. Kas Teie arvates, ... (%)

		Oluliselt suureneb	Mõnevõrra suureneb	Jääb samaks	Mõnevõrra väheneb	Oluliselt väheneb	N
1	Mahepõllumajandusliku tootmissuuna tähtsus põllumajanduses suureneb või väheneb?	22,1	48,2	18,7	7,7	3,3	299
2	Põllumaa pindala on 10 a. pärast suurem või väiksem kui praegu?	8,0	35,5	33,8	20,4	2,3	299
3	Põllumajandustootjate elatustase on 10 a. pärast kõrgem kui praegu?	6,4	49,3	33,8	7,4	3,0	296
4	Põllumajandusettevõtete tehniline varustatus 10 a. pärast ...	21,9	54,2	15,8	5,7	2,4	297
5	Põllumajandusettevõtete spetsialiseerumise tase ...	19,3	51,0	25,3	3,4	1,0	296

IV ÜLDINE KESKONNASEISUND

4.1. Palun hinnake, milline on looduskeskkonna seisund Teie vallas. (%)

		Väga hea ←							Väga halb →					N
		10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0		
1	Õhk	24,1	18,4	21,1	12,6	8,8	9,5	3,4	1,4	0,3	0,3	0	294	
2	Põhjavesi	14,9	16,6	19,9	13,9	9,8	15,9	4,4	2,4	2,0	0	0,3	296	
3	Jõesed, järved	7,3	9,1	19,9	17,5	14,0	17,8	7,3	3,5	1,0	1,0	1,4	286	
4	Põllumaa (mullaviljakus)	3,1	3,8	13,7	18,6	17,2	19,2	15,8	6,2	2,1	0,3	0	291	
5	Metsad	2,7	9,9	14,4	16,8	18,8	19,9	13,0	2,1	1,0	1,0	0,3	292	
6	Metsloomad (suurulukid)	14,9	13,2	23,6	17,4	11,8	11,5	3,8	2,1	1,4	0,3	0	288	
7	Linnud	12,0	20,6	22,3	17,9	13,4	10,0	1,4	2,1	0,3	0	0	291	
8	Loodusmaastikud	10,4	15,6	19,4	14,2	12,8	18,4	5,6	1,0	1,7	0	0,7	288	
9	Haljasalad	4,9	9,1	17,5	16,1	18,6	17,9	9,1	3,9	1,4	0,4	1,1	285	
10	Keskkonna saastatus prüügiga	1,4	5,4	9,8	13,6	9,5	25,4	13,6	11,2	5,8	1,7	2,7	295	

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

4.2. Mis Te arvate, kuidas on viimase 10 aasta jooksul muutunud looduskeskkonna seisund Teie vallas? (%)

		Läinud paremaks	Jäänud samaks	Läinud halvemaks	N
1	Õhk	18,4	72,4	9,2	293
2	Põhjavesi	17,3	70,4	12,2	294
3	Jõesed, järved	22,0	61,9	16,1	286
4	Põllumaa (mullaviljakus)	19,8	64,5	15,7	293
5	Metsad	11,0	54,8	34,2	292
6	Metsloomad (suurulukid)	31,6	55,6	12,8	288
7	Linnud	26,3	67,8	5,9	289
8	Loodusmaastikud	25,1	65,2	9,8	287
9	Haljasalad	32,1	60,3	7,7	287
10	Keskkonna saastatus prügiga	35,0	32,7	32,3	294

4.3. Mis takistab keskkonnaseisundi paranemist? (%)

		Takistab oluliselt	Takistab vähesel määral	Ei takista üldse	N
1	Rahapuudus looduskaitsealases töös	44,8	45,1	10,1	288
2	Puudulikud seadused	44,0	45,4	10,6	284
3	Seaduste rakendusmehhanismid puudulikud	51,9	41,1	7,0	285
4	Inimeste vähene keskkonnateadlikkus	64,8	31,0	4,1	290
5	Vananenud tehnoloogia	49,0	45,5	5,6	286
6	Inimeste tarbijalikud ideaalid	60,9	36,3	2,8	289
7	Võõrandumine loodusest	66,2	30,7	3,1	290

4.4. Kas keskkonna-alaste nõuetega arvestatakse praegu erinevates eluvaldkondades ja majandusharudes ... (% , N = 301)

Kindlasti ülemäära	Pigem ülemäära	Parasjagu	Pigem ebapiisavalt	Kindlasti ebapiisavalt
1,7	9,6	43,2	37,5	8,0

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

4.5. Palun prognoosige, milline on Teie arvates erinevate keskkonna-aspektide seisund 10 a. pärast? (%)

		Oluliselt suurenenud	Mõnevõrra suurenenud	Jäänud samaks	Mõnevõrra vähenenud	Oluliselt vähenenud	N
1	Metsasuse %	2,8	29,2	25,0	30,2	12,8	288
2	Metsamajanduse maht	4,4	23,2	37,5	27,6	7,2	293
3	Looduskaitsealade pindala	4,5	39,0	47,0	8,0	1,4	287
4	Suurulukite arv	6,6	29,9	44,8	16,7	2,1	288
5	Õhu puhtus	1,7	22,7	51,5	21,0	3,1	291
6	Pinnavee puhtus	0,7	20,6	48,8	25,8	4,2	287
7	Põhjaveevarude suurus	0,3	6,6	46,2	40,6	6,3	286
8	Maastiku mitmekesisus	0,7	21,9	59,0	13,9	4,5	288
9	Lindude arvukus	1,0	24,1	56,3	16,1	2,4	286
10	Mullaviljakus	1,0	24,2	52,2	18,1	4,4	293
11	Haljasalade kvaliteet	4,2	45,8	42,7	5,6	1,7	286
12	Keskkonnalase haridustöö tase	11,6	65,4	18,2	4,5	0,3	282
13	Inimeste keskkonnateadlikkus	14,6	67,5	14,2	3,1	0,7	295
14	Keskkonnasõbraliku tehnoloogia osatähtsus	17,5	65,4	15,1	2,1	0	292
15	Keskkonnaprojektide rahastatus	19,1	53,5	19,4	6,9	1,0	288
16	Tarbijalikud ideaalid	5,0	38,8	45,0	9,0	2,2	278
17	Inimeste kuuluvustunne loodusesse	6,9	45,9	27,6	15,9	3,8	290
18	Keskkonnajärevalve tõhusus	16,8	54,6	19,2	8,6	0,7	291
19	Rahatrahvide suurus keskkonnanõuete eiramise eest	30,7	48,6	15,5	4,8	0,3	290
20	Ökoturismi osatähtsus	23,6	55,1	17,5	3,4	0,3	292
21	Tarbimise tase	17,4	46,9	25,0	9,7	1,0	288
22	Eesti maavarade kasutatus	7,3	36,5	39,9	14,9	1,4	288
23	Küttimine	2,8	30,8	54,9	10,8	0,7	286
24	Kalapüük	1,7	19,2	48,4	25,4	5,2	287
25	Salaküttimine ja röövpüük	2,4	14,9	30,9	37,8	13,9	288
26	Ebaseaduslik metsaraie	3,4	10,3	24,3	43,2	18,8	292
27	Jäätmemajanduse tõhusus	18,9	53,6	20,6	6,2	0,7	291
28	Keskkonna saastatus prüügiga	4,5	9,9	19,2	51,7	14,7	292

V ÖKOLOOGILINE TEADLIKKUS

5.1. Milline on Teie enda huvi looduses toimuva kohta? (% , N= 302)

Väga suur	Suur	Keskmine	Väike	Väga väike
16,9	48,7	33,1	1,3	0

5.2. Milliseks hindate oma teadmisi looduses toimuva kohta? (% , N= 302)

Väga head, tean väga palju	Head	Keskmisel	Halvad	Väga halvad
4,3	36,1	55,6	4,0	0

5.3. Kui palju on Teil enda arvates unikaalseid teadmisi looduses toimuva kohta, mis põhinevad vaid Teie enda tähelepanekutel? (% , N= 299)

Väga palju	Palju	Keskmiselt	Vähe	Pole üldse
2,3	16,4	53,8	25,8	1,7

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

5.4. Kas inimeste üldine keskkonnateadlikkus on .... (% , N= 298)

Väga suur	Suur	Keskmine	Väike	Väga väike
0,7	2,3	41,9	52,7	2,3

5.5. Mis Te arvate, kas inimeste keskkonnateadlikkus 10. aasta pärast on ... (% , N= 301)

Oluliselt suurem	Mõnevõrra suurem	Jäänud samaks	Mõnevõrra väiksem	Oluliselt väiksem
4,7	67,1	22,6	5,3	0,3

5.6. Kust saate infot keskkonnaseisundi kohta? (% kõigist küsitletutest, N = 303)

Televisioonist	93,1
Raadiost	79,5
Ajalehtedest, ajakirjadest	89,1
Raamatutest	40,9
Internetist	47,2
Inimestelt	57,4
Enda tähelepanekutest	82,8

5.7. Kui palju oleks inimesed praegu valmis maksma mahetoodangu eest? (% , N = 300)

Ainult sama palju kui tavatoodangu eest	Kuni 25% rohkem	26%- 50% rohkem	51%- 75% rohkem	76% - 100% rohkem	Üle 100% rohkem
30,3	52,7	13,7	3,0	0,3	0

5.8. Prognoos- kui palju on inimesed valmis mahetoodangu maksma 10 a. pärast? (% , N = 294)

Ainult sama palju kui tavatoodangu eest	Kuni 25% rohkem	26%- 50% rohkem	51%- 75% rohkem	76% - 100% rohkem	Üle 100% rohkem
9,2	33,3	44,9	9,2	2,7	0,7

5.9. Mis Te arvate, milline on inimeste valmisolek 10.a. pärast keskkonda hoida? (% , N = 301)

Oluliselt suurem	Mõnevõrra suurem	Jäänud samaks	Mõnevõrra väiksem	Oluliselt väiksem
17,9	62,1	17,6	2,3	0

VI ELULAAD

6.1. Keskmiselt kui mitu tundi Te nädalas viibite õues, looduses? Kokku (N=271) Keskmiselt 44,9 tundi nädalas, sellest metsikus looduses (metsas, rabas, järvel, jõel) (N = 227) Keskmiselt 11,0 tundi ning aias, põllul (N= 259) Keskmiselt 29,1 tundi.

6.2. Milliste tegevustega Te tegelete looduses viibides? (% kõigist küsitletutest, N = 303)

Töö	88,4
Puhkus	74,9
Sport	19,5
Jaht	13,5
Fotograafia	8,3
Kalal käimine	22,4
Seenel käimine	69,6
Marjul käimine	58,4
Muu tegevus	20,8

6.3. Kui suure osa Teie praegusest toidulauast moodustab ise kasvatatud, korjatud, hangitud (kütmine, kalastus jm) toit? (% , N= 301)

Väga suure, peamiselt ongi selline toit	Suure osa	Pooleks	Väikse osa	Väga väikse osa, sisuliselt sellist toitu pole
12,0	27,2	35,9	21,9	3,0

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

6.4. Kuivõrd nõustuste järgmiste väidetega? Hinnake skaalal. (%)

		Täiesti nõus ←							→ Pole üldse nõus					N
		10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0		
1	Loodus on inimesele kasutamiseks. Inimesel on õigus loodust muuta.	3,4	1,4	3,1	3,4	6,4	14,9	8,8	10,8	11,5	14,9	21,4	295	
2	Loodusest saadavad elamused on mitmekülgsed ja ootamatud ja sellisena väga väärtuslikud.	60,1	11,1	10,8	5,7	7,8	3,0	0	0,7	0	0,3	0,3	296	
3	Inimeste teadmiste ja arusaamade objektiivsuse huvides on oluline süstemaatiliselt loodust uurida.	44,9	13,4	15,1	11,3	7,5	6,2	0	1,0	0,3	0,3	0	292	
4	Loodus vaimustab mind sageli oma ilu ja suursugususega. Kogu looduses on harmoonia ja rahu.	65,6	12,6	9,5	5,4	4,1	2,4	0,3	0	0	0	0	294	
5	Loodusobjektidel on sümbolne tähendus ja sellisena on nad inimlike tähenduste kandjad.	41,8	13,2	13,9	6,6	9,4	9,8	1,0	1,0	0,7	1,0	1,4	287	
6	Loom võib-olla inimese truu kaaslane ja hea sõber, kellelt saab alati toetust.	57,5	14,3	14,6	7,0	3,8	2,1	0	0,7	0	0	0	287	
7	Aukartus ja vastutustunne looduse ees võimaldab mul tunda maailma korrastatust, tähenduslikkust ja enda kohta selles maailmas.	42,4	16,6	17,3	8,8	7,8	5,3	0	1,1	0,4	0,4	0	283	
8	Muutes loodust tunnetan oma tarkust, oskusi ja jõudu, inimese üleolekut loodusest.	5,4	2,9	4,3	3,9	5,7	10,0	3,6	7,5	13,9	10,7	32,1	280	
9	Tunnen, et loodus on vaenulik, sisaldab endas haigusi ja ohte.	1,7	0,7	1,0	2,1	3,1	5,9	3,1	3,8	9,7	14,9	53,8	288	

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

6.5. Kuivõrd iseloomulikud on Teile järgmised väited (%)

		Väga iseloomulikud	Küllaltki iseloomulikud	Keskmiselt iseloomulikud	Mitte eriti iseloomulikud	Üldse mitte iseloomulikud	N
1	Kasutan säästlikult elektrienergiat	31,0	40,9	24,1	4,0	0	303
2	Kasutan säästlikult vett	22,1	42,8	29,1	5,7	0,3	299
3	Piiran kodukeemia kasutamist	25,1	35,8	31,8	7,0	0,3	303
4	Komposteerin aia- ja köögijäätid	43	24	17	12	4	300
5	Tarbin pigem mahetoodetud ja säilitusaineteta toitu	35,3	30,0	23,0	9,0	2,7	300
6	Kasutan ühistransporti auto asemel	11,1	8,7	15,8	30,9	33,6	298
7	Eelistan eestimaiseid tooteid	52,3	31,7	14,0	2,0	0	300
8	Sorteerin prügi	36,7	31,0	21,7	8,3	2,3	300

VII PÕLLUMAJANDUSTOOTMINE

7.1. Ettevõtluvorm (% kõigist küsitletutest, N = 303)

Kodumajapidamine	FIE	OÜ	AS	Muu
59,1	59,4	4,3	0,3	2,0

7.2. Põhilised põllumajanduslikud tegevusalad. (% kõigist küsitletutest, N = 303)

Teraviljakasvatus	50,8
Lihakarjakasvatus	26,1
Piimakarjakasvatus	25,1
Seakasvatus	19,1
Lambakasvatus	16,5
Kartulikasvatus	63,0
Köögiviljakasvatus	55,8
Marjakasvatus	48,8
Puuviljakasvatus	44,6
Turism, teenindus	4,3
Mesindus	6,3
Linnukasvatus	12,9
Hobusekasvatus	1,7
Muu looma- või taimekasvatus	6,3
Muud tegevusalad	5,0

7.3. Müügitulu põllumajandustegevusest 2007. a. (% , N = 267)

Sisuliselt puudus, 0 kr	32,2
Kuni 38 000 kr	29,6
38 001- 113 000 kr	18,7
113 001- 300 000 kr	9,0
300 001- 1 000 000 kr	6,4
1 000 001- 2 500 000 kr	2,2
Üle 2 500 001 kr	1,9

7.4. 2007.a. Teie ettevõtte poolt haritav põllumajanduslik maa (sh. renditud maa jm maa, mida Teie ettevõtte kasutab) (N = 262) Keskmine 81,7 ha

7.5. Millised on Teie põllumajandusliku tootmise arenguplaanid lähimal 5. aastal? (% kõigist küsitletutest, N = 303)

Laiendada senist tegevust	16,8
Tegevus ja maht jääb samaks	35,3
Muuta senist tootmisvaldkonda	8,3
Mitmekesistada senist tootmist/alustada lisategevusaladega	13,9
Vähendada oma tegevust	15,8
Lõpetada tegevus	10,2
Ei oska öelda	16,5

7.6. Kas Teie arvates on Teie praegu tootmine mahetootmine või intensiivtootmine? (% , N = 265)

Väga intensiivne	Pigem intensiivne	Vahepealne	Pigem mahetootmine	Täiesti mahetootmine
2,6	15,5	20,8	35,8	25,3

7.7. Juhul kui Te tegelete põllumajandustootmisega ka 10.a. pärast, siis mis Te arvate, kas Teie tootmine on 10 a. pärast? (% , N = 251)

Väga intensiivne	Pigem intensiivne	Vahepealne	Pigem mahetootmine	Täiesti mahetootmine
1,6	11,6	24,3	36,7	25,9

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

7.8. Palun võrrelge, mis iseloomustab Teie arvates praegusel hetkel intensiivtootmist ja mis mahetootmist. (%)

		Intensiivtootmine	Mahetootmine	N
1	Suurem kasumlikkus	87,6	12,4	249
2	Suurem saagikus	95,7	4,3	255
3	Sellise tootmisviisiga ettevõttel kergem järgida etteantud keskkonna- ja muid nõudeid	27,8	72,2	245
4	Suurem konkurentsivõime	84,5	15,5	252
5	Väiksem tööjõukulu	74,6	25,4	252
6	Olemas parem tehnoloogia selle tootmisviisi toetamiseks	86,1	13,9	245
7	Olemas varasemad teadmised ja kogemused selle tootmisviisi harrastamiseks	73,3	26,7	243
8	Pole otsesest põhjust sellest tootmisviisist loobuda	65,7	34,3	236
9	Põllumajanduspoliitika praegu soodustab sellist tootmist	76,3	23,7	249
10	Paremad toodangu turustamisvõimalused	78,6	21,4	248
11	Ettevõttel kergem teha investeeringuid antud tootmisesse	83,3	16,7	246
12	Tarbijate suurem nõudlus antud toodete järele	41,3	58,8	240
13	Kergem saada ELi toetusi	56,2	43,8	235
14	Suurem bürokraatia ametlikul asjaajamisel	9,1	90,9	243
15	Toodangu parem kvaliteet	14,9	85,1	255
16	Loomade suurem heaolu	8,2	91,8	255
17	Tootjale tervisesõbralikum	3,2	96,8	252
18	Tarbijale tervisesõbralikum	2,3	97,7	258
19	Muud tegurid	20,8	79,2	24

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

7.9. Kui tõenäolised on Teie arvates järgmised arengud, mis soodustaksid mahetootmisele üleminekut? (%)

		Väga tõenäoline	Küllaltki tõenäoline	Ei tea, raske öelda	Mitte eriti ebatõenäoline	Väga ebatõenäoline	N
1	Rangemate keskkonnakaitse nõuete kehtestamine tootjatele	18,1	38,6	25,1	14,7	3,5	259
2	Kasvatav nõudlus mahetoodangu järele	39,2	47,7	7,7	4,6	0,8	260
3	Investeeringud tootmise vastavusse viimiseks mahetootmise nõuetega	28,7	43,8	19,4	6,6	1,6	258
4	Tootjate suurem keskkonnateadlikkus	20,6	51,0	14,8	11,7	1,9	257
5	Tarbijate suurem keskkonnateadlikkus	29,4	52,5	11,4	6,3	0,4	255
6	Paremad turustamisvõimalused mahetoodangule	42,3	41,9	10,8	3,5	1,5	260
7	Keskkonnasõbralikumate tehnoloogiate kättesaadavus ja madalam hind	31,3	43,6	13,1	9,7	2,3	259
8	Tööjõuvajaduse ja -kulu vähendamine	20,5	32,8	24,3	16,2	6,2	259
9	Info parem kättesaadavus mahetootmise kohta	22,9	45,7	22,1	8,1	1,2	258
10	Parem nõuande ja koolituse kättesaadavus tootmise mahenõuetega vastavusse viimiseks	23,3	44,2	22,5	8,5	1,6	258
11	Suuremad toetused mahetootjatele	50,0	35,1	7,6	4,6	2,7	262
12	Keskkonnasõbraliku tootmise väiksem kulu	27,1	34,1	17,4	14,7	6,6	258
13	Trahvid keskkonnaaenulikele tootmispraktikatele	26,1	32,6	28,0	9,6	3,8	261

7.10. Mis Te arvate, millised on Eestis ja välismaal mahetoodangu turustamise võimalused? (%)

		Väga head	Head	Keskised	Halvad	Väga halvad	N
1	Praegu on mahetoodangu Eestis turustamise võimalused	0	4,2	36,7	49,8	9,3	259
2	10 aasta pärast on mahetoodangu Eestis turustamise võimalused	2,3	35,4	54,9	7,0	0,4	257
3	Praegu on mahetoodangu välismaal turustamise võimalused	1,2	12,6	32,1	37,4	16,7	246
4	10 aasta pärast on mahetoodangu välismaal turustamise võimalused	4,0	30,6	48,8	13,9	2,8	252

Põllumajandustootjate valmisolek muutusteks ökoloogilise teadlikkuse, väärtushoiakute ja erinevate praktikate kaudu

7.11. Kuidas Te hindaksite Eesti turgu mahetootmise seisukohalt? (%)

		Kindlasti jah	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte	N
1	Eesti turg on mahetootmise jaoks liiga väike	10,2	26,3	26,7	28,9	7,9	266
2	Eestis on turg mahetoodetele alles kujunemas	22,5	68,9	7,1	1,5	0	267
3	Eesti turg on piisavalt ostujõuline mahetoodangu tootmiseks	3,3	20,1	28,6	42,0	5,9	269
4	Mahetoodangu osakaal on Eesti praegu liiga väike	25,7	56,7	14,2	3,0	0,4	268
5	Mahetoodangut on praegu tarbijal raske kätte saada	16,4	51,9	23,1	7,5	1,1	268
6	Mahetooteid on poes raske eristada tavalistest toodetest	26,7	42,1	19,2	10,9	1,1	266

7.12. Mis Te arvate, kuivõrd teadlik Te praegu olete konkreetselt Teie tootmist puudutavatest jooksvatest nõuetest (PRIA jm) toetuste taotlemisel? (% , N = 268)

Täiesti teadlik kõikidest nõuetest	Küllaltki hästi teadlik	Keskmiselt teadlik	Ei ole olnud eriti teadlik	Ei ole olnud üldse teadlik
9,3	42,5	32,1	13,1	3,0

7.13. Kuivõrd vastavuses on Teie tootmine praegu PRIAlt saadud nõuetega ja kas Te arvate, et olete suuteline tootmist nõuetele vastavaks viima tulevikus? (%)

		Suudab kõiki etteantud nõudeid järgida	Suudab nõudeid küllaltki hästi järgida	Suudab keskmiselt nõudeid järgida	Ei suuda nõudeid eriti järgida	Ei suuda nõudeid üldse järgida	N
1	Teie ettevõtte tootmine praegu	15,7	40,2	37,9	5,7	0,4	261
2	Ettevõtte tulevikus	17,6	43,1	31,4	5,9	2,0	255

7.14. Kas tootmise nõuetele vastavaks viimine võib saada Teile/Teie ettevõttele probleemiks, mistõttu tulevikus ettevõtte tegevus lõpetatakse? (% , N = 262)

Kindlasti jah	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte
4,2	11,1	32,8	38,5	13,4

7.15. Kas erinevate ELi, MAKi ja muude põllumajandustoetuse vähenemine, oleks põhjus, mille tõttu Te põllumajandustootmisest loobuksite? (% , N = 265)

Kindlasti jah	Tõenäoliselt jah	Ei tea, raske öelda	Tõenäoliselt mitte	Kindlasti mitte
8,7	29,8	29,1	25,7	6,8